

Karar vericiler için stratejik destek

Demokratik vatandaşlık ve insan hakları
eğitimi için politika aracı

Yayın

Basımlar

AVRUPA KONSEYİ

Karar vericiler için stratejik destek

Demokratik vatandaşlık ve insan hakları eğitimi için politika aracı

Avrupa Konseyi'nin DVE/İHE projesinin deneyimlerinden yararlanılması

David Kerr ve Bruno Losito
ile
Rosario Sanchez, Bryony Hoskins,
William Smirnov ve Janez Krek

Avrupa Konseyi Yayını

Bu yayında ifade edilen görüşler, yazarların sorumluluğundadır ve Avrupa Konseyi'nin resmi politikasını mutlaka yansıtması söz konusu değildir.

Bütün hakları mahfuzdur. Bu yayının hiçbir bölümü, Kamu Bilgilendirme Şubesi, İletişim Müdürlüğü'nün (F-67075 Strasbourg Cedex veya publishing@coe.int) önceden yazılı izni olmadan fotokopi, kayıt veya herhangi bir bilgi saklama veya alma sistemi dahil olmak üzere elektronik (CD-ROM, internet, vs.) veya mekanik her türlü araçla veya herhangi bir biçimde çevrilemez, çoğaltılamaz veya iletilemez.

Kapak tasarımı ve düzenlemesi: Belge ve Yayın Üretim Bölümü (SPDP), Avrupa Konseyi

Avrupa Konseyi Yayınları (Council of Europe Publishing)
F-67075 Strasbourg Cedex
<http://book.coe.int>

ISBN 978-92-871-6896-2
© Avrupa Konseyi, Eylül 2010
Avrupa Konseyinde basılmıştır.

İçindekiler

Önsöz.....	5
Yönetici özeti.....	7
Teşekkür.....	11
Giriş.....	13
Bölüm 1 – Giriş: politika aracının kullanılması	15
Bölüm 2 – DVE / İHE politikalarının oluşturulması, uygulanması, gözden geçirilmesi ve sürdürülmesi	19
Ek 1 – DVE/İHE hakkında kendi kendine değerlendirme kontrol listesi: karar vericiler için stratejik destek	41
Ek 2 – Önemli terimlerin tanımları.....	46
Ek 3 – DVE/İHE ile ilgili önemli politika metinleri.....	48
Ek 4 – Diğer Avrupa Konseyi DVE/İHE araçları	50
Ek 5 - Bakanlar Komitesi'nin üye devletlere Avrupa Konseyi Demokratik Vatandaşlık Eğitimi ve İnsan Hakları Eğitimi Sözleşmesi hakkındaki CM/Re(2010)7 sayılı tavsiyesi.....	52

Önsöz

Avrupa Konseyi, kuruluşundan bu yana toplumlarımızda demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü değerlerini savunmak ve teşvik etmek için çaba göstermiştir. Eğitim, bu değerlerin kişilere, özellikle de gençlere tanıtılması, bu değerleri öğrenme ve yaşama fırsatlarının sağlanması ve kişilerin kendi yaşamlarında bu değerlere saygı göstermeleri, korumaları ve uygulamaları için temel oluşturulması açısından bu çalışmaların merkezinde yer almaktadır.

Bu yayın, Avrupa Konseyi ile 47 üye devlet arasındaki etkin ortaklık ve işbirliğine tanıklık etmektedir. Bunun kaynağı, örgütün öncü projesi olan Demokratik Vatandaşlık ve İnsan Hakları veya kısaca DVE/İHE projesidir. Üye devletlerin, DVE/İHE politika oluşturulması konusunda öğrenilen dersler ve deneyimlerini paylaşma arzusunu yerine getirmektedir. Özellikle de önemli karar vericilerin (bakanlar, parlamenterler, yüksek düzeydeki hükümet yetkilileri) dikkatlerini bütün toplumların karşı karşıya bulunduğu güçlüklerin aşılmasında önleyici bir tedbir olarak DVE/İHE önemine çekmeyi amaçlamaktadır. Bu politika aracı, pratiktir ve demokratik vatandaşlık ve insan hakları eğitiminde rol oynamayan herkes için yönlendirme ve örnekler içermektedir. Sonuçta politika belirleyenler, uygulayıcılar ve paydaşlar için önemli bir kaynak ve ayrıca kuruluşlar ve bireyler arasında değişim için bir araç ortaya çıkmaktadır.

DVE/İHE, toplumlarımızın demokrasi ve insan hakları yolunda gerçek anlamda birlikte ilerlemeleri açısından büyük önem taşımaktadır. DVE/İHE, mevcut ve gelecekteki vatandaş kuşaklarının (gençler ve yaşlılar), Avrupa'da ve Avrupa'nın da ötesinde, hem kendi küçük topluluklarında hem de genel olarak toplumun bütününde vatandaş olarak kendi rol ve sorumluluklarını üstlenmek için yeterince hazır ve donanımlı olmalarının sağlanmasında büyük öneme sahiptir. Bu yayının, DVE/İHE politikalarında rol oynayan kişilere yardımcı olacağını ve özellikle de karar verme kapasitelerini artıracığını ümit ediyorum. Ayrıca etkin uygulamaların takviye edilmesi ve sürdürülmesine yardımcı olacağını ve her düzeyde daha fazla ortaklık ve ilişkinin kurulmasını teşvik edeceğini ümit ediyorum.

Gabriella Battaini-Dragoni
Eğitim, Kültür ve Miras, Gençlik ve Spor Direktörü

Yönetici özeti

Bölüm 1 – Giriş: politika aracının kullanılması

Demokratik vatandaşlık ve insan hakları eğitimi (DVE/İHE), üye devletler tarafından herkesin, özellikle de gençlerin eğitiminde temel bir unsur olarak kabul edilmiştir. Avrupa Konseyi'nin insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğünün teşvik edilmesi konusundaki temel misyonunun ayrılmaz bir parçasını oluşturmaktadır.

DVE/İHE'nin amacı, insan hakları ve hukukun üstünlüğüne saygı temelinde toplumda sürdürülebilir demokrasi biçimlerinin oluşturulmasıdır. Hızlı ve önceden öngörülemeyen değişikliklerin yaşandığı bir dönemde DVE/İHE, artan şiddet, ırkçılık, aşırılık, yabancı düşmanlığı, ayrımcılık ve hoşgörüsüzlüğe karşı toplumun en güçlü savunma araçlarından biri ve aynı zamanda önleyici bir mekanizmadır. Ayrıca, sosyal uyum ve sosyal adalete önemli bir katkıda bulunur. DVE/İHE'nin başlıca amacı, herkesin demokratik yaşama etkin bir şekilde katılmalarına ve eğitimle ilgili uygulamalar ve faaliyetlere katılarak toplumdaki hakları ve sorumluluklarını üstlenmelerine yardımcı olmaktır.

DVE/İHE'ye yönelik yaklaşımlar, demokratik öğrenime, etkin katılıma ve ortaklık öğrenimine vurgu yapan yaşayarak veya “yaparak” öğretme ve öğrenmenin bir bileşimidir. DVE/İHE, bağlantılı “vatandaşlık alanlarında”, sınıfta, eğitim kurumunda ve yerel topluluğun yanı sıra daha büyük ölçekli topluluklarda gerçekleşen bir hayat boyu öğrenme sürecidir.

Bu politika aracının amacı, politika hakkında karar veren kişilere stratejik destek sunmak ve Avrupa Konseyi üye devletleri ve uluslar arası kuruluşlar bünyesinde ve ötesinde DVE/İHE konusunda daha etkin politika oluşturulmasını teşvik etmektir. Bu araç, DVE/İHE'nin ne olduğunu ve bir hayat boyu öğrenim perspektifinden yani genel eğitimden meslek eğitimine ve yüksek öğrenimden yetişkin öğrenimine kadar örgün ve yaygın eğitim ve öğrenim aşamalarında karar verme açısından bunun ne anlama geldiğini açıklamaktadır. Politika oluşturulması, politika uygulanması ve politikanın gözden geçirilmesi ve sürdürülebilirliği dahil olmak üzere DVE/İHE için bir politika döngüsünü ortaya koymaktadır.

Araç, üye devletlerde özellikle DVE/İHE konusunda önemli kararların verilmesinde rol oynayan kişiler için yüksek düzeyde politika oluşturulmasını desteklemek üzere tasarlanmıştır. Ancak, hükümette, uluslar arası kuruluşlarda, eğitim ve öğrenim kuruluşlarında, sivil toplum kuruluşlarında (STK'lar) veya gençlik kuruluşlarında DVE/İHE politikalarının oluşturulmasına, uygulanmasına ve gözden geçirilmesine

katılan herkes tarafından kullanılabilir. DVE/İHE, tanım olarak gelişmekte olan bir alandır ve bu nedenle aracın zaman içinde güncellemeye gereksinim duyacağı öngörülmektedir.

Bölüm 2 – DVE / İHE politikalarının oluşturulması, uygulanması, gözden geçirilmesi ve sürdürülmesi

Kısım A. Politika oluşturulması

DVE/İHE politika döngüsünün ilk bölümü, bütün politika kararlarının başlangıç noktası olan politika belirleme sürecini içermektedir DVE/İHE konusunda etkin politika oluşturulmasına ilişkin dört temel stratejik adım bulunmaktadır.

İlk adım, DVE/İHE'nin açık bir çalışma tanımının bulunması ile ilgilidir. Avrupa Konseyi Demokratik Vatandaşlık Eğitimi ve İnsan Hakları Eğitimi Sözleşmesi taslağı için önerilmiş olan mevcut tanımlar, politikaların oluşturulmasına yardımcı olmak için kullanılabilir:

- a. “Demokratik vatandaşlık eğitimi”, demokrasi ve hukukun üstünlüğünün teşvik edilmesi ve korunması amacıyla öğrenen kişilerin bilgi, beceri ve anlayış kazanmalarını sağlayarak ve davranışları ve hareketlerini geliştirerek kişilerin toplumda demokratik hak ve sorumluluklarını kullanmaları ve savunmaları için güçlendirilmesini, çeşitliliğe değer verilmesini, ve demokratik yaşamda etkin rol oynanmasını amaçlayan eğitim, öğrenim, yayma, bilgi, uygulamalar ve faaliyetler anlamını taşımaktadır.
- b. “İnsan hakları öğrenimi”, insan hakları ve temel özgürlüklerin teşvik edilmesi ve korunması amacıyla öğrenen kişilerin bilgi, beceri ve anlayış kazanmalarını sağlayarak ve davranışları ve hareketlerini geliştirerek toplumda evrensel bir insan hakları kültürünün oluşturulması ve savunulmasına katkı yapmaları için onları güçlendirmeyi amaçlamaktadır.

İkinci adım, DVE/İHE konusundaki farkındalığın artırılmasını ve bunun bir politika önceliği haline getirilmesini kapsamaktadır. Önemli aktörler (karar vericiler, uygulayıcılar ve paydaşlar) arasında DVE/İHE konusunda farkındalık düzeyi ne kadar yüksekse DVE/İHE'nin bir politika önceliği olması gerektiği konusundaki görüş birliği de o kadar fazla olacaktır. Üye devletler, politika oluşturma ve politika uygulama arasındaki bağlantıların güçlendirilmesi açısından politikalar belirlenirken görüş birliği sağlanmasının büyük önem taşıdığını belirtmiştir.

Politika oluşturulmasındaki üçüncü adım, DVE/İHE konusunda yasal düzenlemeler yapılmasıdır. Avrupa Konseyi DVE/İHE projesindeki deneyimler, açık ve net yasal düzenlemelerin varlığının DVE/İHE'nin eğitim politikalarındaki öneminin vurgulanmasına yardımcı olduğunu doğrulamaktadır. Ayrıca, DVE/İHE alanında daha uyumlu politika oluşturulmasına katkıda bulunmaktadır.

Dördüncü adım, DVE/İHE politikası oluşturulması ve uygulanması arasında “uygulama boşluklarının” varlığının kabul edilmesidir (ve daha sonra bunların kapatılmasıdır). DVE/İHE’de politika oluşturulmasından uygulamaya başarılı bir geçiş, dikkatli planlama ve açık bir stratejik yaklaşımı gerektirmektedir. Ancak, stratejik planlama yapılmaması veya bunun yetersiz olması, zaman içinde bu

politikaların tam ve başarılı bir şekilde uygulanmasını önleyen engellere dönüşen “boşluklar” yaratabilir.

Kısım B. Politikanın uygulanması

DVE/İHE ile ilgili politika döngüsünün ikinci aşaması, politikanın uygulanmasıdır. Politikaların oluşturulmasından sonra bunların, etkin uygulamalara dönüştürülmeleri gerekir. Üye devletlerin deneyimleri, DVE/İHE ile ilgili politikaların uygulanmasının, zorlu, uzun dönemli ve süreklilik arz eden süreç olduğunu doğrulamaktadır. DVE/İHE ile ilgili politikanın etkin ve sürdürülebilir bir şekilde uygulanması için atılması gereken sekiz önemli stratejik adım bulunmaktadır.

İlk adım, DVE/İHE politikalarının, kaynaklar, destek ağları, eğitim ve iyi uygulamaların yaygınlaştırılması gibi etkin uygulamalara dönüştürülmesi için gerekli stratejik desteğin kararlaştırılmasını içermektedir.

İkinci adım, DVE/İHE'nin eğitim ve öğrenim çerçeveleri açısından etkileri ile ilgilidir. Hemen bütün Avrupa ülkeleri, DVE/İHE'yi ilk ve orta düzeyde okul ders programının belirgin bir parçası olarak dahil ederek bu aşamayı gerçekleştirmişlerdir. Üye devletler, ayrıca hayat boyu süren bir öğrenim perspektifinin gerçekleştirilmesi amacıyla DVE/İHE'nin bu okulların dışında mesleki, yüksek ve yetişkin eğitime dahil edilmesi gereğini kabul etmektedirler.

Üçüncü adım, eğitim ve gelişim gereksinimlerinin karşılanması ile ilgilidir. Başarılı politika uygulaması, DVE/İHE politikaları ve uygulamalarını gerçekleştirenlerin eğitim ve gelişim gereksinimlerinin karşılanmasına bağlıdır. Bunlar arasında önemli DVE/İHE aktörleri olan DVE/İHE'den sorumlu karar vericiler, paydaşlar ve uygulayıcılar bulunmaktadır.

Eğitim kurumlarında demokratik yönetişimin teşvik edilmesini amaçlayan dördüncü adım, DVE/İHE'nin bir kuruluşun yaşamına etkin katılımı teşvik eden bir değer ve inançlar sistemini öngörmesi nedeniyle gereklidir. Eğitim kurumlarının, demokratik yönetişimi teşvik etmelerinin ve öğrencilerin karar verme sürecinde rol oynamalarına imkan tanımalarının sağlanması, gençlere değer veren bir kültürün oluşturulmasına yardımcı olur.

Beşinci adım, etkin katılımın sağlanmasını amaçlar. Üye devletler, deneyimlerine dayanarak yasa ve yönetmeliklerin varlığına karşın çeşitli unsurların, öğrencilerin, uygulayıcıların ve paydaşların eğitim kuruluşlarının yönetişimine demokratik katılımının geliştirilmesini engelleyebileceğini belirlemişlerdir.

Altıncı adım, DVE/İHE programları ve faaliyetlerinden kaynaklanan öğrenim sonuçlarının değerlendirilmesidir. DVE/İHE, bilgi ve anlayışın oluşturulması ile birlikte temel demokrasi ve insan hakları ilkeleri ile uyumlu beceriler, yetenekler, davranışlar ve değerlerin geliştirilmesini amaçlamaktadır. Bu nedenle öğrencilerin bu bilgi, anlayış, beceriler ve yetenekleri kazanmaları için fırsatlar oluşturulurken aynı zamanda öğrenen kişiler için sonuçların değerlendirilmesi büyük öneme sahiptir.

Yedinci adımda etkin DVE/İHE, siyasi ve sivil toplumun katılımını ve onlarla kurulan ortaklıklar ve ağların harekete geçirilmesini ve onların politikaların

oluşturulması, uygulanması ve gözden geçirilmesine katılımlarının sağlanmasını öngörür. Avrupa ülkelerindeki karar vericiler, DVE/İHE'nin sürdürülebilirliğinin toplumdaki bütün düzeylerde (yerel, bölgesel, üye devlet ve uluslar arası) ortaklıklar ve ağların etkin şekilde geliştirilmesi yoluyla güçlendiğini belirlemişlerdir.

Sekizinci adım, DVE/İHE programlarının etkinliğinin izlenmesi ve değerlendirilmesine yönelik kriterlerin oluşturulmasını kapsamaktadır. Üye devletlerin deneyimleri, karar vericilerin genellikle bunun politikanın uygulanmasından sonra geldiğini varsaydıklarını göstermektedir. Gerçekte ise bunun tam tersi söz konusudur. Bu adımın, politikanın oluşturulması ve uygulanması sırasında atılması büyük önem taşımaktadır. Bunun nedeni, politika döngüsünde politikanın uygulanması ile politikanın gözden geçirilmesi ve sürdürülebilirliği arasında çok önemli bir bağlantı oluşturmasıdır.

Kısım C. Politikanın gözden geçirilmesi ve sürdürülebilirliği

DVE/İHE politika döngüsündeki üçüncü aşama, politikanın gözden geçirilmesi ve sürdürülebilirliğidir. Bu, DVE/İHE ile ilgili politika oluşturma ve uygulama sürecinin gözden geçirilmesini ve elde edilen sonuçlara göre adımlar atılmasını içerir. DVE/İHE politika sürecinin sonu yerine başında gözden geçirme ölçütlerinin dahil edilmesi halinde sürdürülebilirlik daha etkin olacaktır. Ayrıca, politika kararlarına katılanların, gözden geçirme süreçlerinin iç ve dış izleme ve değerlendirmeyi içermesini ve kişiler, kuruluşlar ve süreçler dahil olmak üzere DVE/İHE ile ilgili bütün hususları kapsamalarını sağlamaları da yararlı olacaktır.

Kanıt tabanının sonuçlarının, DVE/İHE politikaları ve uygulamalarına katılan herkesle mümkün olduğu kadar fazla paylaşılması büyük önem taşımaktadır. Bu paylaşım, DVE/İHE'nin bir politika önceliği olarak daha fazla fark edilmesini sağlar ve harekete geçilmesini sağlayan tartışmaları teşvik eder.

Teşekkür

Bu politika aracı, iki yılda hazırlanmıştır. Kavram oluşturma, tartışma ve danışmalardan yazım, düzeltme yapılması ve denemeler yapılmasına kadar çeşitli süreçleri içermiştir. Birçok kişi, bu süreçlere etkin olarak katılmıştır ve onların çok değerli katkıları nedeniyle teşekkür edilmesi önem taşımaktadır.

Bu aracın oluşturulması fikrini, Geçici Demokratik Vatandaşlık Eğitimi Danışma Grubu (ED-EDCHR), özellikle de bütün süreç boyunca değerli tavsiyelerde bulunan ve destek sağlayan Reinhild Otte (başkan) ve Cesar Birzea ortaya atmıştır. Ayrıca gerekli becerilere sahip bir planlama grubunun oluşturulmasını sağlayan Avrupa Konseyi Okul ve Okul Dışı Eğitim Bölümü Başkanı Olof Olafsdottir de yoğun destek vermiştir.

Planlama grubu, ilk olarak 2008 başında toplanmış ve David Kerr, Bruno Losito, Rosario Sanches, Bryony Hoskins, William Smirnov ve Janez Krek'ten oluşmuştur. Grup, hızlı bir şekilde çalışmalara başlamış ve genel bir plan ve aracın programa uygun olarak tamamlanmasını sağlamak amacıyla bir takvim oluşturmuş ve işbölümü yapmıştır. Bütün üyeler, DVE/İHE ile ilgili belgelerin ve raporların ilk incelemesine, analizine ve rapor sunulmasına katkıda bulunmuştur. Bu belge inceleme süreci, aracın özünün büyük bölümünü sağlamıştır. Planlama grubu, David Kerr ve Bruno Losito'nun yazım konusunda esas sorumluluğu üstlenmelerini, her ikisinin de ilk taslaklar üzerinde çalışmalarını ve David Kerr'in son düzeltmede lider rolü üstlenmesini kararlaştırmıştır.

Rosario Sanchez ve Bryony Hoskins, araca dahil edilebilecek üye devletlerdeki politika örnek olay araştırmalarını derlemek amacıyla birlikte çalışmışlardır. Bu, üye devletlerden birçok DVE/İHE koordinatörü ile ayrıntılı görüşmeler yapılmasını ve sonuçların kaleme alınmasını içermiştir.

William Smirnov ve Janez Krek, DVE/İHE ile ilgili politika belgelerinin incelenmesinden elde edilen sonuçların bir araya getirilmesi ve bu araçla DVE/İHE Paketindeki diğer araçlar arasındaki bağlantıların oluşturulmasına öncülük etmişlerdir.

DVE/İHE koordinatörleri ağı, önemli ve güncellenmiş politika örneklerinin sağlanması ve ağ toplantılarında aracın taslağına ilişkin derinlemesine görüşlerin belirtilmesinde önemli rol oynamıştır. Üye devletlerde DVE/İHE politikası ile ilgili çeşitli yüksek düzeydeki karar vericiler de aracı denemişler ve son metin için yararlı önerilerde bulunmuşlardır.

Avrupa Konseyi'ndeki DVE/İHE sekreteryası, özellikle de Yulia Pererva ve Sarah Keating-Chetwynd, bütün süreç boyunca çok önemli mesleki ve idari destek sağlamıştır.

Her şeyden önemlisi, bu araç, bir ekip çabasının sonucudur. Katkıda bulunan bütün kişilere, özellikle de planlama grubundaki meslektaşlarıma teşekkür etmek istiyorum. Pratik olan ve üye devletlerde ve uluslar arası kuruluşlarda DVE/İHE politika kararlarında söz sahibi olan herkes için büyük değer taşıyacak bir araç yarattığımıza inanıyorum. Bunun nedeni, katkıda bulunan kişilerin birçoğunun, üye devletlerde DVE/İHE politikaları ve uygulamaları konusunda gerçek kararlar verme konusunda geniş deneyime sahip olmasıdır. Bu kişiler, aracın planlanması ve hazırlanması sırasında bu uzmanlıktan yararlanılmasını sağlamışlardır.

David Kerr
Planlama grubu başkanı, baş yazar ve editör
Slough (İngiltere), Ocak 2010

Giriş

Bu politika aracı, Avrupa Konseyi'nin Demokratik Vatandaşlık Politikaları Eğitimine İlişkin Avrupa Çapındaki Araştırması'nda varılan sonuçlara dayanılarak oluşturulmuştur. Başlıca üç sonucun belirtilmesi gerekmektedir. İlk olarak DVE/İHE ile ilgili etkin politikalar, etkin DVE/İHE uygulamaları geliştirilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Araştırmada belirtildiği gibi:

“DVE politikalarının sahiplenilmesi, etkin uygulama açısından önemli bir unsurdur.” (s. 23)

İkinci olarak politika oluşturulması ve politika uygulanması ile DVE/İHE uygulamaları arasında genellikle bir “uygunluk/uygulama boşluğu” bulunmaktadır. Araştırmada belirtildiği gibi:

“DVE ile ilgili resmi hükümler, politika amaçları, politikanın oluşturulması ve etkin uygulama arasında uyuma açısından boşluklar bulunduğunu göstermektedir.” (s. 35)

Üçüncü olarak DVE/İHE politika döngüsünde politikanın oluşturulması ve politikanın uygulanması arasında uyum ve süreklilik yoktur ve politikanın incelenmesi ve sürdürülebilirliğine o dönemde önem verilmiyordu veya çok az önem veriliyordu. Araştırmada belirtildiği gibi:

“Politika belirleyenler, genellikle hedeflerin ve öngörülen eylem biçimlerinin belirlenmesi ile yetinirler ve etkin uygulama olup olmadığını görmek için süreci izlemezler.” (s. 45)

Araç, Avrupa Konseyi'nin 1997'den bu yana uygulanmakta olan öncü Demokratik Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi projesi çerçevesinde yıllar boyunca biriken deneyimlere ve uzmanlığa dayanmaktadır. Avrupa'daki okullarda vatandaşlık eğitimine ilişkin Eurydice raporunun girişinde belirtildiği gibi (2005), proje, yenilikçi yaklaşımları ve uygulamaları nedeniyle övgüye layık görülmektedir:

“Proje [DVE/İHE], kavramların tanımlanması, stratejilerin oluşturulması ve DVE konusunda iyi uygulamaların toplanması için bütün Avrupa'daki uzmanlar ve uygulayıcılar arasında tartışma için bir ortam oluşturmaktadır. Avrupa Konseyi, bulgulara ve tavsiyelere dayanarak DVE alanında politika standartlarını belirlemiş ve bunların üye devletler tarafından uygulanmasını teşvik etmiştir.” (s. 7)

Bu politika aracı, DVE/İHE politikasının bu alandaki politika standartlarını belirlemeye devam etmesini sağlamak için uygulamaya dönük bir referans politikası olarak tasarlanmıştır. Amacı, üye devletlerde ve uluslar arası kuruluşlardaki karar vericilere stratejik destek sağlamak ve etkin DVE/İHE politikalarının daha iyi geliştirilmesi, uygulanması, gözden geçirilmesi ve sürdürülmesinde onlara yardımcı olmaktır.

Bu politika aracı, Bakanlar Komitesi'nin CM/Rec(2010)7 sayılı Tavsiyesi çerçevesinde kabul edilmiş olan Avrupa Konseyi Demokratik Vatandaşlık Eğitimi ve İnsan Hakları Eğitimi Şartı'na eşlik eden önemli bir belge olacaktır. Politika aracı, karar vericilere DVE/İHE politikaları konusunda pratik destek sağlayacak ve kendi ortamlarında politika oluşturulması ve taslak şart arasında nasıl bağlantı kurulacağını görebilmelerini sağlayacak ve bütün DVE/İHE politika döngüsü boyunca aldıkları kararların etkin olmasının sağlanması için adım atmalarında onlara yardımcı olacaktır.

Belge, ayrıca DVE/İHE politikaları ve uygulamalarına ilişkin başlıca konular ve güçlüklerin genel bir resmini sunmaktadır. Bu resim, DVE/İHE paketinin tutarlılığı ve uyumu açısından büyük önem taşımaktadır. Bu politika aracı, DVE/İHE paketindeki ilk aracı (1. araç) oluşturmaktadır. Paketin diğer araçlarında belirli hedef grupları için seçilen ve daha ayrıntılı olarak ele alınan konuları gündeme getirmektedir. Politika aracı, paketteki diğer araçlarla birlikte okunmalıdır:

- Okulların demokratik yönetişimi (2. araç);¹
- Bütün öğretmenler, vatandaşlık ve insan hakları eğitimini nasıl destekleyebilir: yetkinliklerin geliştirilmesi için bir çerçeve (araç 3);²
- Okullarda demokratik vatandaşlık eğitiminin kalite teminatı aracı (4. araç);³
- Sürdürülebilir bir demokrasi için okul-toplum ortaklıkları: Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'nde demokratik vatandaşlık eğitimi (5. araç).⁴

Bu politikanın, amaçlarını ve hedeflerini gerçekleştireceği ve insan ve politika dostu olduğunun kanıtlanacağı ümit edilmektedir. Böyle olduğu takdirde üye devletlerde ve uluslar arası kuruluşlarda DVE/İHE ile ilgili politika ve uygulamaların kalitesinin artırılmasına önemli bir katkıda bulunacaktır. Ayrıca, hazırlanmasına katkıda bulunmuş olan herkesin harcadığı zaman ve gösterdiği çabayı haklı çıkaracaktır.

---

¹ Backman, E. ve Trafford, B. (2006), *Democratic governance of schools*. Strasbourg. Avrupa Konseyi Yayını.

² Brett, P., Mompoin-Gaillard, P. Ve Salema, M. H. (2009), *How all teachers can support citizenship and human rights education: a framework for the development of competences*. Strasbourg: Avrupa Konseyi Yayını.

³ Birzea, C. ve diğerleri (2005), "Tool for quality assurance of education for democratic citizenship in schools." UNESCO, Avrupa Konseyi ve Eğitim Politikası Araştırmaları Merkezi (CEPS).

⁴ Hartley, M. ve Huddleston, T. (2010), "School-community-university partnership for a sustainable democracy: education for democratic citizenship in Europe and the United States." Strasbourg: Avrupa Konseyi.

Bölüm 1 – Giriş: politika aracının kullanılması

DVE/İHE Politika Aracı, , Avrupa Konseyi'nin 1997'den bu yana uygulanmakta olan öncü Demokratik Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi projesinin deneyimlerine dayanmaktadır.⁵ Araç, önemli politika kararları verilmesinden sorumlu kişilere stratejik destek sağlamak ve üye devletlerde ve uluslar arası kuruluşlarda DVE/İHE alanında daha etkin politikalar oluşturulmasını teşvik etmektedir.

Politika aracı nasıl düzenlenmiştir?

Araç, iki bölümden oluşmaktadır.

1. Bölümde araç, amaçları ve hedefleri, yapısı ve nasıl kullanılabileceği açıklanmaktadır. Bu bölüm, bu döngü ile ilgili olarak karar vericiler için temel stratejik adımları ortaya koyan DVE/İHE ile ilgili politika döngüsünün bir şeması ile sona ermektedir.

2. Bölüm, aracın temel bölümünü içermektedir. DVE/İHE politikalarının nasıl oluşturulacağı, uygulanacağı, gözden geçirileceği ve sürdürüleceği üzerinde durmaktadır. Politika döngüsünü izlemekte ve politikanın oluşturulması, politikanın uygulanması ile politikanın gözden geçirilmesi ve uygulanması ile ilgili politika kararları veren kişiler için en öncelikli olan DVE/İHE ile ilgili temel stratejik adımları araştırmaktadır. Bu adımların, önemli stratejik eylemlerle nasıl desteklenebileceğini göstermektedir.

Karar vericiler için kısa bir kendi kendine değerlendirme kontrol listesi ve 2. bölümde belirtilen temel stratejik adımlara dayalı eylem planlama izleme ağı, DVE/İHE ile ilgili temel politika metinlerinin bir listesi ve diğer Avrupa Konseyi araçları ile bağlantılar dahil olmak üzere başka bilgiler, ayrı destekleyici eklerde verilmektedir.

DVE/İHE nedir?

Demokratik vatandaşlık ve insan hakları eğitimi (DVE/İHE), üye devletler tarafından herkesin, özellikle de gençlerin eğitiminde önemli bir unsur olarak görülmektedir. DVE/İHE, Avrupa Konseyi'nin insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğünün teşvik edilmesine yönelik temel misyonunun ayrılmaz bir parçasıdır.

---

⁵ Demokratik Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi (DVE/İHE) projesi hakkında daha fazla ayrıntı ve bilgiyi www.coe.int/edc'de bulabilirsiniz.

Üye devletler ve uluslar arası kuruluşlar, DVE/İHE'nin temel amacı, hedefi ve yaklaşımları konusunda aynı anlayışı paylaşmaktadır.

DVE/İHE'nin amacı, insan hakları ve hukukun üstünlüğüne saygıya dayalı olarak toplumda sürdürülebilir demokrasi biçimlerinin oluşturulmasıdır. Hızlı ve öngörülemeyen değişikliklerin yaşandığı bir dönemde DVE/İHE, artan şiddet, ırkçılık, aşırılık, yabancı düşmanlığı, ayrımcılık ve hoşgörüsüzlüğe karşı toplumun en güçlü savunma araçlarından biri ve aynı zamanda önleyici bir mekanizmadır. Ayrıca, sosyal uyum ve sosyal adalete önemli bir katkıda bulunur.

DVE/İHE'nin başlıca amacı, herkesin demokratik yaşama etkin bir şekilde katılmasına ve eğitimle ilgili uygulama ve faaliyetlere katılarak toplumdaki hak ve sorumluluklarını üstlenmesine yardımcı olmaktır.

DVE/İHE'ye yönelik yaklaşımlar, demokratik öğrenime, etkin katılıma ve ortaklık öğrenimine vurgu yapan yaşayarak veya “yaparak” öğretme ve öğrenmenin bir bileşimidir. DVE/İHE, bağlantılı “vatandaşlık alanlarında”, sınıfta, eğitim kuruluşunda ve yerel ve daha büyük ölçekli toplulukta gerçekleşen bir hayat boyu öğrenme sürecidir. Bu “vatandaşlık alanları”, değer ve inançlar sistemi ve demokratik yönetim yoluyla DVE/İHE'yi teşvik etmektedir.

Politika aracı neden gereklidir?

DVE/İHE projesi, etkin ve sürdürülebilir uygulamaların oluşturulması amacıyla temel oluşturulması için uygun stratejik desteklerle açık ve tutarlı politika oluşturulmasının DVE/İHE için önemini ortaya koymuştur.

Karar vericiler, uygulayıcılar ve paydaşlar dahil olmak üzere politika oluşturma sürecine katılan birçok kişi için DVE/İHE, emin olamadıkları ve yeterince hazırlıklı olmadıklarını düşündükleri yeni bir alan olmaya devam etmektedir. DVE/İHE'nin amacı, hedefi ve buna ilişkin yaklaşımlar, her zaman anlaşılmamakta ve bunların, politika ve uygulama açısından etkileri sadece kısmen dikkate alınmaktadır. Sonuçta DVE/İHE politikalarının oluşturulması ve bunların etkin ve sürdürülebilir uygulamalara dönüştürülmesi arasında önemli “uygulama boşlukları” bulunmaktadır.

Bu nedenle yüksek kaliteli politika oluşturulması ve uygulanmasını teşvik edecek ve DVE/İHE alanında etkin ve sürdürülebilir politika ve uygulamaları teminat altına alacak DVE/İHE'ye yönelik daha açık ve daha uyumlu bir yaklaşım geliştirilmesine yardımcı olmak için karar verme sürecinin güçlendirilmesi gerekmektedir.

Politika aracı hangi sonuçlara ulaşır?

Araç, DVE/İHE'nin ne olduğunu ve genel eğitimden mesleki eğitime ve yüksek eğitimden yetişkin eğitime kadar farklı eğitim ve öğretim aşamalarında bunun politika oluşturulması açısından ne anlam taşıdığını açıklamaktadır. HayatHayat boyuHayat boyu eğitim açısından örgün ve yaygınöğretim ve eğitimde DVE/İHE'yi desteklemektedir.

DVE/İHE projesinin deneyimlerinden yararlanarak:

- Eğitim ve öğretim aşamalarında DVE/İHE ile ilgili politika döngüsünün tutarlı bir görünümünü sunmakta;
- DVE/İHE ile ilgili olarak politika kararları verenler için temel adımların sentezini yapmakta ve bunlara nasıl yaklaşılması gerektiği konusunda temel stratejik destek sunmakta;
- Mevcut DVE/İHE politika yaklaşımları üzerinde düşünmeyi ve bunların gözden geçirilmesini teşvik etmekte;
- DVE/İHE'nin uzun dönemdeki sürdürülebilirliğini teşvik etmektedir.

Politika aracı kimler için oluşturulmuştur?

Araç, üye devletler düzeyinde ve uluslar arası kuruluşlarda üst düzeydeki karar vericilere, yani DVE/İHE konusunda önemli politik kararları belirleyenlere yöneliktir. Ancak, hükümetler ve uluslar arası kuruluşlar, eğitim ve öğretim kurumları, sivil toplum kuruluşları (STK'lar) veya gençlik örgütlerinde DVE/İHE politikalarının oluşturulması, uygulanması ve gözden geçirilmesi sürecine katılan herhangi bir kişi tarafından da kullanılabilir.

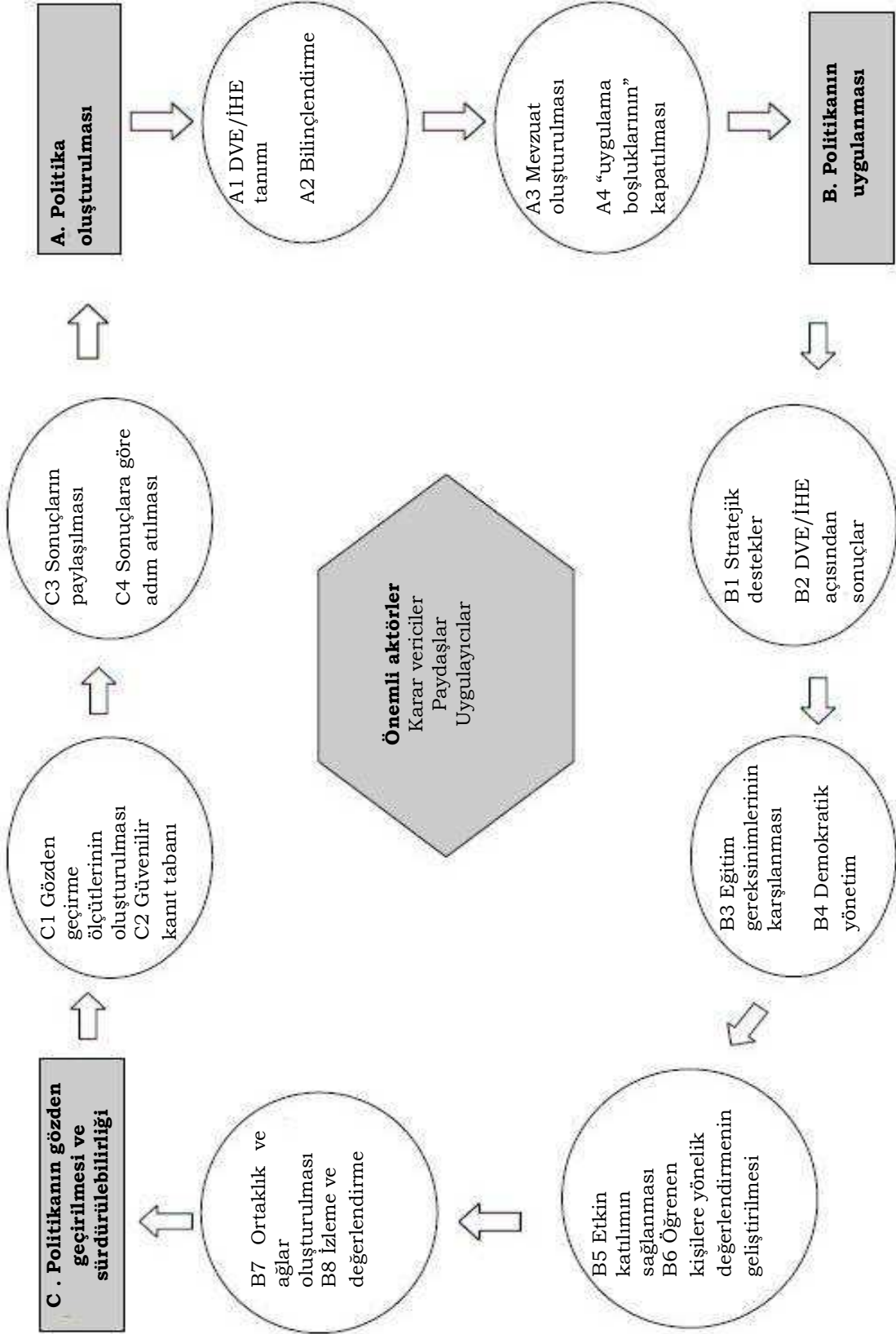
Politika aracı nasıl kullanılacaktır?

Politika aracı, bütün bir belge olmasına karşın sürekli bir belge olarak değerlendirilmesi amaçlanmamaktadır. Bunun yerine politika aracı hakkında bilgi edindiğinizde belirli bölümleri ve konuları seçilebilir ve gerektiği şekilde kullanılabilir.

Politika aracı, Avrupa Konseyi üye devletleri arasındaki mevcut gelişmeleri yansıtmaktadır. DVE/İHE, tanımının işaret ettiği gibi gelişmekte olan bir alandır. Güçlü yönleri ve katkıları, değişikliğe uyum sağlama ve demokratik toplumların gereksinimleri ile ilgili olmasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle zaman içinde toplumda yeni ortamlar, yeni tartışmalar ve amaçlar ve dikkate alınacak yeni ve değişiklik yapılmış DVE/İHE politikaları, yönetmelikleri ve uygulamalarına yönelik gereksinimler ortaya çıkacaktır. Belirli bir zaman sonra bu gelişmelerin dikkate alınması için araçta güncelleme yapılması gerekecektir.

Bu politika aracının:

- DVE/İHE politikaları konusunda karar verme sürecine katılanlar için bir teşvik sağlayacağı;
- DVE/İHE politikalarının oluşturulması, uygulanması ve gözden geçirilmesi ile ilgili olarak karar vericiler arasında düşünme, gözden geçirme ve adım atma kültürünü derinleştireceği;
- Bütün toplumsal alanlarda DVE/İHE politika oluşturma ve uygulama sürecinin kalitesinin artırılmasına yardımcı olacağı ve bu şekilde üye devletler ve uluslar arası kuruluşlar çapında DVE/İHE'nin uzun dönemli sürdürülebilirliğini sağlayacağı ümit edilmektedir.

Bölüm 2 – DVE / İHE politikalarının oluşturulması, uygulanması, gözden geçirilmesi ve sürdürülmesi

Bu bölümde DVE/İHE politikaları ile ilgili olarak karar vericiler için temel stratejik adımlar açıklanmakta ve politika örneklerinin yardımı ile bunların stratejik olarak nasıl gerçekleştirilebileceği ortaya konulmaktadır.⁶ Bu temel adımlar, Avrupa Konseyi'nin öncü DVE/İHE projesinde 1997'den bu yana üye devletlerin katılımları sayesinde bir araya getirilerek belirlenen adımlardır. Birbirleri ile bağlantılı üç bölüme ayrılmıştır: politikanın oluşturulması, politikanın uygulanması ile politikanın gözden geçirilmesi ve sürdürülebilirlik.

Kısım A. Politikanın oluşturulması

DVE/İHE ile ilgili politika döngüsünün ilk kısmı, politikanın oluşturulmasıdır. Politikanın oluşturulması, bütün karar vericiler için başlangıç noktasıdır. DVE/İHE ile ilgili etkin politika oluşturulmasına ilişkin dört temel stratejik adım (A1'den A4'e kadar) bulunmaktadır.

A1. DVE/İHE'nin paylaşılan bir iş tanımının bulunması

Politika oluşturulmasında başlangıç noktası, DVE/İHE'nin paylaşılan bir iş tanımının bulunmasıdır. DVE/İHE'nin tanımı konusunda paylaşılan bilgi ve anlayış bulunması, önemli aktörlerin çeşitli hedef kitlelere toplumda DVE/İHE'nin amacı ve özünün basit ve açık bir şekilde açıklama kapasitelerini artıracaktır.

Uluslar arası kuruluşların DVE ve İHE hakkındaki paylaşılan çalışma tanımları, politikanın oluşturulması açısından yararlı bir araç sağlamaktadır. DVE/İHE projesi boyunca DVE ve İHE tanımları, süreli olarak güncelleştirilmiştir.

Avrupa Konseyi Demokratik Vatandaşlık Eğitimi ve İnsan Hakları Eğitimi Sözleşmesi'nde yer alan mevcut tanımlar, karar vericiler tarafından kullanılabilir.⁷ Bu tanımlar, kapsamlıdır ve üye devletler, bunların kendi özel çerçeveleri için DVE/İHE'nin amacı, hedefi ve buna yönelik yaklaşımları açıklayan daha açık ve daha erişilebilir çalışma tanımlarına dönüştürülmesinin yararlı olduğunu belirlemişlerdir.

---

⁶ Araçta kullanılan politika örneklerinin, "en iyi uygulama" örnekleri yerine üye devletlerin DVE/İHE politikalarına yönelik nasıl stratejik destek sağladıklarını göstermek için seçtiklerinin belirtilmesi gerekmektedir. Birçok ülke, bu aşamalara yönelik benzeri yaklaşımları benimsemişlerdir. Bu örnekler, Avrupa Konseyi'nin çeşitli üye devletlerini temsil etmektedir.

⁷ Ek 2 – Önemli terimlerin tanımına bakınız.

A2. DVE/İHE konusundaki farkındalık düzeyinin artırılması ve bunun bir politika önceliği haline getirilmesi

Ülkenin belirli ortamına ilişkin paylaşılan bir çalışma tanımının oluşturulmasından sonra aşılması gereken ikinci güçlük, DVE/İHE konusundaki farkındalık düzeyinin artırılması ve bunun bir politika önceliği haline getirilmesidir. Bu iki süreç, birlikte ilerler. Önemli aktörler (karar vericiler, uygulayıcılar ve paydaşlar) arasında DVE/İHE konusunda farkındalık düzeyi ne kadar yüksekse DVE/İHE'nin bir politika önceliği olması gerektiği konusundaki görüş birliği de o kadar fazla olacaktır. Aynı şekilde DVE/İHE'nin toplumun refahına yaptığı katkı ne kadar fazla anlaşılırsa bunun, politika oluşturulmasına dahil edilmesi olasılığı da o kadar fazla olacaktır.

Bu geniş görüş birliğinin oluşturulmasına yönelik ilk adım, DVE/İHE'nin demokrasi ve insan haklarının güçlendirilmesi ve toplumda sosyal uyumun artırılması açısından önemi konusunda bilinçlenme sağlanmasıdır. DVE/İHE projesinde elde edilen deneyim, üye devletlerin, DVE/İHE hakkındaki farkındalığın artırılmasına ve bir politika önceliği olarak belirlenmesine yönelik çeşitli stratejiler benimsediklerini göstermektedir. Bunlar, arasında şunlar bulunmaktadır:

- DVE/İHE konusunda üye devlet programlarının tartışılması ve farkındalığın artırılması;
- Toplumun farklı düzeylerindeki kurumlar (örneğin bakanlıklar, yerel makamlar ve uluslar arası kuruluşlar) arasındaki anlaşmaların uygulanması;
- DVE/İHE'ye katılan uluslar arası kuruluşların projeleri, çalışmaları ve bunların sonuçları hakkındaki bilgilerin yayılması.

Bir politika önceliği olarak DVE/İHE

Avusturya'da 2007/2008'de "Demokrasi Girişimi" olarak adlandırılan bir ulusal kampanya düzenlenmiştir. "Demokrasi Girişimi" sonucunda vatandaşlık eğitimi, sekizinci sınıfın ders programına yeni bir ders olarak eklenmiştir. Bu ders, gençlerin etkin vatandaşlığının teşvik edilmesi amacıyla DVE'nin Avusturya okul sistemi ile daha sıkı bir şekilde bütünleştirilmesinin teşvik edilmesini amaçlamaktadır. Ayrıca öğretmenlerin vatandaşlık konusunda hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimi, yeni bir öncelik alanı olarak eklenmiştir.

Hırvatistan'da hükümetin başlattığı bir girişim, üç yıllık bir Ulusal İnsan Haklarının Korunması ve Teşvik Edilmesi Programının uygulanmasına (2008-11) ve Hırvatistan Hükümeti tarafından programa yönelik bir destekleyici eylem planının benimsenmesine neden olmuştur.

Avrupa Konseyi Üye Devletleri, politika oluşturulması sırasında görüş birliği sağlanmasının, politikanın oluşturulması ve politikanın uygulanması arasındaki bağlantıların güçlendirilmesi açısından büyük önem taşıdığını belirlemişlerdir. Bu, hükümet ve uluslar arası kuruluşlar, eğitim ve öğrenim kurumları, sivil toplum kuruluşları (STK) ve gençlik kuruluşları dahil olmak üzere toplumun çeşitli seviyelerinde ve genel öğrenimden mesleki eğitime, yüksek eğitime ve yetişkin eğitime kadar farklı öğrenim ve eğitim aşamalarında sorumluluk üstlenen kişilerle birlikte çalışmayı kapsamaktadır. Etkin politika tasarlama, politikanın daha etkin uygulaması ve sonuçta politikaların daha etkin bir şekilde gözden geçirilmesi ve sürdürülebilirliği açısından temel oluşturmaktadır.

Avrupa ülkeleri, DVE/İHE konusundaki farkındalığın artırılmasını ve karar vericiler, paydaşlar ve uygulayıcılar gibi önemli aktörlerin katılımına yönelik politika ve uygulama hakkında çeşitli faaliyetler yürütmüşlerdir. Bunlardan en önemlileri şöyledir:

- üye devletlerde ve medyada DVE/İHE ile ilgili konulardaki tartışmaların desteklenmesi ve teşvik edilmesi;
- DVE/İHE kampanyalarının duyurulması için internetin ve medyanın kullanılması;
- DVE/İHE ile ilgili konularda internet tartışma forumlarının oluşturulması;
- DVE/İHE ile ilgili konularda seminerler, konferanslar, paneller ve halka açık toplantılar düzenlenmesi.

Bilinçlendirme

Portekiz’de Bakanlar Konseyi ve Eğitim Bakanlığı tarafından düzenlenen DVE/İHE hakkındaki bir forum, iki yıldır devam etmektedir. Çok sayıda STK, foruma katılmıştır ve foruma katılanların önceliklerine göre çeşitli tavsiyeler oluşturulmuştur. Bu tavsiyeler, internette halka açık olarak sağlanmakta ve DVE/İHE politikaları ve uygulamalarına dahil edilmektedir.

Norveç’te “Okul Ulusal Seçimleri” (*Skolevalg*), toplumda ve özellikle de gençler arasında demokratik vatandaşlık konusundaki farkındalığı artıran ulusal bir projedir. Her dört yılda bir ulusal seçimlerden birkaç hafta önce ortaokullar, ulusal seçimlere katılan adayları ve partileri yansıtan gerçek olmayan seçimlere katılmaya davet edilirler. Okullarda tartışmalar düzenlenir ve politikacılar davet edilir. Ortaokullardaki öğrencilerin % 90’ından fazlası, bu gerçek olmayan seçimlere katılır. Sonuçlar, Norveç’te televizyon ve diğer medya kuruluşları tarafından ülke çapında duyurulur.

A3. DVE/İHE hakkında yönetmelikler oluşturulması

Politika oluşturulmasındaki üçüncü aşama, DVE/İHE konusunda yönetmelikler oluşturulmasıdır. DVE/İHE projesinde elde edilen deneyimler, DVE/İHE hakkında açık yönetmeliklere sahip olmanın, eğitim politikalarında DVE/İHE’nin öneminin vurgulanmasına yardımcı olduğunu göstermektedir.⁸ Ayrıca, DVE/İHE’de daha tutarlı politikalar oluşturulmasına katkıda bulunmaktadır.

Üye devletlerdeki DVE/İHE ve eğitim politikalarının, iki ortak özelliği vardır:

- bütün ülkelerdeki anayasalar, demokratik toplumların gelişimi için temel oluştururlar.

⁸ Her türlü yönetmelik ve politikanın, bu yapılar için uygun araçlar kullanılarak, her üye devletin kendi durumundaki öncelikleri ve gereksinimleri dikkate alınarak ve her üye ülkenin anayasal yapılarına gerekli saygı gösterilerek uygulanması gerekeceğinin belirtilmesi gerekmektedir.

- üye devletlerin çoğunluğu, DVE'yi özel bir eğitim amacı veya ilkesi olarak oluşturmuştur.

Yönetmelikler

İspanya'da 2006'da kabul edilen Organik Eğitim Yasası (LOE-2/2006) çerçevesinde "Vatandaşlık Eğitimi", okul ders programına bir ders ve önemli bir konu olarak dahil edilmiş ve demokratik vatandaşlığın gelişimi, yetişkin eğitiminin başlıca amaçlarından biri olarak belirlenmiştir.

Federal Almanya Cumhuriyeti'nde yaklaşık 60 yıldır *Lander* yönetmeliklerine dahil edilmiş olan resmi eğitim kapsamında tam kapsamlı bir DVE/İHE sistemi bulunmaktadır.⁹ Örneğin Baden-Württemberg eyaletinde okullarda DVE/İHE, 1953'ten bu yana anayasal statüye sahip bulunmaktadır. Bu sistem, DVE/İHE'nin öğretildiği dersleri, müfredatı, öğretmen eğitimini, öğretme ve öğrenme materyallerini ve öğrencilerle anne ve babalarının katılımını içermektedir.

A4. DVE/İHE politikasının oluşturulması ve politikanın uygulanması arasındaki "uygulama boşluklarının" belirlenmesi ve kapatılması

Politika oluşturulmasındaki dördüncü aşama, DVE/İHE politikasının oluşturulması ve politikanın uygulanması arasındaki "uygulama boşluklarının" varlığının belirlenmesine (ve daha sonra kapatılmasına) yöneliktir.

Diğer alanlarda olduğu gibi DVE/İHE'de Avrupa ülkelerinin deneyimi, politikanın oluşturulmasından uygulanmasına başarılı bir şekilde geçilmesi için dikkatli bir planlama ve açık bir stratejik yaklaşım gerektirdiğini göstermektedir. Ancak, stratejik planlama olmaması veya yetersiz olması, zaman içinde bu politikaların tam ve başarılı bir şekilde uygulanmasını önleyen engellere dönüşen "boşluklar" yaratabilmektedir.

DVE/İHE projesinde ülkelerdeki DVE/İHE politikasındaki başlıca "uygulama boşlukları" belirlenmiştir. Bunlar aşağıda açıklanmaktadır:

- İlke beyanları (herkesin eğitiminde DVE/İHE'nin değeri konusunda) ve mevcut politikalar arasındaki boşluk;
- Politikalar ve bunların uygulanması arasındaki boşluk;
- DVE/İHE politikaları ve diğer politika alanları arasındaki boşluk.

DVE/İHE politikalarının oluşturulmasından bunların fiili uygulamasına geçişin teşvik edilmesi için karar vericilerin, bu "uygulama boşluklarının" varlığını kabul etmeleri ve bunlara karşı belirli stratejik yaklaşımlar benimsemeleri büyük önem taşımaktadır.

---

⁹ Almanya'nın batı kesiminde DVE/İHE, 1949'da Federal Almanya Cumhuriyeti'nin kurulmasından bu yana, doğu kesiminde de Almanya'nın birleşmesinden sonra önemli bir rol oynamıştır.

Bu stratejik yaklaşımlar şöyledir:

- DVE/İHE politikalarının açıkça tanımlanması ve belirtilmesi;
- politikanın uygulanmasını teşvik edebilecek ve destekleyebilecek karar vericiler, uygulamacılar ve paydaşlar gibi önemli aktörlerin belirlenmesi. Bunların, politika oluşturma ve uygulama sürecine etkin şekilde katılmaları gerekir;
- DVE/İHE politikalarının aşamalı olarak uygulanmasına yönelik ölçütlerin oluşturulması. Karar vericiler, öncelikleri belirleyecek, kaynakları temin edecek ve farklı aşamalarda uygulama sürecini etkin şekilde destekleyeceklerdir.

Ülkeler, “uygulama boşluklarına” karşı aşağıdakiler dahil olmak üzere çeşitli stratejik yaklaşımlar belirlemişlerdir:

- üye devlet, bölgesel ve yerel düzeylerde DVE/İHE ile ilgili açık hedeflerin tanımlanması;
- DVE/İHE'nin uygulanmasına yönelik kuralların ve çerçevelerin oluşturulması ve DVE/İHE ile ilgili kavramların, hususların, öğrenme sonuçlarının, süreçlerin ve ortamların tanımlanması;
- üye devlet, bölgesel ve yerel düzeylerde DVE/İHE ile ilgili eylem planlarının hazırlanması ve desteklenmesi;
- okul düzeyinde DVE/İHE ile ilgili özel ders programı oluşturulması.

DVE/İHE politikasının oluşturulması ve politikanın uygulanması arasındaki “uygulama boşluklarının” kapatılması

İsveç'te ulusal hedefler ve ilkeler oluşturulmuştur. Bunların bir örneği, kızların matematik ve fizik derslerinde ilerleme sağlaması ve göçmen topluluklarında namus cinayetleri gibi ortaya çıkan kaygılarla nasıl ilgilenilmesi gerektiği konusunda amaçlar ve ilkelerin oluşturulduğu cinsiyet eşitliği alanındadır. Bu ulusal hedefler, öğretmen eğitimi, yetkinlik geliştirme, kurslar, seminerler ve konferanslar, pilot projeler ve araştırmacı desteği üzerinde odaklanan görevler yoluyla gerçekleştirilmektedir.

Uluslararası kuruluşlar alanında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 10 Aralık 2004'te bütün alanlarda insan hakları eğitimi programlarının uygulanmasını desteklemek amacıyla Dünya İnsan Hakları Eğitimi Programı'nı başlatmıştır (2005'ten bu yana uygulanmaktadır). Bu program, ilki 2005-2009 dönemini kapsayan ve ilk ve orta okul sistemleri üzerinde odaklanan aşamalara ayrılmıştır. Bu ilk aşamaya yönelik bir eylem planı, bütün kıtalardan gelen kalabalık bir eğitim ve insan hakları uygulayıcıları grubu tarafından hazırlanmış ve ulusal düzeyde insan hakları eğitiminin uygulanmasına ilişkin somut bir strateji ve pratik fikirler önermiştir.

Kısım B. Politikanın uygulanması

DVE/İHE politika döngüsünün ikinci aşaması, politikanın uygulanmasını kapsamaktadır. Politikaların oluşturulmasından sonra bunların etkin uygulamalara dönüştürülmesi gerekir. Avrupa Konseyi üye devletlerinin deneyimleri, DVE/İHE ile ilgili politikanın uygulanmasının, zorlu, uzun dönemli ve devam eden bir süreç olduğunu teyit etmektedir. DVE/İHE ile ilgili politikanın uygulanmasının etkin ve sürdürülebilir olması için atılması gereken sekiz önemli stratejik adım (B1'den B8'e kadar) bulunmaktadır.

B1. DVE/İHE politikalarının etkin uygulamalara dönüştürülmesi için gerekli stratejik desteklerin kararlaştırılması

İlk adımın atılması, DVE/İHE politikasının oluşturulması sırasında politikanın uygulanması için temel oluşturan aşağıdaki gerekli çalışmaların yapılmasına bağlıdır:

- DVE/İHE amacı, hedefi ve buna yönelik yaklaşımların açık bir şekilde ortaya konulması;
- DVE/İHE gelişimine imkan veren yasaların yürürlüğe konulması;
- Önemli aktörlerin katılımının sağlanması – karar vericiler, uygulayıcılar ve paydaşlar;
- “uygulama boşluklarının” giderilmesi sırasında atılacak adımlar konusunda farkındalığın artırılması.

Bu çalışmaların yapılmasından sonra DVE/İHE politikalarının etkin uygulamalara dönüştürülmesi için gerekli stratejik desteklerin sağlanması daha kolay olacaktır.

Üye devletlerin DVE/İHE politika uygulamasını teşvik etmek için kullandıkları stratejik destekler şunlardan oluşmaktadır:

- Yenilikçi DVE/İHE deneyimlerinin teşvik edilmesi ve iyi uygulama örneklerinin yayılması;
- DVE/İHE pilot projeleri ve programları için mali destek sağlanması (üye devlet, bölgesel ve/veya yerel düzeyde);
- DVE/İHE çalışmaları ve girişimlerini iyileştiren kalite teminat usullerinin oluşturulması;
- Yetişkin eğitiminde DVE/İHE'nin geliştirilmesi için kurumsal anlaşmalar ve ortaklıkların desteklenmesi;
- Üye devlet, bölgesel ve yerel düzeylerde önemli aktörler arasında DVE/İHE konusundaki işbirliğinin geliştirilmesi (bazen uluslar arası düzeyde);
- Eğitim ve öğretim aşamalarında DVE/İHE ile ilgili öğretim hizmetleri ve eğitim sağlayan kuruluşların sayısının artırılması (genel eğitimden mesleki eğitime ve yüksek eğitimden yetişkin eğitime kadar).

Stratejik destekler

Kosova'da¹⁰ Eğitim, Bilim ve Teknoloji Bakanlığı, Avrupa Konseyi, Kosova'daki Avrupa Komisyonu İrtibat Ofisi ve STK'larla işbirliği içinde öğretmenlerin DVE/İHE konusunda eğitilmesi ile ilgili çeşitli faaliyetler yürütmekte ve aynı zamanda insan hakları eğitimi için gerekli kaynakları hazırlamaktadır. Bakanlık, her yıl Kültür Gençlik ve Spor Bakanlığı ile işbirliği içinde "Gençlik Ayı" etkinliğini düzenlemektedir. Bu etkinlik, farklı kuruluşların düzenlediği ve DVE/İHE ile ilgili konuların ve sorunların tartışıldığı çeşitli kampanyaları içermektedir.

Polonya'da DVE/İHE uygulamalarının teşvik edilmesi amacıyla çeşitli politika girişimleri başlatılmıştır. Örneğin Vatandaş Girişimleri Fonu (*Fundusz Inicjatyw Obywatelskich*), vatandaş girişimlerinin güçlendirilmesi ve desteklenmesi ve STK sektörünün katılımının artırılması amacıyla oluşturulmuştur.

B2. Öğrenim ve eğitim çerçeveleri açısından etkilerin ele alınması (okul ders programları dahil)

Hemen bütün Avrupa ülkeleri, DVE/İHE'nin ilk ve orta düzeyde okul ders programının belirgin bir parçası olarak dahil edilmesi yoluyla bu meseleyi çözmüşlerdir. Okullar, DVE/İHE'nin teşvik edilmesi, uygulanması ve sürdürülmesi açısından çok önemli "vatandaşlık alanları" olarak görülmektedir.

Avrupa Konseyi üye devletleri, ayrıca DVE/İHE'nin bu okulların dışında mesleki eğitim, yüksek eğitim ve yetişkin eğitimi ile özellikle öğretmen eğitimi kurslarına dahil edilmesi gerektiğini de kabul etmektedirler.

Üye devletler, DVE/İHE'nin öğretim ve eğitim çerçevelerine (okul ders programı dahil) dahil edilmesi konusunda başlıca dört yaklaşım benimsemişlerdir:

- DVE/İHE'nin ayrı bir bölüm / faaliyet olarak dahil edilmesi (örneğin bir ders programı konusu veya eğitim modülü olarak);
- DVE/İHE'nin bütün ders programını kapsayan bir yaklaşım çerçevesinde birkaç bölüm / faaliyetle bütünleştirilmesi (örneğin ders programı konuları veya eğitim modülleri);
- Bir yatay ve bütün kurumu kapsayan bir yaklaşımın benimsenmesi (örneğin okul, yüksek okul, eğitim kurumu, üniversite);
- Bu yaklaşımların bir bileşiminin aynı anda kullanılması.

Ancak aşağıdakiler dahil olmak üzere bu yaklaşımlarla bağlantılı çeşitli uygulama meseleleri bulunmaktadır:

- Geleneksel bölüm faaliyetleri ile ilgili olarak DVE/İHE'nin statüsünün güçlendirilmesi (örneğin mevcut ders programı konuları, eğitim kursları);

¹⁰ Bu metinde Kosova'ya bölge, kurumlar veya nüfus olarak yapılan bütün atıflar, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 1244 sayılı Kararı'na tam olarak uygun şekilde ve Kosova'nın statüsünü etkilemeden yorumlanacaktır.

- DVE/İHE bölümleri / faaliyetleri için yeterli zaman ve yer ayrılması;
- Bütün ders programını kapsayan bölümlerin / faaliyetlerin geliştirilmesinin kolaylaştırılması;
- DVE/İHE ile bağlantılı beceriler ve yetkinlikler, değerler ve yeteneklerin belirlenmesi;
- Daha etkin, katılımcı ve öğrenci merkezli olan öğretme ve öğrenme yöntemlerinin uygulamaya konulması;
- Yeni ders kitapları ile öğretme ve eğitim materyallerinin oluşturulması ve bunların yaygın olarak temin edilmesi;
- Etkin DVE/İHE uygulamasının açık ve demokratik kurumsal değer ve inançlar sistemi ve iklimini gerektirdiğinin kabul edilmesi (örneğin okulda, yüksek okulda, eğitim kurumunda, üniversitede).

Üye devletler ve uluslar arası kuruluşlar da DVE/İHE ile ilgili sosyal, medeni ve kişisel yetkinliklerin, hayat boyu hayat boyu eğitimle ilgili önemli yetkinliklerin bir parçası olduğunu kabul etmektedir. Bu yetkinlikler için geliştirilecek bilgi ve becerilerin tanımlanması konusunda DVE/İHE yaklaşımları ve faaliyetlerini, öğretim ve eğitim çerçevelerine dahil etmeye başlamışlardır.

Öğretim ve eğitim çerçeveleri

DVE/İHE yetkinlikleri

Andorra'da sosyal uyum ve demokrasinin teşvik edilmesi için gerekli yetkinlikler, zorunlu eğitimin son sınıfına kadar belirlenmiştir ve ayrıca mesleki eğitim ve öğretimde tanımlanmaktadır. Ayrıca, yetkinliklerin nasıl ölçülmesi gerektiği konusunda açıklamalar bulunmaktadır.

Bulgaristan'da toplumda sosyal uyum ve demokrasinin teşvik edilmesine yönelik beceriler ve yetkinlikler tanımlanmıştır. Temel yetkinlikleri ve bunların nasıl edinilmesi gerektiğini açıklayan bir Ulusal Hayat boyu Hayat boyu Öğrenim Stratejisi (2008-13) bulunmaktadır. Temel yetkinliklerden biri de DVE/İHE ile ilgilidir.

Macaristan'da ulusal temel ders programı, toplumda demokrasinin teşvik edilmesi için gerekli olan becerileri ve yetkinlikleri tanımlamaktadır. Bunlar arasında kişisel haklar ve insan haklarına saygı, ulusal kimliğin güçlendirilmesi, tarihsel farkındalık ve vatandaşlık, toplumsal duyarlılık, çevre konusunda sorumluluk, diğer kültürler hakkında bilgi edinilmesi ve bunların kabullenilmesi ve demokratik kurumların kullanılması için gerekli olan bilgi ve becerilerin kazanılması gibi temel gelişme alanları bulunmaktadır.

İlgili Avrupa Konseyi aracı:

Bütün öğretmenler, vatandaşlık ve insan hakları eğitimini nasıl destekleyebilir: yetkinliklerin geliştirilmesi için bir çerçeve

B3. Eğitim ve gelişim gereksinimlerinin karşılanması

Politikanın başarılı bir şekilde uygulanması, DVE/İHE politikaları ve uygulamalarını gerçekleştiren kişilerin eğitim ve gelişim gereksinimlerinin karşılanmasına bağlıdır. Bunlar arasında DVE/İHE konusunda sorumluluk üstlenen karar vericiler, paydaşlar ve uygulayıcılar gibi önemli DVE/İHE aktörleri bulunmaktadır.

Okullardaki eğitim ve gelişim gereksinimleri açısından üye devletlerde politika kararları veren kişiler, sadece DVE/İHE ile en yakından bağlantılı dersleri öğretmenlerin değil, bütün yöneticiler ve öğretmenler için uygun eğitim verilmesinin gerekli olduğunu fark etmişlerdir. Ülkeler, bu nedenle hizmet öncesi ve hizmet içi öğretmen eğitiminin, amaçları, hedefleri, öğretme ve öğrenme yöntemleri ile ders programı, okul değer ve inançlar sistemi ve organizasyonla bağlantıları açısından DVE/İHE'yi kapsamasını sağlamışlardır.

Eğitim ve gelişim gereksinimleri

Bosna Hersek'te 300'ün üzerinde öğretmen DVE'yi öğretmek için özel olarak eğitilmişler ve sertifika almışlardır. Eğitim programı, bir STK olan Civitas ve Avrupa Konseyi tarafından gerçekleştirilmektedir. Yetkililer, hizmet içi eğitim konusunda bu kuruluşlara daha fazla sorumluluk vermişlerdir. Her öğretmenin, DVE/İHE konusundaki bilgilerini kanıtlamak için bir sınava girmesi ve bir eğitim portföyü ile desteklenen bir uygulamalı testten geçmesi gerekmektedir. Buna ilişkin yetkinlikler, açık bir şekilde tanımlanmıştır. Öğretmenler için gerekli standartlar, Avrupa Konseyi tarafından oluşturulmuştur ve bir grup harici uzman, standartların gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğini değerlendirmektedir.

Portekiz'de paydaşların ve uygulayıcıların, DVE/İHE politikaları ve eğitiminin oluşturulmasına katılımını amaçlayan belirli çalışmalar bulunmaktadır. STK'lar, öğretmenler için giderleri Eğitim Bakanlığı tarafından karşılanan eğitim kursları düzenlemektedir. Bakanlık, STK'larla işbirliği içinde DVE/İHE ile ilgili öğretmen kılavuzları sağlamaktadır.

Rusya Federasyonu'nda Yurttaşlık Eğitim Merkezi, "Rusya Federasyonu halkının yurttaşlık eğitimi" adlı bir eğitim programını geliştirmiştir. Merkez, ayrıca öğretmenler ve eğitimciler için eğitim standartlarının oluşturulmasına katkıda bulunmakta, ders kitapları ve kitapçıklarını yayınlamakta ve Rusya Federasyonu'ndaki öğretmenler ve öğrenciler için konferanslar, seminerler ve eğitim programları düzenlemektedir.

Danimarka'da yakın bir tarihte yürürlüğe giren öğretmenlerin eğitimine ilişkin bir yasa, yurttaşlık eğitimini öğretmenlerin eğitiminin bir bölümü olarak dahil etmiştir. Danimarka Eğitim Üniversitesi, vatandaşlık konusunda yeni bir master derecesi de oluşturmuştur. Bu tür gelişmeler, çeşitli ülkelerde meydana gelmiştir.

B4. Eğitim kuruluşlarında demokratik yönetişimin teşvik edilmesi

Bu güçlük,. DVE/İHE'nin kurumun kültürü veya değer ve inançlar sistemi yoluyla yani kuruluşun faaliyetlerinde temel aldığı değerler ve günlük işlerini yürütme şekli yoluyla öğrenilmesi nedeniyle ortaya çıkmaktadır. DVE/İHE, en fazla gençler dahil olmak üzere kurumla ilgili herkese değer veren ve onların kurumun yaşamına etkin bir şekilde katılmaya teşvik eden bir kültür içinde gerçekleşmesi halinde etkin olur. Bu, öğrenim konusunda söz hakkına sahip olunmasını, karar vermeye katılımı, ve sorumluluk üstlenilmesini içerebilir. Okullar, yüksek okullar, eğitim merkezleri ve üniversiteler gibi eğitim kuruluşlarının demokratik yönetişimi teşvik eden bir kültür veya değer ve inanç sistemi sunması kolay değildir. Üye devletlerdeki karar vericiler, bu tür bir kültürün şu şekilde teşvik edilebileceğini belirlemiştir:

- Öğretme ve öğrenme sürecinde öğrenci üzerinde odaklanarak öğrenen kişilerin özerkliği, sorumluluğu ve katılımının güçlendirilmesi;
- Öğrenen kişilerin kendi deneyimlerini dikkate alan etkileşimli öğretme ve öğrenme yaklaşımlarının seçilmesi;
- Öğrenen kişilerin kendi demokratik hakları ve sorumluluklarını sınıfta ve bütün eğitim kuruluşunda kullanmaları konusunda gerçek fırsatlar sağlanması;
- DVE/İHE amaçları ve hedeflerinin tanımlanması ve gerçekleştirilmesi konusunda öğrenci, veli, öğretmen ve eğitim personelinin katılımının güçlendirilmesi;
- Öğrencileri, öğretmenleri, velileri, eğitim personelinin ve eğitim dışı personeli kapsayan katılımcı karar verme süreçlerinin geliştirilmesinin teşvik edilmesi;
- Kurumun yönetimi ve organizasyonuna yerel toplumun ve ticaret ve sanayi kuruluşları temsilcilerinin katkıda bulunmalarının teşvik edilmesi.

Avrupa Konseyi'ne üye devletlerin birçoğu, eğitim kurumlarında ve özellikle de okullarda demokratik yönetişimin teşvik edilmesine yönelik bir çerçeve sağlayan yasaları kabul etmişler ve düzenlemeler yapmışlardır. Bu üye devletler daha sonra eğitim kuruluşlarının daha açık ve demokratik öğrenme ortamlarını gerçekleştirmeye teşvik eden paralel stratejiler oluşturmuşlardır. Bu stratejiler, örneğin okul düzeyinde öğrenci konseyleri veya komitelerinin kurulmasını ve eğitim kurumlarının yönetim kurulları ve konseylerine katılmak üzere öğrenci, veli, öğretmen ve eğitimle ilgili olmayan personelin temsilcilerinin demokratik olarak seçilmesine yönelik usullerin oluşturulmasını kapsamaktadır.

Eğitim kuruluşlarında demokratik yönetim

Belçika'daki Flaman toplumunda Flaman Parlamentosu, "katılım Kararnamesini" onaylamıştır. Bu kararname (kanun hükmündedir), okul düzeyinde katılım için hukuki bir çerçeve oluşturmaktadır. Kararname, her grubun % 10'unun talep etmesi durumunda her okulda bir personel konseyi, bir veli konseyi ve bir öğrenci konseyi kurulmasını öngörmektedir (orta öğrenim okullarında öğrenci konseyi zorunludur). Okul konseyi de velilerin, personelin ve yerel topluluğun temsilcilerini (ve orta öğrenimde aynı zamanda öğrencileri) içermektedir.

Finlandiya'da ilk öğrenim düzeyinde yasa, öğrenci konseyleri bulunması olasılığını öngörmektedir. Yasaya göre orta öğrenimde önemli kararlar verilmeden önce öğrencilerin görüşlerinin alınması gerekmektedir ve bu, öğrenci konseyi ile danışmalarda bulunulması yoluyla gerçekleştirilmektedir.

Slovenya'da 1990'dan bu yana faaliyet gösteren ve "Çocuk Parlamentosu" olarak adlandırılan bir girişim bulunmaktadır. Çocuk Parlamentosu, 5-16 yaş arasındaki bütün öğrencileri kapsamaktadır. Öğrenciler, kendileri için önemli olan konuları tartışmakta ve görüşlerini ifade etmektedir. Bu süreci sınıfta başlatmakta ve akranları tarafından demokratik olarak seçildikleri taktirde okulda, belediye ve bölgesel düzeyde sürdürmektedirler. Son olarak ulusal düzeyde demokratik olarak seçilen bir grup öğrenci, parlamentoda en önemli konuları tartışmakta ve hükümete ve diğer öncü kurumlara sunulan kararlar almaktadır.

İlgili Avrupa Konseyi aracı:

Okulların demokratik yönetimi

B5. Etkin katılımın geliştirilmesi ve desteklenmesi

Avrupa Konseyi üye devletleri, kendi deneyimlerine dayanarak yasa ve yönetmeliklerin varlığına karşın çeşitli unsurların öğrenciler, uygulayıcılar ve paydaşların eğitim kuruluşlarının yönetişimine etkin katılımlarının sağlanmasını engelleyebileceğini belirlemişlerdir. Bunlar arasında aşağıda belirtilen unsurlar bulunmaktadır:

- Temsil organlarının seçilme şekline ilişkin engeller;
- Temsil organları ile ilgili aşırı bürokrasiden kaynaklanan sorunlar;
- Öğrencilerin seçilen temsil organlarına aday olmaları ve daha sonra bunların seçildikten sonra bu organlarda görev yapmaları ile ilgili güçlükler;
- Yerel toplum temsilcileri, veli dernekleri, STK'lar, sınai ve ticari kuruluşların temsilcileri dahil olmak üzere harici paydaşların sınırlı katılımı.

Bu güçlüklerin aşılmasının iki yolu vardır. Bunlardan ilki, "katılım kültürünün" güçlendirilmesi, ikincisi de yönetim, katılım ve temsil arasında bir çalışma

dengesinin sağlanmasıdır. Bu iki konuda Avrupa Konseyi ülkelerinde çeşitli çalışmaların etkin olduğu görülmüştür:

- Kendi etkinlikleri konusundaki düşünceleri ve “katılımın” anlamlı olduğu yolundaki inancı güçlendirmek amacıyla öğrencilerin önerilerinin ciddi şekilde dikkate alınması;
- Gerçek olmayan seçimler ve gençlik parlamentoları gibi belirli katılım çalışmalarının düzenlenmesi ve ödüllendirilmesi;
- Öğrenciler ve yerel topluluktaki paydaşlar gibi önemli aktörlerin katılımının yaygınlaştırılmasını amaçlayan destek ve eğitim kurslarının düzenlenmesi;
- Etkinliklerinin artırılması amacıyla üye devlet seviyesinde veli ve öğrenci dernekleri eşgüdümünün desteklenmesi;
- Üye devlet, bölgesel ve yerel düzeyde karar vericiler, paydaşlar ve uygulayıcılar arasında daha fazla işbirliği ve ilişkinin teşvik edilmesi.

Etkin katılımın geliştirilmesi ve desteklenmesi

Belçika'daki Fransız toplumunda *Ecole parents a(d)mis* olarak bilinen özel bir Eğitim Bakanlığı kampanyası, velilerin temsilcilerini okul konseylerindeki rolleri ve sorumlulukları için hazırlamak üzere veli dernekleri federasyonları ve aile derneği tarafından düzenlenmiştir.

Letonya'da Eğitim ve Bilim Bakanlığı ile bir STK olan Eğitim, İşbirliği ve Büyüme için Aileler adlı kuruluş arasında bir işbirliği anlaşması imzalanmıştır. Anlaşmanın başlıca amaçları arasında işbirliği ve ilişki sağlanması ve güçlendirilmesi, velilerin kaliteli eğitime katılımlarının teşvik edilmesi ve gençlerin eğitimi konusunda politikacılar ve karar vericilerle diyalog tesis edilmesi bulunuyordu.

Romanya'da Eğitim Araştırmaları Enstitüsü (IES), çocuk haklarının yönetmeliklerden ve planlama belgelerinden ders programı ve öğretmen eğitimine kadar eğitim sisteminin her düzeyinde uygulanması üzerinde duran okul ortamında çocuk hakları ve sorumluluklarına ilişkin bir araştırma projesi gerçekleştirmiştir. Bu araştırma sonucunda IES, Eğitimde Yenilik Merkezi ile işbirliği içinde öğrencilerin okul ve toplum yaşamına katılımlarını teşvik etmeyi amaçlayan başka bir bağlantılı proje başlatmıştır.

B6. Öğrenen kişiler açısından sonuçların değerlendirilmesi

DVE/İHE programları ve faaliyetlerinden elde edilen sonuçların değerlendirilmesi, birçok ülkede önemli bir güçlük olmaya devam etmektedir. Bu güçlükler, DVE/İHE'nin demokrasi ve insan hakları ile ilgili temel ilkelerle uyumlu beceriler, nitelikler, davranışlar ve değerlerin oluşturulmasına paralel olarak bilgi ve anlayış oluşturulmasını amaçlaması nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Öğrencilerin bu bilgi, anlayış, beceri ve nitelikleri geliştirmeleri için fırsatlar yaratırken aynı zamanda öğrenen kişiler açısından sonuçların değerlendirilmesi kolay değildir.

Avrupa Konseyi üye devletleri, hala bu alanda yapılması gerekenleri belirlemeye çalışmaktadırlar. Ancak, karar vericiler öğretmenlerin ve eğitimcilerin desteklenmesi ve eğitilmesi için önlemlerin benimsenmesinin önemini kabul etmişlerdir. Bu önlemler, DVE/İHE konusundaki başarılı ve uyumlu değerlendirme politikaları ve uygulamalarının geliştirilmesini ve yayılmasını hızlandırmaktadır. Bu önlemler, üye devlet, bölgesel, yerel ve kurumsal dahil olmak üzere bütün düzeylerde benimsenebilir ve şunları içerebilir:

- Okul, yüksek eğitim ve resmi olmayan eğitim dahil olmak üzere bütün eğitim ve öğretim aşamalarında DVE/İHE öğrenme amaçlarının çok açık bir şekilde ortaya konulması;
- Öğrenen kişilerin DVE/İHE yoluyla elde etmeleri gereken özel bilgi, anlayış beceriler ve yetkinliklerin belirlenmesi;
- İlgili düzeylerde (üye devlet, bölgesel ve yerel düzey) DVE/İHE ile ilgili standartlar ve ölçütlerin oluşturulması;
- Okullarda ve fakültelerde kurumsallaştırılmış değerlendirme uygulamalarının başlatılması;
- Sertifika verilmesi ve sınavlara ilişkin kriterlerin oluşturulması;
- Öğretmenler ve eğitimciler için öğrencilerin değerlendirilmesi konusunda açık ilkeler ve çerçeveler sağlanması;
- Hizmet öncesi ve hizmet içi öğretmen eğitiminde öğretmenler için değerlendirme eğitimi verilmesi;
- Önemli yetkinliklerin ve özellikle de “sosyal, vatandaşlıkla ilgili ve kişisel yetkinliklerin” kabul edilmesi ve değerlendirilmesi alanında Avrupada gözlemlenen gelişmeler hakkındaki bilgilerin artırılması.

Öğrenen kişilerle ilgili sonuçların değerlendirilmesi

“Eski Yugoslavya Cumhuriyeti Makedonya”da, sosyal uyum ve demokrasinin teşvik edilmesine yönelik yetkinlikler belirlenmiştir. Bunlar, üniversitede pedagoji öğrencileri ve sosyal bilim öğrencileri için hizmet öncesi eğitime dayanmaktadır. Ayrıca, bilgi ve davranış düzeyleri dahil olmak üzere orta öğrenim okullarında DVE ile ilgili ulusal standartlar bulunmaktadır.

İngiltere’de ulusal standartlara göre vatandaşlık eğitimi, orta öğrenim okullarında zorunludur. 14 yaşındaki öğrenciler için öğretmenlerden her öğrencinin vatandaşlık konusundaki bilgisinin öğrencilerin genel olarak sergilemeleri gereken tür ve aralıktaki başarıya ilişkin dokuz seviyeli bir cetvelde değerlendirmeleri istenmektedir. Öğrenciler 16 yaşına geldiğinde okullar, vatandaşlık konusundaki ilerleme ve başarının nasıl değerlendirilmesi gerektiği konusunda kendi kararlarını vermektedirler.

İrlanda Cumhuriyeti’nde Vatandaşlık Sosyal ve Siyasi Eğitime ilişkin bir devlet sınavı (yazılı bir belge ve uygulama projesi dahil), orta okul eğitiminin sonunda düzenlenmektedir. Lise eğitiminin sonunda yapılan Mezuniyet Belgesi Sınavı (başka hususlar yanı sıra) coğrafya ve tarih gibi derslerde vatandaşlık konularını kapsamaktadır. Sınav, bir araştırma raporu ile birlikte yazılı belgelerden oluşmaktadır.

B7. DVE/İHE alanındaki önemli aktörlerin katıldığı güçlü ortaklıklar ve ağlar oluşturulması

Etkin DVE/İHE, siyasi ve sivil toplumda ortaklıklarla ve ağlarla işbirliği yapılmasını, onların harekete geçirilmesini ve politikanın oluşturulması, uygulanması ve gözden geçirilmesine katılmalarını gerektirir. Avrupa ülkelerindeki karar vericiler, DVE/İHE'nin sürdürülebilirliğinin, Avrupa dışındaki ülkelerdeki girişimlerle bağlantılar dahil olmak üzere yerel, bölgesel, üye devlet ve uluslar arası dahil olmak üzere toplumun bütün katmanlarında ortaklıklar ve ağların etkin gelişimi yoluyla güçlendirildiğini belirlemişlerdir. Bu tür eylemler, hükümet ve sivil toplum ortakları arasında DVE/İHE konusundaki sorumluluğun paylaşılmasını sağlamaktadır.

Avrupa Konseyi üye devletleri, bu tür ortaklıklar ve ağların oluşturulması ve desteklenmesine yönelik çeşitli yaklaşımlar benimsemişlerdir. Bu, uluslar arası ve üye devlet STK'ları yanı sıra diğer ilgili paydaşlarla tartışmalar yapılmasını ve onların başlattığı girişimlerin desteklenmesini içermiştir.

Ortaklıklar ve ağlar

Federal Almanya Cumhuriyeti'nde yaklaşık 60 yıldır ve DVE/İHE ile ilgili resmi sisteme ilave olarak münhasıran veya kısmen DVE/İHE sunan çeşitli resmi kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşları ve vakıflarını içeren iyi gelişmiş bir formel olmayan gençlik ve yetişkin eğitimi vardır. Her biri DVE/İHE alanında faaliyet gösteren çeşitli kuruluşları içeren yaklaşık 30 çatı kuruluşu, Bundesausschuss Politische Bildung (BAP) olarak adlandırılan bir komite bünyesinde işbirliği yapmaktadır. BAP yanı sıra Landeszentralen für politische Bildung (Vatandaşlık Eğitimi için *Länder* kuruluşları) ve Bundezentrale für politische Bildung (Federal Vatandaşlık Eğitimi Kurumu), DVE/İHE'ye önemli katkılarda bulunmakta ve formel olmayan eğitim ve resmi eğitim alanlarında yakın işbirliği içinde faaliyet göstermektedirler.

Amerika Birleşik Devletleri'nde Pennsylvania Üniversitesi, Üniversitelerden Yardım Alan Toplum Okulu (UACS) programı aracılığı ile üniversite ve bir yerel devlet okulu arasında yenilikçi bir ortaklık oluşturmuştur. Topluma dayalı sorun çözmeye dayalı ortaklık, kamu sağlığı konusunda gelişme göstermiştir. Ortaklık, yerel bir devlet okulu olan Sayre Ortaokulunda Toplum Sağlığı Bilgilendirme ve Hastalık Önleme Merkezi'nin kurulmasını sağlamıştır. Öğrenciler ve öğretim üyeleri, öğrencilerin öğrenimini geliştirmek için okulda çalışmalar yaparken Sayre öğrencileri, öğrenimlerini okulun ötesine taşıyarak ailelerinde ve mahallelerinde sağlık hizmetlerindeki değişikliklerin temsilcileri olmuşlardır. Bu ortaklık girişimi, benzeri okul – toplum – üniversite ortaklıklarını geliştirmeye istekli olan çeşitli Avrupa ülkelerindeki üniversiteler tarafından ilgiyle izlenmektedir.

İlgili Avrupa Konseyi aracı:

Sürdürülebilir bir demokrasi için okul – toplum – üniversite ortaklıkları: Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'nde demokratik vatandaşlık eğitimi

B8. DVE/İHE'nin izlenmesi ve değerlendirilmesi

Ülkelerin deneyimleri politika kararları verilmesinde rol oynayan kişilerin, genellikle bu adımın politikanın uygulanmasından sonra geldiğini varsaydıklarını göstermektedir. Bu adımın, politikanın oluşturulması ve uygulanması sırasında atılması büyük önem taşımaktadır. Bunun nedeni, politikanın uygulanması ile politikanın gözden geçirilmesi ve sürdürülebilirliği arasında politika döngüsünde önemli bir bağlantı sağlamasıdır.

Avrupa Konseyi üye devletlerinin oluşturduğu izleme ve değerlendirme ölçütleri, DVE/İHE için çok değerli bir kanıt tabanı sağlamaktadır. Bu kanıt tabanı, DVE/İHE politikaları ve uygulamalarının gözden geçirilmesi ve değişiklik yapılmasına ilişkin kararların yönlendirilmesi için kullanılabilir. İzleme ve değerlendirmenin gerçekleştirilmemesi veya politikanın uygulanmasından sonra gerçekleştirilmesi halinde ülkelerin sağlam ve güvenilir bir kanıt tabanı oluşturma kapasitesini ciddi bir şekilde zayıflatmakta ve DVE/İHE ile ilgili politikayı anlamlı bir şekilde gözden geçirme kapasitelerini kısıtlamaktadır.

DVE/İHE'nin özelliği, aynı zamanda politika sürecinin başlangıcından itibaren izleme ve değerlendirmenin dahil edilmesini önemli kılmaktadır. DVE/İHE politikaları ve uygulamaları, öğretim ve eğitim kuruluşlarının özel çaba göstermesini gerektirirken etkin ve yenilikçi yaklaşımları teşvik etmektedir.

DVE/İHE yaklaşımları, iki yöntem kullanılarak izlenmekte ve değerlendirilmektedir:

- Öğretim ve eğitim kurulları ve özellikle okullar yanı sıra eğitim makamlarının DVE/İHE politikaları, uygulamaları ve yaklaşımlarına ilişkin yetkinliklerin sağlanması ve sonuçların gerekli çalışmaların yapılması için kullanılması amacıyla yaptıkları dahili ve harici izleme;
- Dahili ve harici izleme ve değerlendirme süreçlerinin yönlendirilmesi için kullanılabilecek DVE/İHE ile ilgili kriterler, referans standartları ve sonuçların sağlanması amacıyla öğretim ve eğitim kurumları ve eğitim makamları tarafından yapılan dahili ve araştırma araştırmalar dahil olmak üzere değerlendirme.

Üye devletler, DVE/İHE ile ilgili bir izleme sisteminin oluşturulması ve desteklenmesi amacıyla çeşitli girişimlerde bulunmuşlardır:

- Öğretim ve eğitim kuruluşlarının DVE/İHE'ye yaklaşımlarının tasarlanması, planlanması, izlenmesi, değerlendirilmesi ve gözden geçirilmesi konusunda yetkinliklerle donatılması;

- Eğitim kuruluşlarının kendi kendilerini değerlendirmeleri için araçlar ve ilkeler belirlenmesi;
- Liderler, üst düzey yöneticiler ve öğretmenler için kendi kendini değerlendirme yöntemleri ve teknikleri konusunda fırsatlar sağlanması;
- Eğitim kuruluşlarının uygulamalarının daha iyi hale getirilmesi amacıyla başkalarına göre kendi etkinliklerinin değerlendirilmesi amacıyla karşılaştırmalı veri sağlanması;
- Çeşitli kurumsal aktörler ve kuruluşların DVE/İHE ile ilgili rolleri ve sorumluluklarının belirlenmesi (eğitim makamları, müfettişlikler, araştırma kuruluşları, üniversiteler);
- İzleme ve harici değerlendirme yapılmasına ilişkin kriterlerin ve amaçların tanımlanması ve iletilmesi;
- DVE/İHE sonuçlarının değerlendirilmesi amacıyla göstergeler, standartlar ve temel ölçütler oluşturulması.

Üye devletler, ayrıca DVE/İHE alanında araştırma dahil olmak üzere değerlendirmenin geliştirilmesi ve desteklenmesine yönelik çeşitli girişimlerde bulunmuşlardır:

- DVE/İHE ile ilgili politika oluşturma sürecine değerlendirme ve araştırmanın dahil edilmesi;
- DVE/İHE ile ilgili göstergeler, standartlar ve ölçütlerin belirlenmesi için kullanılabilecek kriterlerin oluşturulmasını amaçlayan araştırmaların desteklenmesi;
- bölgesel düzeyde ve üye devlet düzeyinde DVE/İHE ile ilgili araştırma ve değerlendirme araştırmalarının yapılması ve/veya Avrupa düzeyinde ve uluslar arası düzeyde kurumlar tarafından gerçekleştirilen DVE/İHE araştırmalarına katılım;
- bölge, üye devlet ve uluslar arası düzeylerde DVE/İHE ile ilgili karşılaştırmalı verilerin toplanması, düzenlenmesi ve analizi.

Avrupa Konseyi'nin bazı üye devletleri, kendi DVE/İHE politikaları ve uygulamalarının düzenli olarak izlenmesi ve gözden geçirilmesini yararlı bulmuştur. Bu çalışmalar, etkinliğin belirlenmesi, güçlü ve zayıf yönlerin belirlenmesi ve gözden geçirme ve sürdürülebilirlik için bir gündem oluşturulması için kullanılabilecek düzenli ve güvenilir kanıtlar sağlamaktadır.

Bu çalışmalar, uzmanların belirlenmesini, kaynakların tahsis edilmesini, ilgili ortaklıklar ve ağlarda çalışmalar yapılmasını ve değerlendirme sonuçlarının uygun şekilde iletilmesini kapsar.

İzleme ve değerlendirme

Estonya'da İçişleri Bakanlığı tarafından uygulamaya konulan DVE/İHE politikası gözden geçirilmiş ve değerlendirilmiştir. Estonya Sivil Toplum Gelişim Kavramı'nın uygulanmasının gözden geçirilmesi ve değerlendirilmesi amacıyla özel bir komisyon oluşturulmuştur. Bu arada Eğitim ve Araştırma Bakanlığı, DVE/İHE dahil olmak üzere eğitim sistemindeki farklı hükümet stratejilerinin uygulanmasını gözden geçirmiştir.

İsveç'te her okul, yasa uyarınca okul eylem planının ayrımcılık, şiddet ve taciz konusunda değerlendirilmesini içeren yıllık bir kalite teminat raporunu sunmakla yükümlüdür. Kalite teminat raporu, gelişmelerin yerel ve ulusal düzeyde izlenmesi amacıyla yerel belediyeye ve daha sonra da ulusal kuruluşa gönderilir. Bu, bütün alanlarda öğrenci gereksinimlerinin karşılanıp karşılanmadığının görülmesi için özellikle kalite teminat usulleri üzerinde odaklanan teftişlerle birleştirilir.

Lüksemburg'da (ve diğer Avrupa Konseyi üye devletlerinin büyük bölümünde) DVE/İHE sistemi konusundaki değerlendirmeler, ülkenin bu alanda bugüne kadar gerçekleştirilen en büyük araştırma olan ve bütün dünyada yaklaşık 40 ülkeyi kapsayan Uluslararası Eğitim Başarısı Değerlendirme Derneği (IEA) Uluslar arası Yurttaşlık ve Vatandaşlık Eğitimi (ICCS) Araştırması'na katılımı ile güçlendirilecektir. Lüksemburg (ve diğer ülkeler), kendi öğrencileri, öğretmenleri ve okul liderlerinin DVE/İHE konusundaki bilgileri, davranışları ve deneyimlerinin diğer ülkedekilerle karşılaştırılmasına ilişkin veriler alacaklardır.

İlgili Avrupa Konseyi aracı:

Okullarda DVE kalite teminat aracı

Kısım C. Politikanın gözden geçirilmesi ve sürdürülebilirliği

DVE/İHE politika döngüsünün üçüncü aşaması, politikanın gözden geçirilmesi ve sürdürülebilirliğidir. Bu, DVE/İHE ile ilgili politikanın oluşturulması ve uygulanmasının gözden geçirilmesini ve sonuçlara göre adım atılmasını kapsar. Düzenli gözden geçirmeye yeterli dikkat gösterilmemesi halinde DVE/İHE, karar vericiler, uygulayıcılar ve paydaşlar gibi önemli aktörler açısından önemini hızla kaybedebilir ve güncelliğini yitirmiş bir politika önceliği haline gelebilir.

Avrupa Konseyi üye devletlerinin deneyimleri, politikanın gözden geçirilmesi ve sürdürülebilirliğinin, DVE/İHE politika döngüsünün henüz tam gelişmemiş bir bölümü olduğunu göstermektedir. Bu, bir gerçekten çok gelecekte dikkate alınacak ve geliştirilecek bir emel olmaya devam etmektedir. Bu durum, esas olarak DVE/İHE'nin oldukça yeni bir politika alanı olması ve bu nedenle DVE/İHE'nin başarısının kimin tarafından değerlendirilmesi gerektiği, neyin gözden geçirilmesi gerektiği ve DVE/İHE'nin nasıl değerlendirilmesi gerektiği konularının her zaman açık şekilde anlaşılmasından kaynaklanmaktadır.

Ancak, Avrupa ülkelerinde DVE/İHE politikalarının oluşturulması dikkate alındığında DVE/İHE politikalarının gözden geçirilmesi ve sürdürülebilirliği, politika kararlarında rol oynayan kişilerin düşündüğünden daha kısa bir süre içinde Avrupa Konseyi üye devletlerinin bir çoğunda yapılacak çalışmalar konusunda bir öncelik haline gelecektir. Avrupa Konseyi DVE/İHE koordinatörleri ağının, bu noktada önemli bir rol oynaması gerekmektedir. Bu, bütün üye devletlerde DVE/İHE sonuçlarının paylaşılması için benzersiz bir ortam sağlamaktadır. DVE/İHE politika sürecine katılan karar vericiler için çok önemli bir uzmanlık ve stratejik destek kaynağıdır. Bu ağ, 1997'den bu yana faaliyet göstermektedir. Ağ, her üye devletten bir temsilciyi içermekte ve yılda iki kez resmi olarak toplanmaktadır.

Politikanın gözden geçirilmesi ve sürdürülebilirliği konusunda çalışmalar yapmaya başlamış olan üye devletlerin deneyimleri, atılması gereken dört önemli adım (C1'den C4'e kadar) bulunduğunu göstermektedir.

C1. DVE/İHE konusunda gözden geçirme ölçütlerinin geliştirilmesi

Bu gelişim, gözden geçirme ölçütlerinin en sonda dahil edilmesi yerine DVE/İHE politika sürecinin başlangıcında belirlenmesi ve dahil edilmesi durumunda daha kolaylaşacaktır. Ayrıca karar vericilerin gözden geçirme süreçlerinin dahili ve harici izleme ve değerlendirmeyi içermesini sağlamaları da yararlı olacaktır. Ayrıca, kişiler, kurumlar ve süreçler dahil olmak üzere DVE/İHE ile ilgili bütün hususları kapsamaları gerekmektedir.

Üye devletler ve uluslar arası kuruluşlar, eğitim kurumları için kendi kendine değerlendirme için gerekli ilkeler, araçlar ve yöntemlerin sağlanması gibi gözden geçirme ölçütlerinin oluşturulmasına yönelik adımlar atmışlardır.

Gözden geçirme ölçütlerinin oluşturulması

Avrupa Konseyi'nin DVE/İHE koordinatörleri ağı, 1997'den bu yana üye devletlerde DVE/İHE politikaları ve uygulamalarına ilişkin bilgi ve sonuçların paylaşılmasında etkin şekilde rol oynamaktadır. Bu tür bilgiler, karar vericiler, uygulayıcılar ve paydaşlar gibi önemli aktörler arasında gelişmeleri destekleyecek ve onlara DVE/İHE'nin gözden geçirilmesinde yardımcı olacak pratik araçlar konusundaki gereksinimin vurgulanması açısından önem taşımaktadır. Bu ağ, bu tür araçlara dahil edilmek üzere bilgi ve örnek sağlanması açısından yararlı olmuştur. Bugüne kadar Avrupa Konseyi, kalite teminatı, okulların demokratik yönetişimi, öğretmenlerin yetkinlikleri, sivil ortaklıklar ve şu anda politika gibi önemli konularda çeşitli araçlar (bir DVE/İHE Paketi) oluşturmuştur.

C2. DVE/İHE için güvenilir bir kanıt tabanı oluşturulması

Avrupa Konseyi'nin çeşitli üye devletleri, özellikle okullar ve gençlerle ilgili olarak DVE/İHE için güvenilir bir kanıt tabanı oluşturmaya çalışmışlardır. Bu ülkeler, çeşitli kişiler, alanlar ve düzeylerden çeşitli kanıtlar sağlamaları için izleme ve değerlendirme sistemleri kurma girişiminde bulunmuşlardır.

Bu kanıtlar arasında dahili ve harici, nicel (anket) ve nitel (örnek olay araştırması), enstantane ve zaman dilimi bileşenleri bulunmaktadır. DVE/İHE sürecine katılan karar vericiler, uygulayıcılar ve paydaşlar gibi bütün önemli aktörler tarafından sağlanmaktadır.

Bir kanıt tabanı oluşturulmasına yönelik yaklaşımlar, şunları içermektedir:

- Öğretim ve eğitimin bütün düzeyleri ve aşamalarında DVE/İHE programları ve girişimleri çerçevesinde harici değerlendirme ve araştırmanın tasarlanması;
- Üye devletlerden kurumlara kadar çeşitli düzeylerde dahili ve harici denetim ve izleme sistemlerinin oluşturulması;
- Kurumsal düzeyde dahili, kendi kendine değerlendirme ve gözden geçirme sistemlerinin desteklenmesi ve teşvik edilmesi;
- Gençler, veliler ve yerel toplum temsilcileri yanı sıra eğitim liderleri, öğretmenler ve eğitimciler dahil olmak üzere DVE/İHE'ye katılan önemli aktörlerin seslerinin değerlendirme ve araştırmada dikkate alınmasının sağlanması;
- Karşılaştırmalı ölçütler sağlanması amacıyla DVE/İHE alanında Avrupa ve uluslar arası değerlendirmeler ve araştırmalara katılım;
- Hayat boyu öğrenme perspektifine sahip olan bir kanıt tabanı oluşturulması;

Güvenilir bir kanıt tabanı oluşturulması

İngiltere'de DVE/İHE politikaları ve uygulamalarının gözden geçirilmesi için kullanılan güçlü ve gelişen bir kanıt tabanı bulunmaktadır. Hükümet, okullardaki yeni vatandaşlık dersinde kaydedilen ilerleme hakkında bir rapor hazırlaması ve gelecekte yapılacak değişiklikler hakkında önerilerde bulunması için Ulusal Eğitim Araştırma Vakfı'nı dokuz yıllık Vatandaşlık Eğitimi Boylamsal Araştırmasını (CELS) yürütmesi için görevlendirmiştir. Okul müfettişlik kurumu olan OFSTED de okullarda vatandaşlık konusunda kaydedilen ilerleme hakkında rapor hazırlamaktadır. İngiltere, ayrıca IEA Uluslar arası Yurttaşlık ve Vatandaşlık Eğitimi (ICCS) Araştırmasına katılmaktadır. Kanıt tabanı, kısa bir süre önce yapılan okullardaki vatandaşlık ders programı hakkındaki incelemeye dahil edilmiştir (ilk olarak 2002'de başlatılmıştır).

C3. Kanıt tabanı sonuçlarının DVE/İHE alanındaki önemli aktörlerle paylaşılması

Kanıt tabanı sonuçlarının, karar vericiler, uygulayıcılar ve paydaşlar gibi DVE/İHE politikaları ve uygulamalarında rol oynayan taraflarla mümkün olduğu kadar geniş biçimde paylaşılması büyük önem taşımaktadır. Bu paylaşım, bir politika önceliği olarak DVE/İHE ile ilgili farkındalığı artırmakta ve tartışmaları teşvik ederek harekete geçilmesini sağlamaktadır.

DVE/İHE, hem bir kamu politikası meselesi, hem de bir eğitim politikası meselesidir. Halkla sonuçların paylaşılması, karar vericiler, paydaşlar ve

uygulayıcılardan oluşan belirli bir eğitim kitlesi ile paylaşmaya göre farklı bir yaklaşım gerektirir.

Avrupa Konseyi üye devletleri ve uluslar arası kuruluşlar, internet ve kitle iletişim araçlarının kullanılması, seminerler, etkinlikler, bilgilendirme toplantıları ve konferanslar düzenlenmesi ve bulguların ve sonuçların ilgili hedef gruplara iletilmesi gibi farklı aktörler ve hedef kitlelere ulaşmaya yönelik çeşitli stratejiler kullanmışlardır.

Sonuçların paylaşılması

Merkezi Norveç'in başkenti Oslo'da bulunan Avrupa Kültürler Arası Anlayış, İnsan Hakları ve Demokratik Vatandaşlık Eğitimi Kaynak Merkezi (Avrupa Wergeland Merkezi), Norveç ve Avrupa Konseyi'nin bir ortak girişimidir. Merkez, hizmet içi eğitim vermekte, araştırmalar yapmakta ve desteklemekte, ağlar oluşturmakta, bilgi ve iyi uygulamaların yayılması için bir platform işlevi görmektedir. Gelecek yıllarda karar vericilerin DVE/İHE ile ilgili bilgilere ve stratejik desteğe erişimlerinin sağlanmasında önemli bir rol oynayacaktır.

Avrupa Konseyi'nin DVE/İHE koordinatörleri ağı, karar vericileri ve uygulayıcıları belirli bir bölge için önem taşıyan DVE/İHE meselelerini tartışmak üzere bir araya getiren bölgesel ağlar oluşturmaya başlamıştır. Bunların örnekleri arasında İskandinavya, Kuzey-Doğu Avrupa ve Baltık / Karadeniz ağları bulunmaktadır.

DVE/İHE koordinatörleri ve Avrupa Wergeland Merkezi arasında güçlü işbirliği bulunacaktır. Üye devletlerdeki karar vericilerin, DVE/İHE politikaları, uygulamaları ve sonuçlarının paylaşılması konusunda bu işbirliği imkanından haberdar olmaları ve bundan tam olarak yararlanmaları önem taşımaktadır.

İlgili kaynak merkezi:

Avrupa Wergeland Merkezi - Avrupa Kültürler Arası Anlayış, İnsan Hakları ve Demokratik Vatandaşlık Eğitimi Kaynak Merkezi www.theewc.org

C4. DVE/İHE politikalarının gözden geçirilmesi ve sürdürülmesi için sonuçlarla ilgili çalışmalar yapılması

Politikaların oluşturulması ve uygulanmasını içeren stratejik adımlara önem vermeleri nedeniyle Avrupa Konseyi'ne üye birçok ülkede, bu tür çalışmalar için hala erkendir. Ancak, özellikle politikanın gözden geçirilmesi ve sürdürülebilirliğini DVE/İHE politika döngüsünün başından itibaren dahil etmiş olan üye devletlerde elde edilen ve bu sonuçların, DVE/İHE politikaları ve uygulamalarının gözden geçirilmesi, güçlendirilmesi ve sürdürülmesi için kullanılabileceğini gösteren kanıtlar bulunmaktadır. Bu, eğitim kuruluşları, özellikle okullar, ilgili bakanlıklar, hükümet kuruluşları ve DVE/İHE ilkeleri, eğitimi, kaynakları, izlemesi ve

değerlendirilmesini geliştirilmesi konusunda çalışmalar yapan diğer önemli aktörler bünyesinde ve onlar tarafından gerçekleştirilmiştir.

Politikanın gözden geçirilmesi ve sürdürülebilirliği

Sırbistan'da ilk ve orta öğrenim okullarında vatandaşlık eğitimine ilişkin çeşitli araştırmalardan elde edilen sonuçlara dayalı olarak DVE alanındaki politika sürekli olarak gözden geçirilmektedir. Örneğin UNICEF, UNESCO VE Açık Toplam tarafından yapılan bir değerlendirmede, DVE politikasının geliştirilmesine yönelik tavsiyeler yapılmıştır. Bu tavsiyelerden bazıları dikkate alınmış ve ders statüsünün geliştirilmesi, bunun bütün okullarda ders programına dahil edilmesi, azınlıklar için vatandaşlık eğitiminin oluşturulması, öğretmenler için eğitim verilmesi ve uzun dönemli bir politika hedefi olarak vatandaşlık eğitiminin oluşturulması dahil olmak üzere değişiklikler yapılmıştır.

Kuzey İrlanda'da ders programı ve değerlendirme kurumu olan CCEA için Ulster Üniversitesi UNESCO Merkezi tarafından ders programına yeni dahil edilmiş olan Yerel ve Küresel Vatandaşlık dersi konusunda dört yıllık bir değerlendirme yapılmıştır. Yerel ve küresel vatandaşlık, son birkaç yıl içinde bütün orta öğrenim okullarında ders programına aşamalı olarak dahil edilmiştir. Değerlendirme sonucunda öğretmenlerin eğitilmesi ve mesleki gelişimleri, vatandaşlık ve diğer okul faaliyetleri arasında bağlantı kurulması ve değerlendirme stratejilerinin kapsamının genişletilmesi konusunda bazı tavsiyelerde bulunulmuştur. Bu tavsiyeler, okullarda yerel ve küresel vatandaşlık konusundaki devam eden değişiklik sürecinde uygulanmaktadır.

Ek 1 – DVE/İHE hakkında kendi kendine değerlendirme kontrol listesi: karar vericiler için stratejik destek

Gerekçe

Bu kendi kendine değerlendirme kontrol listesinin amacı, karar vericilere DVE/İHE ile ilgili politikaların geliştirilmesi konusunda kaydettikleri gelişmeyi değerlendirmelerinde ve daha sonra ne yapmaları gerektiğini belirlemelerinde yardımcı olmaktır.

Kendi kendine değerlendirme kontrol listesi nasıl kullanılmalıdır?

Kendi kendine değerlendirme kontrol listesi, iki bölüme ayrılmıştır:

1. Kendi kendine değerlendirme kontrol listesi
2. Eylem planlama / izleme ağı

Kendi kendine değerlendirme kontrol listesi

Karar vericiler, DVE/İHE politika döngüsünün hangi noktasında bulduklarını ve aracın 2. Bölümünde açıklandığı gibi politikanın oluşturulması, politikanın uygulanması ve politikanın gözden geçirilmesi ve sürdürülebilirliği açısından atılacak önemli adımları belirler. Kontrol listesi, politika oluşturulmasının geliştirilmesi konusunda dört aşamaya ayrılmıştır: odaklanma, geliştirme, yerleşik ve gelişmiş. Karar vericiler, DVE/İHE politika döngüsünün her bölümünde ve her önemli aşama için (ilgili şıkkı işaretleyerek) aşamalardan hangisinin mevcut durumlarına en uygun olduğunu belirler. Ayrıca, en sonunda geliştirme sürecinin hangi aşamasının, mevcut durumlarına en uygun olduğu konusunda genel bir değerlendirme yaparlar (işaretledikleri şıkları sayarak). Bu aşama belirlemeleri ve genel değerlendirme, zaman içinde düzenli olarak yeniden incelenecek DVE/İHE politika kararlarına ilişkin ilerleme kaydedilmesini sağlar.

Eylem planlama / izleme ağı

Karar vericiler, dört aşamadan hangisinin mevcut durumlarına en uygun olduğunu belirledikten sonra kendi DVE/İHE politika geliştirme süreçlerinin odaklanmasına yardımcı olmak ve daha sonraki stratejik çalışmalarını planlamak amacıyla eylem planlama / izleme ağını kullanırlar.

Bu birleşik kendi kendini değerlendirme kontrol listesi ve eylem planlama / izleme ağı, karar vericilerin DVE/İHE politikası karar verme süreci açısından hangi noktada buldukları ve politika kararlarının nasıl geliştirilebileceği konusunda tartışmalar yapmalarına imkan vermektedir. Bu, özellikle DVE/İHE konusunda

karar verme konumu ile ilgilidir ve diğer politikaların ve alanların hepsini kapsamaması amaçlanmamaktadır. Kendi kendine değerlendirme kontrol listesi ve eylem planlama / izleme ağı, gözden geçirme, değerlendirme, çalışmalar yapma ve değişim için yararlı bir çerçeve sağlamaktadır.

Gelişimin dört aşaması

Gelişimin dört aşaması, karar vericiler için DVE/İHE konusunda hangi noktada buldukları konusunda bir yönlendirme sağlamaktadır. Bu aşamalar, karar vericilere DVE/İHE politikalarında ilerleme sağlanması konusunda daha sonra atılacak adımları kararlaştırmalarında yardımcı olmaktadır.

1. Aşama: Odaklanma

Karar vericiler, DVE/İHE geliştirme sürecinin erken bir aşamasında bulunmaktadır. Karar vericiler, DVE/İHE'nin ne olduğu ve etkin DVE/İHE politikaları ve uygulamaları için şartların neler olduğu konusunda kesin bir görüşe sahip olmayabilirler. DVE/İHE ile ilgili karar verme süreci, politikanın uygulanmasında sürekliliği ve ilerlemeyi sağlayan eşgüdümlü bir şekilde planlanmamaktadır. Karar vericiler, mevcut DVE/İHE politikalarının yeterli olduğunu düşünerek rahat hareket edebilirler. Bu aşamadaki amaç, DVE/İHE konusunda daha etkin politika oluşturulmasının sağlanması için ne yapılması gerektiği, kimin katılması gerektiği ve sağlanması gereken stratejik desteklerin neler olduğu konularına odaklanmaktır.

2. Aşama: Geliştirme

Bu aşamada karar vericiler, DVE/İHE konusunda ilerleme kaydedeceklerdir. Sorunlar hala devam etmekle birlikte DVE/İHE'nin potansiyeli konusunda daha açık bir vizyon ve anlayış vardır. Politikalar geliştirilmekte ve uygulama adımları atılmaktadır. Bir çekirdek DVE/İHE çerçevesi, programı vardır, karar vericiler, uygulayıcılar ve paydaşlar konuya ilgi göstermekte ve eğitim ve geliştirme yoluyla uzmanlık oluşturulmaktadır. Bu aşamada politika ile ilgili kararların verilmesindeki ivmenin sürdürülmesi zorunludur.

3. Adım: Yerleşik

Karar vericiler, bu aşamada bütün düzeylerde sağlanan stratejik desteklerle etkin şekilde öncülük yapacaklardır. Oluşturulmuş bir çekirdek DVE/İHE çerçevesi / programı ile DVE/İHE konusunda tutarlı ve planlı bir politika karar verme süreci bulunmaktadır. Eğitim ve gelişim, katılım, demokratik yönetim ve öğrenen kişilerin değerlendirilmesi konularının tamamı ile ilgili gerekli çalışmalar yapılmaktadır. Gözden geçirilecek ve başka geliştirmeler önerilecek alanların belirlenmesi için izleme ve değerlendirme teknikleri kullanılmaktadır. Bu aşamadaki amaçlar, bütün düzeylerde DVE/İHE politikaları ve uygulamalarının sürdürülmesi ve daha fazla geliştirilmesine yönelik etkin stratejik destekler ve mekanizmalar tesis edilmesi ile ilgilidir.

4. Aşama: Gelişmiş

Karar vericiler, bu aşamada bütün düzeylerde çok etkin DVE/İHE politikaları ve uygulamalarına öncülük edeceklerdir. Mevcut koşullara uyulması ve gereksinimlerin karşılanması açısından esnek olacak DVE/İHE ile ilgili paylaşılan bir vizyon ve ortak anlayış bulunacaktır. DVE/İHE politikaları, düzenli olarak tartışılmaktadır ve uzun dönemde sürdürülebilirliğin sağlanması için bunlarda gerekli ayarlamaların yapılması için kullanılan güvenilir bir kanıt tabanı vardır. Bir gözden geçirme, eylem ve ilerleme sürecinin desteklenmesi için karar vericiler, uygulayıcılar ve paydaşlar arasında kendi kendine değerlendirmeye (dahili ve harici) vurgu yapılmaktadır. Stratejik destekler, kişilerin DVE/İHE sayesinde neler gerçekleştirebileceği konusundaki yüksek beklentilere dayalı olarak özellikle standartlara ve başarıya yoğun şekilde odaklanan uygulayıcılar ve kurumlar açısından yeterlidir. Kişiler, gündemin belirlenmesi konusunda gençler dahil olmak üzere başka kişilerle kolaylıkla etkileşimde bulunabilecek ve yeni politika fikirleri ve stratejilerini deneyebilecektir. Bu aşamadaki amaçlar, politika ve uygulamadaki ivmenin ve başarıların sürdürülmesine, kişilerin teşvik edilmesi ve katılımlarının sağlanmasına ve standartların yüksek tutulmasına yönelik yeni stratejiler ve yeniliklerle ilgilidir.

Bölüm 1: Kendi kendini değerlendirme kontrol listesi

DVE/İHE politika döngüsü	Adım / stratejik eylem	Odaklanma	Geliştirme	Yerleşik	Gelişmiş
KISIM A. POLİTİKANIN OLUŞTURULMASI	A1. DVE/İHE konusunda açık bir çalışma tanımının bulunması				
	A2. DVE/İHE konusunda farkındalığın artırılması ve bunun bir politika önceliği haline getirilmesi				
	A3. DVE/İHE konusunda yönetmelikler hazırlanması				
	A4. DVE/İHE politikasının oluşturulması ve politikanın uygulanması arasındaki “uygulama boşluklarının” belirlenmesi ve kapatılması				
KISIM B. POLİTİKANIN UYGULANMASI	B1. DVE/İHE politikalarının etkin uygulamalara dönüştürülmesi için gerekli stratejik desteklerin kararlaştırılması				
	B2. DVE/İHE'nin öğrenim ve eğitim çerçeveleri açısından etkilerin ele alınması				
	B3. Eğitim ve gelişim gereksinimlerinin karşılanması				
	B4. Eğitim kuruluşlarında demokratik yönetişimin teşvik edilmesi				
	B5. Etkin katılımın sağlanması				
	B6. Öğrenen kişiler hakkında değerlendirmeler yapılması				
	B7. DVE/İHE alanındaki önemli aktörlerin katıldığı güçlü ortaklıklar ve ağlar oluşturulması				
	B8. DVE/İHE'nin izlenmesi ve değerlendirilmesi				
KISIM C. POLİTİKANIN GÖZDEN GEÇİRİLMESİ VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ	C1. DVE/İHE konusunda gözden geçirme ölçütlerinin geliştirilmesi				
	C2. DVE/İHE için güvenilir bir kanıt tabanı oluşturulması				
	C3. Kanıt tabanı sonuçlarının DVE/İHE alanındaki önemli aktörlerle paylaşılması				
	C4. DVE/İHE politikalarının gözden geçirilmesi ve sürdürülmesi için sonuçlarla ilgili çalışmalar yapılması				
Genel karar	Bütün adımlar / stratejik eylemler				

Bölüm 2: Eylemlerin planlanması / izleme ağı

Politika döngüsü / önemli adım	Stratejik eylemler	Kim?	Ne zamana kadar?	Önemli adımın atılmasına ilişkin başarı kriterleri
<i>örneğin politikanın uygulanması B3 Eğitim ve gelişim gereksinimlerinin karşılanması</i>				

Ek 2 – Önemli terimlerin tanımları

Karar vericiler – herhangi bir düzeyde DVE/İHE politikaları konusunda sorumluluğu olan kişiler (bakanlar, memurlar ve hükümet yetkilileri, danışmanlar, baş öğretmenler ve müfettişler).

(*All-European study on EDC policies*, Avrupa Konseyi, 2004)

Demokratik Vatandaşlık Eğitimi (DVE) – Demokrasi ve hukukun üstünlüğünün teşvik edilmesi ve korunması amacıyla öğrenen kişilerin bilgi, beceriler ve anlayış kazanmalarını sağlayarak ve onların davranışları ve hareketlerini geliştirerek toplumdaki kendi demokratik hakları ve sorumluluklarını kullanmaları ve savunmaları, çeşitliliğe değer vermeleri ve demokratik yaşama etkin bir şekilde katılmaları için güçlendirilmelerini amaçlayan öğrenim, eğitim, yayma, bilgi, uygulamalar ve faaliyetler.

(*Council of Europe Charter on Education for Democratic Citizenship and Human Rights Education*, Avrupa Konseyi, 2009)

İnsan Hakları Eğitimi (İHE) - insan hakları ve temel özgürlüklerin teşvik edilmesi ve korunması amacıyla öğrenen kişilerin bilgi, beceri ve anlayış kazanmalarını sağlayarak ve davranışları ve hareketlerini geliştirerek toplumda evrensel bir insan hakları kültürünün oluşturulması ve savunulmasına katkı yapmaları için onları güçlendirmeyi amaçlayan öğrenim, eğitim, yayma, bilgi, uygulamalar ve faaliyetler.

(*Council of Europe Charter on Education for Democratic Citizenship and Human Rights Education*, Avrupa Konseyi, 2009)

Hayat boyuHayat boyu öğrenim – resmi eğitim düzenlemeleri (okullar, ders programı) yanı sıra resmi olmayan eğitimi (okul dışı, ders programı dışı) ve enformel olmayan eğitimi (günlük yaşamda planlanmamış öğrenme) dikkate alan kapsamlı bir vizyon.

(*All-European study on EDC policies*, Avrupa Konseyi, 2004)

Politika / politikalar – belirli değerlerin düzenlenmesini, ideal bir toplumun tasavvur edilmesi ve bu değerlere göre uygulamaların belirlenmesini amaçlayan açıklamalar. Politikanın uygulanması, bir toplumun kimliğini şekillendirir, uygulamaları tanımlar ve değişim süreçlerini yönlendirir. DVE/İHE ile ilgili olarak politika beyanları, demokratik vatandaşlık ve insan haklarına özgü belirli değerlere göre eylem biçimlerini belirler. DVE/İHE politika beyanları, bir toplum modelini içerir ve belirli türde bir eylemi önerir.

(*All-European study on EDC policies*, Avrupa Konseyi, 2004)

Uygulama / uygulamalar – bazen politika beyanları ile başlatılan belirli türde bir eylem. Bir strateji ile başlar (amaçların belirlenmesi ve bunların gerçekleştirilmesi için planlar yapılması) ve eylemler ve belirli çalışmalarla (manevralar veya taktikler) devam eder.

(All-European study on EDC policies, Avrupa Konseyi, 2004)

Uygulayıcılar – resmi ve resmi olmayan öğrenim ve eğitimde sorumluluk üstlenen meslek mensupları ve hizmet sağlayıcılar (öğretmenler, baş öğretmenler, STK'lar, destek kuruluşları ve gençlik grupları).

(All-European study on EDC policies, Avrupa Konseyi, 2004)

Paydaşlar – veliler, çocuklar ve gençler, medya ve kamuoyu dahil olmak üzere sivil toplum.

(All-European study on EDC policies, Avrupa Konseyi, 2004)

Ek 3 – DVE/İHE ile ilgili önemli politika metinleri

Avrupa Konseyi ve diğer hükümetler arası kuruluşlar tarafından oluşturulmuş olan DVE/İHE ile ilgili önemli politika metinlerinin bir listesi aşağıda verilmektedir. Bu önemli politika metinleri, bütün düzeylerde DVE/İHE politikaları ve uygulamalarında rol oynayan karar vericiler için yararlı bir referans noktası sağlamaktadır.

Avrupa Konseyi

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından kabul edilen metinler

(Bakanlar Komitesi web sitesi olan www.coe.int/cm'de "CM Search" bölümünde bulunmaktadır)

1. Bakanlar Komitesi'nin Avrupa Demokratik Vatandaşlık Eğitimi ve İnsan Hakları Eğitimi Sözleşmesi hakkındaki CM/Rec(2010)7 sayılı Tavsiye Kararı
2. Bakanlar Komitesi'nin demokratik vatandaşlık eğitimi hakkındaki (2002)12 sayılı Tavsiye Kararı
3. Vatandaşların hakları ve sorumluluklarına dayalı olarak demokratik vatandaşlık eğitimine ilişkin deklarasyon ve program (Bakanlar Komitesi tarafından 7 Mayıs 1999'da kabul edilmiştir)
4. Bakanlar Komitesi'nin okullarda insan haklarının öğretilmesi ve öğrenilmesi hakkında üye devletlere yönelik R (85) 7 sayılı Tavsiye Kararı
5. İnsan haklarının öğretilmesi hakkındaki (78) 41 sayılı Karar

Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi tarafından kabul edilen metinler

(Parlamenter Meclisi web sitesi olan www.assembly.coe.int'de "Search" bölümünde bulunmaktadır).

6. Öğretmenlerin eğitilmesi yoluyla demokrasi ve insan hakları kültürünün teşvik edilmesine yönelik 1849 (2008) sayılı Tavsiye Kararı
7. Avrupa için eğitim konusunda 1682 (2004) sayılı Tavsiye Kararı
8. Bireyin sorumlulukları konusunda eğitime ilişkin 1401 (1999) sayılı Tavsiye Kararı
9. İnsan hakları eğitimi konusunda 1346 (1997) sayılı Tavsiye Kararı

Diğer Avrupa Konseyi belgeleri

(Avrupa Konseyi'nin web sitesi olan www.coe.int'de "Our Files" bölümünde bulunmaktadır)

10. 2005 Avrupa Eğitim Yoluyla Vatandaşlık Yılı Değerlendirme Konferansı sonuçları (Sinaia, Nisan 2006), Avrupa Eğitim Yoluyla Vatandaşlık Yılı Geçici Uzmanlar Komitesi (CAHCIT)

11. Avrupa Konseyi Devlet ve Hükümet Başkanları 3. Zirvesi Deklarasyonu (Varşova, Mayıs 2005)
12. Avrupa Konseyi Devlet ve Hükümet Başkanları 3. Zirvesi Eylem Planı (Varşova, Mayıs 2005)
13. Gençlerden Sorumlu Avrupa Bakanları 7. Konferansı Nihai Deklarasyonu (Budapeşte, Eylül 2005)
14. 1997-2000 orta dönemli programına ilişkin tamamlanmış projelerin sonuçları hakkındaki karar, Avrupa Eğitim Bakanları Daimi Konferansı (Krakov, Ekim 2000)

Diğer kuruluşlar

(Temmuz 2010'da girilen bütün web siteleri)

15. Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO), Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (BM OHCHR), *Plan of Action, World Programme for Human Rights Education, First PHase*, 2006, www.unesco.org
16. UNESCO, *Report by the Director-General on the United Nations decade of education for sustainable development: international implementation scheme and UNESCO's contribution to the implementation of the decade*, 2005, www.unesco.org
17. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, *Report of the United Nations High Commissioner for Human Rights on the implementation of the Plan of Action for the United Nations Decade for Human Rights Education*, 1996, www.un.org
18. UNESCO, *Declaration and Integrated Framework of Action on Education for Peace, Human Rights and Democracy*, 1995, www.unesco.org
19. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, Dünya İnsan Hakları Konferansı, *Vienna Declaration and Program of Action*, 1993, www.un.org
20. UNESCO, *Recommendation concerning education for international understanding, co-operation and peace and education relating to human rights and fundamental freedoms*, 1974, www.unesco.org

Ek 4 – Diğer Avrupa Konseyi DVE/İHE araçları

Bu politika aracı, Avrupa Konseyi tarafından vatandaşlık ve insan hakları eğitimi desteklemek amacıyla oluşturulmuş olan bir dizi araçtan biridir. Araç, bu alana ilişkin uygulamaya yönelik pratik kitapçıklar ve ilkeleri içeren bir DVE/İHE paketini oluşturmaktadır. Bu araçların her biri, DVE/İHE ile ilgili çeşitli hedef kitlelere yöneliktir ve belirli yönlerini kapsamaktadır. DVE/İHE Paketini oluşturan araçlar şöyledir:

- *Karar vericiler için stratejik destek – DVE/İH politika aracı* (araç 1, 2010)¹¹, üye devletler ve uluslar arası kuruluşlarda ve bu ülke ve kuruluşlar çapında politika hakkında karar veren kişilere stratejik destek sunmakta ve DVE/İHE konusunda daha etkin politikalar oluşturulmasını teşvik etmektedir. Araç, DVE/İHE'nin ne olduğunu ve politika oluşturulması açısından yani genel eğitimden mesleki eğitime ve yüksek eğitimden yetişkin eğitime kadar farklı eğitim ve öğretim aşamalarında ne anlama geldiğini açıklamaktadır. Araç, politikanın oluşturulması, politikanın uygulanması ve politikanın gözden geçirilmesi ve sürdürülebilirliğini kapsayan DVE/İHE ile ilgili bir politika döngüsünü açıklamaktadır.
- *Okulların demokratik yönetişimi* (araç 2, 2007)¹², demokrasi ve insan haklarına yönelik bütünsel bir okul yaklaşımının önemini açıklamaktadır. Buna, katılımcı karar vermenin tesis edilmesi ve desteklenmesi, etkileşimli öğretim yöntemlerinin teşvik edilmesi ve bir sahiplenme ve dahil olma kültürünün oluşturulması gibi çok çeşitli tedbirleri içermektedir. Araç, esas olarak okul müdürleri ve öğretmenlerine yönelik olan tavsiyeler ve yönlendirme sağlamakla birlikte bu konuya ilgi duyan herkes için yararlıdır.
- *Bütün öğretmenler, vatandaşlık ve insan hakları eğitimi nasıl destekleyebilir: yetkinliklerin geliştirilmesi için bir çerçeve* (araç 3, 2009)¹³, okulda ve toplum içinde demokratik vatandaşlık ve insan haklarının hayata geçirilmesi için öğretmenlerin gereksinim duyduğu temel yetkinlikleri açıklamaktadır. Bu araç, uzmanlar yanı sıra bütün ders alanlarındaki öğretmenler dahil olmak üzere bütün öğretmenlere ve hizmet öncesi ve hizmet içi eğitim alanında yüksek öğrenim kuruluşları veya diğer ortamlarda çalışan öğretmen eğitimlerine yöneliktir.

---

¹¹ Bu yayın.

¹² Backman, E. Ve Trafford, B. (2006), *Democratic governance of schools*, Strasbourg: Avrupa Konseyi

¹³ Brett, P., Mompoin-Gaillard, P ve Salema M. H. (2009), *How all teachers can support citizenship and human rights education: a framework for the development of competences*. Strasbourg: Avrupa Konseyi.

- *Okullarda demokratik vatandaşlıkla ilgili kalite güvencesi aracı* (araç 4, 2005)¹⁴, kaliteli eğitim ve vatandaşlık eğitimi arasındaki bağlantıyı sağlar, demokrasi ve insan haklarının öz-değerlendirmeye dayalı olarak okulda gelişim yoluyla nasıl teşvik edilebileceğini inceler ve yöntembilime ilişkin yönlendirme sağlar. Araç, özellikle politika belirleyiciler, ders programlarını hazırlayan kişiler, okul müfettişleri ve okul yöneticilerine yöneliktir.
- *Sürdürülebilir bir demokrasi için okul – toplum – üniversite ortaklıkları: Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri’nde demokratik vatandaşlık eğitimi* (araç 5)¹⁵, DVE/İHE ortaklık modelini tanıtır ve eleştirel olarak inceler. Birbirleri ile bağlantılı karmaşık sorunlara etkin çözümler bulunması, okul ortamının bir bütün olarak anlaşılmasını gerektirir. Genellikle çok çeşitli kuruluşlar ve gruplardan çok sayıda ortağın etkin katılımını içerir. Kılavuz, sosyal ortaklıklara ilişkin gerekçeyi açıklar ve bu tür ortaklıkların önemli unsurlarını tanımlar. DVE/İHE ortaklıklarının mekanizmasını, nasıl oluşturulduklarını ve nasıl faaliyet gösterdiklerini araştırır. Son olarak, uygulamada ortaklıkları inceler.

Araçların birçoğu ile birlikte destekleyici materyaller sağlanmaktadır. DVE/İHE Paketi, “devam etmekte olan bir çalışma”dır. Bu alandaki yeni gelişmeler, hedef kitlelerden alınan yorumlar ve mevcut ve gelecekteki pilot projelerin sonuçları dikkate alınarak daha fazla geliştirilecek ve değişiklik yapılacaktır. Paket hakkında daha fazla bilgi için www.coe.int/edc’yi ziyaret edebilirsiniz.

---

¹⁴ Birzea, C. ve diğerleri (2005) “Okullarda demokratik vatandaşlık eğitimi ile ilgili kalite güvencesi aracı”. UNESCO, Avrupa Konseyi ve Eğitim Politikası Araştırmaları Merkezi (CEPS).

¹⁵ Hartley, M. ve Huddleston, T. (2010), “Sürdürülebilir bir demokrasi için okul – toplum – üniversite ortaklıkları: Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri’nde demokratik vatandaşlık eğitimi”. Strasbourg, Avrupa Konseyi.

Ek 5 - Bakanlar Komitesi'nin üye devletlere Avrupa Konseyi Demokratik Vatandaşlık Eğitimi ve İnsan Hakları Eğitimi Şartına dair CM/Re(2010)7 sayılı tavsiyesi

(Bakanlar Komitesi tarafından 11 Mayıs 2010'da 120. oturumda kabul edilmiştir)

Bakanlar Komitesi, Avrupa Konseyi Tüzüğü'nün 15.b Maddesi hükümleri çerçevesinde,

Avrupa Konseyi'nin insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğünü teşvik etmeye yönelik temel misyonunu dikkate alarak;

Eğitim ve öğretimin, bu misyonun gerçekleştirilmesinde merkezi bir rol oynadığına kesin olarak inanarak;

Uluslar arası hukukta ve özellikle de Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde (ETS No. 5), Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi'nde, Uluslar arası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'nde ve Uluslar arası Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde öngörülen eğitim hakkını dikkate alarak;

1993'te Viyana'da düzenlenen Dünya İnsan Hakları Konferansı'nda devletlere, insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğünü resmi ve resmi olmayan eğitimdeki bütün eğitim kuruluşlarının ders programlarına ders programları olarak dahil edilmesi çağrısında bulunduğunu dikkate alarak;

Vatandaşların demokratik bir toplumda kendi hak ve sorumlulukları konusunda bilinçlenmelerini teşvik etmek amacıyla bir demokratik vatandaşlık eğitimi girişiminin başlatılması konusunda Avrupa Konseyi 2. Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi'nde alınan kararı dikkate alarak;

Bakanlar Komitesi'nin demokratik vatandaşlık eğitimi konusundaki (2002) 12 sayılı Tavsiye Kararını dikkate alarak ve bundan yararlanmayı arzu ederek;

Bakanlar Komitesi'nin gençlerin resmi olmayan eğitimi/öğretiminin teşvik edilmesi ve tanınması konusundaki (2003) 8 sayılı Tavsiye Kararını ve üniversite eğitimi ve

mesleki eğitimle ilgili olarak Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi konusundaki (2004)4 sayılı Tavsiye Kararını dikkate alarak;

Demokratik vatandaşlık eğitimi ve insan hakları eğitimi hakkında bir Avrupa çerçeve sözleşmesinin hazırlanması çağrısında bulunan Parlamenter Meclisi'nin 1682 (2004) sayılı Tavsiye Kararı'nı dikkate alarak;

2005'te Budapeşte'de düzenlenen Gençlikten sorumlu Avrupa Bakanları 7. Konferansında demokratik vatandaşlık eğitimi ve insan hakları eğitimi konusunda bir çerçeve politika belgesi için yapılan çağrıya yanıt vererek;

2005'te Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilen ve Avrupa Konseyi'nin Avrupa'daki bölgesel ortak olduğu Dünya İnsan Hakları Eğitimi Programı'nın amaçlarının gerçekleştirilmesine katkıda bulunmayı arzu ederek;

Devletlerin ve sivil toplum kuruluşlarının, demokratik vatandaşlık ve insan hakları eğitimi konusunda çeşitli iyi uygulama örneklerini bildirdikleri 2005 Avrupa Eğitim Yoluyla Vatandaşlık Yılı deneyimlerinden yararlanmayı ve bu iyi uygulamaları Avrupa çapında birleştirmeyi, derlemeyi ve yaygınlaştırmayı arzulayarak;

Üye devletlerin kendi eğitim sistemlerinin düzenlenmesi ve içeriğinden sorumlu olduklarını dikkate alarak;

Bu eğitim alanında sivil toplum kuruluşları ve gençlik kuruluşlarının oynadığı önemli rolü kabul ederek ve bunları söz konusu alanda desteklemeyi arzu ederek;

Üye devletlerin hükümetlerinin:

- bu tavsiye kararının ekinde belirtildiği şekilde Avrupa Konseyi Demokratik Vatandaşlık Eğitimi ve İnsan Hakları Eğitimi hükümlerine dayalı önlemleri uygulamalarını;

- Sözleşme'nin eğitim ve gençlikten sorumlu kendi makamlarına en geniş biçimde dağıtımının sağlamalarını tavsiye eder;

Genel Sekreter'e bu tavsiye kararını:

- Avrupa Konseyi üye devletleri olmayan Avrupa Kültür Sözleşmesi (ETS No. 18) Devlet Tarafları hükümetlerine;

- Uluslararası kuruluşlara iletmesi için talimat verir.

CM/Rec(2017)7 sayılı Tavsiye Kararının Eki

Avrupa Konseyi Demokratik Vatandaşlık Eğitimi ve İnsan Hakları Eğitimi Şartı

Bakanlar Komitesi'nin CM/Rec(2010)7 sayılı Tavsiye Kararı çerçevesinde kabul edilmiştir.

Madde I – Genel hükümler

1. Kapsam

Bu Şart, 2. bentte tanımlanan demokratik vatandaşlık eğitimi ve insan hakları eğitimi ile ilgilidir. Demokratik vatandaşlık eğitimi ve insan hakları eğitimi ile çakışmaları ve etkileşim içine girmeleri dışında kültürler arası eğitim, kaliteli eğitim, sürdürülebilir kalkınma eğitimi ve barış eğitimi gibi ilgili alanlarla açıkça ilgili değildir.

2. Tanımlar

Bu Şartın amaçları çerçevesinde:

a. “Demokratik vatandaşlık eğitimi,” demokrasi ve hukukun üstünlüğünün teşvik edilmesi ve korunması amacıyla öğrenen kişilerin bilgi, beceriler ve anlayış kazanmalarını sağlayarak ve onların davranışları ve hareketlerini geliştirerek toplumdaki kendi demokratik hakları ve sorumluluklarını kullanmaları ve savunmaları, çeşitliliğe değer vermeleri ve demokratik yaşama etkin bir şekilde katılmaları için güçlendirilmelerini amaçlayan öğrenim, eğitim, yayma, bilgi, uygulamalar ve faaliyetler anlamını taşır.

b. “İnsan hakları eğitimi,” insan hakları ve temel özgürlüklerin teşvik edilmesi ve korunması amacıyla öğrenen kişilerin bilgi, beceri ve anlayış kazanmalarını sağlayarak ve davranışları ve hareketlerini geliştirerek toplumda evrensel bir insan hakları kültürünün oluşturulması ve savunulmasına katkı yapmaları için onları güçlendirmeyi amaçlayan öğrenim, eğitim, yayma, bilgi, uygulamalar ve faaliyetler anlamını taşır.

c. “Resmi eğitim”, ilköğrenim öncesi ve ilköğrenimden orta öğrenime ve daha sonra üniversiteye kadar devam eden yapılandırılmış eğitim ve öğrenim sistemi anlamını taşır. Bir kural olarak genel veya mesleki eğitim kuruluşlarında gerçekleşir.

d. “Resmi olmayan eğitim”, resmi eğitim ortamı dışında çeşitli beceri ve yetkinliklerin geliştirilmesini amaçlayan her türlü planlı eğitim programı anlamını taşır.

e. “Enformel eğitim”, her bireyin kendi ortamındaki eğitimle ilgili etkilerden ve kaynaklardan ve günlük deneyimlerinden (aile, akran grubu, komşular, karşılaşmalar, kütüphane, kitle iletişim araçları, iş, oyun, vs.) davranışlar, değerler, beceriler ve bilgileri elde ettiği hayat boyu hayat boyu süreç anlamını taşımaktadır.

3. Demokratik vatandaşlık eğitimi ve insan hakları eğitimi arasındaki ilişki

Demokratik vatandaşlık eğitimi ve insan hakları eğitimi arasında yakın bir karşılıklı ilişki vardır ve birbirlerini desteklerler. Bunlar, amaçlar ve uygulamalardan çok odaklandıkları noktalar ve kapsamaları açısından farklılık gösterir. Demokratik vatandaşlık eğitimi, özellikle toplumun sivil, siyasi, sosyal, ekonomik, yasal ve kültürel alanlarındaki demokratik hak ve sorumluluklar ile etkin katılım üzerinde odaklanırken insan hakları eğitimi, kişilerin yaşamlarının her yönüne ilişkin daha geniş insan hakları ve temel özgürlükler yelpazesi ile ilgilidir.

4. Anayasal yapılar ve üye devletlerin öncelikleri

Aşağıda belirtilen amaçlar, ilkeler ve politikalar:

- a. her üye devletin anayasal yapılarına uygun araçlar kullanılarak ve bu yapılarla gerekli saygı gösterilerek;
- b. her üye devletin öncelikleri ve gereksinimleri dikkate alınarak uygulanacaktır.

Madde II – Amaçlar ve ilkeler

5. Amaçlar ve ilkeler

Aşağıda belirtilen amaçlar ve ilkeler, üye devletleri kendi politikaları, mevzuatları ve uygulamalarının oluşturulmasında yönlendirmelidir.

- a. Her kişi için kendi ülkesinde demokratik vatandaşlık eğitimi ve insan hakları eğitimi fırsatının sağlanması amacı.
- b. Demokratik vatandaşlık eğitimi ve insan hakları eğitiminde öğrenim, hayat boyu hayat boyu devam eden bir süreçtir. Bu alanda etkin öğrenim, politika belirleyenler, eğitimciler, öğrenen kişiler, veliler, eğitim kurumları, eğitim makamları, kamu görevlileri, sivil toplum kuruluşları, gençlik kuruluşları, medya ve kamuoyu dahil olmak üzere çok çeşitli paydaşları kapsar.
- c. Resmi, resmi olmayan ve enformel dahil olmak üzere bütün eğitim araçlarının, bu öğrenme sürecinde oynayacakları bir rol vardır ve bunun ilkelerinin tanıtılması ve amaçlarının gerçekleştirilmesi açısından önem taşırlar.

d. Sivil toplum kuruluşları ve gençlik kuruluşları, özellikle resmi olmayan ve enformel eğitim yoluyla demokratik vatandaşlık eğitimine ve insan hakları eğitimine yapacakları önemli bir katkı vardır ve bu nedenle bu katkıyı yapabilmek için fırsatlara sahip olmaları ve desteklenmeleri gerekir.

e. Öğretme ve öğrenme uygulamaları ve faaliyetleri, demokratik ve insan hakları değerleri ve ilkelerine özellikle de okullar dahil olmak üzere eğitim kuruluşlarının yönetimine uygun olmalı ve bunları teşvik etmeli, insan hakları değerlerini yansıtmalı ve teşvik etmeli ve öğrenen kişiler, eğitim personeli ve veliler dahil olmak üzere paydaşların güçlendirilmesini ve etkin katılımını desteklemelidir.

f. Demokratik vatandaşlık eğitimi ve insan hakları eğitiminin önemli bir unsuru, sosyal uyum ve kültürler arası diyalogun teşvik edilmesi ve toplumda cinsiyet eşitliği dahil olmak üzere eşitlik ve çeşitliliğe değer verilmesidir. Bu amaçla dini ve etnik gruplar arasında anlaşmazlıkları azaltan ve anlayışı teşvik eden bilgi, kişisel ve sosyal beceriler ve anlayışın oluşturulması, insan onuru ve paylaşılan değerler konusunda karşılıklı saygının sağlanması, diyalogun teşvik edilmesi ve sorunların ve uyuşmazlıkların çözümünde şiddete başvurulmamasının teşvik edilmesi önem taşımaktadır.

g. Demokratik vatandaşlık eğitimi ve insan hakları eğitiminin temel amaçlarından biri de öğrenen kişilerin sadece bilgi, anlayış ve becerilerle donatılmaları değil, aynı zamanda onların insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğünün savunulması ve teşvik edilmesi konusunda toplumda harekete geçmeye hazır olmaları için güçlendirilmeleridir.

h. Eğitimciler ve gençlik liderleri yanı sıra eğitimciler için demokratik vatandaşlık eğitimi ve insan hakları eğitimi ilkeleri ve uygulamaları alanında sürekli eğitim ve gelişimleri, bu alandaki etkin eğitimin gerçekleşmesi ve sürdürülebilirliği açısından büyük önem taşımaktadır ve bu nedenle yeterli şekilde planlanması ve kaynak ayrılması gerekir.

i. Politika belirleyenler, eğitimciler, öğrenen kişiler, veliler, eğitim kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, gençlik kuruluşları, medya ve kamuoyu dahil olmak üzere devlet, bölge ve yerel düzeylerde demokratik vatandaşlık eğitimi ve insan hakları eğitiminde rol oynayan çok çeşitli paydaşlar arasındaki ortaklık ve işbirliği, en fazla katkıyı yapmalarını sağlayacak şekilde teşvik edilmelidir.

j. İnsan hakları değerleri ve yükümlülükleri ile demokrasi ve hukukun üstünlüğünü destekleyen ortak ilkelerin uluslararası özelliği nedeniyle üye devletlerin bu Sözleşme kapsamındaki faaliyetler yanı sıra iyi uygulamaların belirlenmesi ve değişilmesi konusunda uluslararası ve bölgesel işbirliğini sürdürmeleri ve teşvik etmeleri önem taşımaktadır.

Madde III – Politikalar

6. Örgün eğitim, yaygın eğitim ve mesleki eğitim

Üye devletler, demokratik vatandaşlık eğitimi ve insan hakları eğitimini, okul öncesi, ilköğretim ve orta öğretim okullarının ders programlarının yanı sıra genel ve mesleki eğitim ve öğretime dahil etmelidir. Üye devletler, ayrıca bu öğretim programlarındaki demokratik vatandaşlık eğitimi ve insan hakları eğitiminin önemli olmaya devam etmesini sağlamak amacıyla, bu programları desteklemeye, gözden geçirmeye ve güncellemeye devam etmeli ve bu alandaki sürdürülebilirliği teşvik etmelidir.

7. Yüksek öğretim

Üye devletler, akademik özgürlük ilkesine gerekli saygıyı göstererek demokratik vatandaşlık eğitimi ve insan hakları eğitiminin özellikle gelecekteki eğitimciler için yüksek öğrenim kurumlarındaki eğitime dahil edilmesini teşvik etmelidir.

8. Demokratik yönetim

Üye devletler, bütün eğitim kuruluşlarında demokratik yönetimi, kendi başına arzu edilen ve yararlı bir yönetim yöntemi ve demokrasinin öğrenilmesi ve yaşanması ile insan haklarına saygı gösterilmesinin pratik bir aracı olarak teşvik etmelidir. Üye devletler, uygun araçlar kullanarak öğrenen kişilerin, öğretim personeli ve veliler dahil olmak üzere paydaşların eğitim kuruluşlarının yönetimine etkin katılımlarını teşvik etmeli ve kolaylaştırmalıdır.

9. Eğitim

Üye devletler, öğretmenler, diğer eğitim personeli, gençlik liderleri ve eğitimciler demokratik vatandaşlık eğitimi ve insan hakları eğitimi alanlarında gerekli ilk ve devamlı eğitim ve gelişim imkanlarını sağlamalıdır. Bu, söz konusu alanın amaçları ve ilkeleri ile uygun öğretim ve öğrenme yöntemleri yanı sıra kendi eğitim alanları ile ilgili diğer temel beceriler konusunda kapsamlı bilgi ve anlayışa sahip olmalarını sağlamalıdır.

10. Sivil toplum kuruluşları, gençlik kuruluşları ve diğer paydaşların rolü

Üye devletler, sivil toplum kuruluşları ve gençlik kuruluşlarının demokratik vatandaşlık eğitimi ve insan hakları eğitimi ve özellikle yaygın eğitimdeki rollerini güçlendirmelidir. Üye devletler, bu kuruluşların ve faaliyetlerinin, eğitim sisteminin değer verilen bir parçası olduğunu kabul etmeli, onlara mümkün olduğunda ihtiyaç duydukları desteği sağlamalı ve her türlü eğitim için sağlayabilecekleri uzmanlıktan tam olarak yararlanmalıdır. Üye devletler, ayrıca demokratik vatandaşlık eğitimi ve insan hakları eğitimini teşvik etmeli ve bu alanda

yapabilecekleri katkıyı azami düzeye çıkarmak amacıyla diğer paydaşlara, özellikle de medyaya ve kamuoyuna duyurmalıdır.

11. Değerlendirme kriterleri

Üye devletler, demokratik vatandaşlık eğitimi ve insan hakları eğitimi ile ilgili programların etkinliğinin değerlendirilmesine yönelik kriterler oluşturmalıdır. Öğrenen kişilerden alınacak yorumlar, bütün bu değerlendirmelerin ayrılmaz bir parçasını oluşturmalıdır.

12. Araştırma

Üye devletler, bu alandaki mevcut durumu belirlemek ve politika belirleyenler, eğitim kuruluşları, okul liderleri, öğretmenler, öğrenen kişiler, sivil toplum kuruluşları ve gençlik kuruluşları dahil olmak üzere paydaşlara, etkinlikleri ve verimliliklerinin ölçülmesi ve artırılması ve uygulamalarının daha iyi bir hale getirilmesinde yardımcı olmak amacıyla karşılaştırmalı bilgiler sağlamak üzere demokratik vatandaşlık eğitimi ve insan hakları eğitimi konusundaki araştırmaları başlatmalı ve teşvik etmelidir. Bu araştırmalar, başka hususların yanı sıra ders programları, yenilikçi uygulamalar, öğretme yöntemleri ve değerlendirme kriterleri ve göstergeleri dahil olmak üzere değerlendirme sistemlerinin oluşturulmasına ilişkin araştırmaları kapsayabilir. Üye devletler, kendi araştırmalarının sonuçlarını, duruma göre diğer üye devletler ve paydaşlarla paylaşmalıdır.

13. Sosyal uyumun teşvik edilmesi, çeşitliliğe değer verilmesi ve farklılıklar ve uyuşmazlıklarla başa çıkılmasına yönelik beceriler

Üye devletler, eğitimin bütün alanlarında demokratik ve çok kültürlü bir toplumda birlikte yaşamının öğrenilmesini ve öğrenen kişilerin, özellikle farklı dini ve etnik gruplar arasında sosyal uyumun teşvik edilmesi, çeşitliliğe ve eşitliğe değer verilmesi ve farklılıkların kabullenilmesine ve başkalarının haklarına saygı göstererek uyuşmazlıkların ve anlaşmazlıkların şiddet içermeyen bir şekilde çözüme kavuşturulmasına ve her türlü ayrımcılık ve şiddetle, özellikle de zorbalık ve tacizle mücadele edilmesine yönelik bilgi ve becerileri kazanmalarını amaçlayan eğitim yöntemleri ile eğitim konusundaki yaklaşımları desteklemelidir.

Madde IV – Değerlendirme ve işbirliği

14. Değerlendirme ve gözden geçirme

Üye devletler, bu Sözleşme ile ilgili olarak oluşturdukları stratejileri ve politikaları düzenli olarak değerlendirmeli ve bu stratejiler ve politikaları gerekli şekilde uyarlamalıdır. Üye devletler, bunu diğer üye devletlerle örneğin bölgesel düzeyde işbirliği yoluyla yapabilirler. Bir üye devlet, ayrıca Avrupa Konseyi'nden yardım isteyebilir.

15. Takip eden faaliyetlerde işbirliği

Üye devletler, uygun olduğunda aşağıdaki faaliyetlerde bulunarak bu Sözleşme'nin amaçları ve ilkelerini gerçekleştirmek için birbirleri ile ve Avrupa Konseyi aracılığı ile işbirliği yapmalıdır:

- a. belirlenmiş olan ortak ilgi alanları ve önceliklere ilişkin çalışmalar yapılması;
- b. demokratik vatandaşlık eğitimi ve insan hakları eğitimi ile ilgili mevcut koordinatörler ağı dahil olmak üzere çok taraflı ve sınır ötesi faaliyetlerin desteklenmesi;
- c. iyi uygulamaların değişilmesi, geliştirilmesi, sistemleştirilmesi ve iletilmesinin sağlanması;
- d. kamuoyu dahil olmak üzere bütün paydaşların Sözleşme'nin amaçları ve uygulanması konusunda bilgilendirilmesi;
- e. Avrupa'daki sivil toplum kuruluşları, gençlik kuruluşları ve eğitimci ağlarının ve bunlar arasındaki işbirliğinin desteklenmesi.

16. Uluslararası işbirliği

Üye devletler, demokratik vatandaşlık eğitimi ve insan hakları eğitimi konusundaki çalışmalarının sonuçlarını, diğer uluslararası kuruluşlarla Avrupa Konseyi aracılığı ile paylaşmalıdır.

Açıklayıcı not

I. Genel bilgi, kökenler ve müzakere konusundaki tarihçe

1. CM/Rec (2010) 7 sayılı Bakanlar Komitesi kararı çerçevesinde kabul edilen Avrupa Konseyi Demokratik Vatandaşlık Eğitimi ve İnsan Hakları Eğitimi Sözleşmesi (Sözleşme), bu alanda Avrupa Konseyi çalışmalarında önemli bir aşamayı oluşturmaktadır.

Bu çalışmalar, Strasbourg'da 10 ve 11 Ekim 19097'de düzenlenen ve üye devletlerin devlet ve hükümet başkanlarının:

“vatandaşların demokratik bir toplumda kendi hakları ve sorumlulukları konusunda bilinçlenmelerini teşvik etmek amacıyla bir demokratik vatandaşlık eğitimi girişimini başlatmayı”

(Avrupa Konseyi 2. Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi Sonuç Bildirisi)kararlaştırdığı Avrupa Konseyi 2. Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi sonrasında ivme kazanmıştır.

Bu karar, Avrupa Konseyi'nin temel değerleri olan demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğünün teşvik edilmesi ve insan hakları ihlallerinin önlenmesinde eğitimin rolü konusunda artan farkındalığı yansıtmıştır. Daha genel olarak eğitim, tırmanan şiddet, ırkçılık, aşırılık, yabancı düşmanlığı, ayrımcılık ve hoşgörüsüzlüğe

karşı giderek artan ölçüde bir savunma mekanizması olarak görülmüştür. Ayrıca, eğitimin sosyal uyum ve sosyal adalete önemli bir katkıda bulunduğu yaygın olarak kabul edilmiştir. 2. Zirvede alınan karar, kuruluşa resmi ve resmi olmayan eğitim alanlarında vatandaşlık ve insan hakları eğitimi konusunda çok çeşitli işbirliği programlarını oluşturma görevini vermiştir.

2. 2. Zirvede alınan karar, Bakanlar Komitesi'nin Budapeşte'de 7 Mayıs 1999'da yaptığı toplantıda kabul edilen bir Demokratik Vatandaşlık Eğitimi Deklarasyonu ve Eylem Programının hazırlanması sonucunda siyasi düzeyde uygulamaya konulmuştur. Faaliyet seviyesinde ise projenin 1997 ile 2000 arasındaki ilk aşamasında Avrupa Konseyi'nin çeşitli bölümleri, tanımların, temel kavramların, yöntemlerin, uygulamaların araştırılması ve tabandaki projelerin ("vatandaşlık alanları") desteklenmesi amacıyla birlikte çalışmalar yapmışlardır. Ekim 2000'de projenin ilk aşamasının sonuçları, eğitim bakanlarının Cracow'da yaptıkları toplantıda onaylanmıştır. Eğitim bakanları, projenin devam etmesi gerektiğini teyit etmiş ve ayrıca bu alanda bir Bakanlar Komitesi tavsiye kararı alınması çağrısında bulunmuşlardır.

3. Projenin 2001 ile 2004 arasındaki ikinci aşamasında, politikalar geliştirilmiş, demokratik vatandaşlık eğitimi için üye devlet koordinatörlerinin katıldığı bir ağ oluşturulmuş ve 2005'te düzenlenecek Avrupa Eğitim Yoluyla Vatandaşlık Yılı (Yıl) hazırlıklar yapılmıştır. Bu ikinci aşama sırasında ayrıca önemli bir gelişme meydana gelmiş ve yukarıda belirtilen eğitim bakanlarının çağrısı doğrultusunda Bakanlar Komitesi, Ekim 2002'de demokratik vatandaşlık eğitimi konusunda üye devletlere yönelik (2002) 12 sayılı Tavsiye Kararı kabul edilmiştir.

4. Yıl, 2005'te başarılı bir şekilde düzenlenmiş ve üye devletlerde, demokratik vatandaşlık eğitiminin değeri konusundaki farkındalık önemli ölçüde artarken bu eğitimin, ders programına ve hayat boyu hayat boyu öğrenme programlarına dahil edildiği ülkelerin sayısında da artış olmuştur. Yıl ve bunun sonlandırıldığı Romanya'nın Sinaia kentindeki değerlendirme konferansı, ülkeler ve sivil toplum kuruluşları için bu alandaki birçok iyi uygulama örneğinin paylaşılması konusunda bir fırsat yaratmıştır.

5. Üye devletlerin politikaları ve uygulamalarında Yıl içinde belirgin ilerleme kaydedilmesi, devletlerin (2002) 12 sayılı Tavsiye Kararına uyduklarının bir kanıtını oluşturdu. Erken bir aşamadan itibaren bu alanda muhtemelen bağlayıcı olabilecek daha somut bir çerçeve politikası belgesi hazırlanması için çağrılarda bulunuldu. Ekim 2004'te Parlamenter Meclisi, Bakanlar Komitesi'nin demokratik vatandaşlık ve insan hakları eğitimi konusunda bir Avrupa çerçeve sözleşmesi hazırlaması tavsiyesinde bulundu (Avrupa'da eğitim konusunda 1682 (2004) sayılı Meclis Tavsiye Kararı). Aralık 2004'te Avrupa Kültür Sözleşmesine (ETS No. 18) taraf olan devletlerin kültür, eğitim, gençlik ve spordan sorumlu bakanları tarafından kabul edilen 50 Yıllık Kültürel İşbirliği hakkındaki Wrocław Deklarasyonunda şu ifadeler yer verilmiştir: "Avrupa Konseyi, kişilerin demokratik toplumlardaki yaşam için gerekli bilgi, beceri ve davranışlarla donatılması politikaları konusunda bir mükemmellik merkezi olarak rolünü güçlendirmelidir... Bu Amaçla, uygun konvansiyonel mekanizmalar yoluyla Avrupa standartlarının oluşturulması düşünülmelidir..." Mayıs 2005'te Varşova'da düzenlenen 3. Avrupa Konseyi Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesinde devlet ve hükümet başkanları, "Avrupa

Konseyi'nin Avrupa çapında bütün gençlerin eğitime erişmesini amaçlayan eğitim alanındaki çabalarını artırması, bunun kalitesini artırması ve diğer hususlar yanı sıra kapsamlı insan hakları eğitimini teşvik etmesi" çağrısında bulunmuşlardır. Avrupa Eğitim Bakanları Daimi Konferansı'nın 22. oturumunda (İstanbul, Mayıs 2007) Lander, Almanya Eğitim ve Kültür İşleri Bakanları Daimi Konferansı Başkanı, demokratik vatandaşlık eğitimi ve insan hakları eğitimi (DVE/İHE) konusunda bir çerçeve politika belgesi hazırlanması fikrinin, üye devletlerdeki durumlar arasında büyük farklılıklar olması nedeniyle Almanya'yı özellikle ilgilendirmediğini belirtmiştir. Ancak Almanya, birçok ülkenin Avrupa Konseyi'nden tavsiye almaya ihtiyaç duyacağını çok iyi görebiliyordu ve herkes için kabul edilebilir bir uzlaşmaya varılabileceğinden emindi.

6. Aynı zamanda gençlik politikası alanında buna paralel gelişmeler meydana geldi. "İnsan hakları eğitiminin, gençlik politikası ve gençlik hizmetleri uygulamalarına dahil edilmesi" amacıyla 2000 yılında İnsan Hakları Eğitimi Gençlik Programı başlatıldı. Gençlikten sorumlu Avrupa Bakanlarının 7. Konferansı'nda bakanlar, Avrupa Konseyi'ni özellikle şiddetin önlenmesi alanında Avrupa işbirliğinin güçlendirilmesi ve Avrupa Konseyi İnsan Hakları Eğitimi Gençlik Programı deneyimlerinden yararlanılmasını öngören hükümleri içerecek şekilde üye devletlerin Bakanlar Komitesi için gençlere yönelik insan hakları eğitimi konusunda bir taslak tavsiye hazırlamaya teşvik etmiştir. Bakanlar Komitesi, Avrupa Konseyi'nin gençlik politikası hakkındaki (2008) 23 sayılı Kararında insan hakları eğitiminin gençlik politikasındaki merkezi rolünü daha da güçlendirmiş ve "gençlerin insan hakları ve insan onurunu tam olarak yaşamalarının sağlanması ve bu konudaki bağlılıklarının teşvik edilmesi" dahil olmak üzere insan hakları ve demokrasiyi, gençlik politikasındaki bir öncelik olarak belirlemiştir.

7. Avrupa Konseyi'ndeki başka bir önemli ve konuyla bağlantılı siyasi gelişme, kültürler arası diyaloga duyulan ilgideki artışı. Bu, üye devletlerde giderek ön plana çıkmaktadır ve şu anda Avrupa Konseyi tarafından geleneksel öncelikli alanları ile birlikte ele alınmaktadır. Özellikle demokratik vatandaşlık ve insan hakları eğitiminin, kültürler arası diyalogun güçlendirilmesi açısından önemi 2008'de açıklanan "Kültürler Arası Diyalog Hakkındaki Beyaz Belge"de kabul edilmiştir.¹⁶

---

¹⁶ Avrupa Konseyi'nin 47 üye devletinin Dışişleri Bakanları tarafından 118. Bakanlar Oturumu'nda açıklanan "Kültürler Arası Diyalog Hakkındaki Beyaz Belge: eşit kişiler olarak onurlu bir şekilde birlikte yaşama" (Strasbourg, 6-7 Mayıs 2008).

8. Aynı zamanda küresel gelişmeler de özellikle Birleşmiş Milletler'de (BM) aynı yolu izliyordu. BM Genel Kurulu tarafından 10 Aralık 2004'te kabul edilen Dünya İnsan Hakları Eğitimi Programı, ilk aşamada üye devlet düzeyinde ilk ve orta öğrenim okullarında insan hakları eğitiminin güçlendirilmesi ve geliştirilmesi konusunda iddialı hedefler belirledi. Avrupa Konseyi, resmi bir anlaşma çerçevesinde Birleşmiş Milletler'e Dünya İnsan Hakları Eğitimi Programı'nın Avrupa'da uygulanması konusunda yardımcı olmaktadır.

9. Bu gelişmeler üzerine Avrupa Konseyi Eğitim Yönlendirme Komitesi (CDED), projenin üçüncü aşaması olan 2006-2009 için DVE/İHE konusundaki Konsey'in faaliyet programını kabul etti ve "demokratik vatandaşlık eğitimi / insan hakları eğitimi ile ilgili bir referans çerçevesinin (uygun konvansiyonel mekanizmalar) uygulanabilirliği konusunda bir araştırmanın" hazırlanmasını kararlaştırdı. Bu araştırmaya ilişkin iş tanımlarında bu alanda bir Avrupa çerçeve politika belgesine duyulan gereksinimi incelemesi, Avrupa Konseyi ve diğer uluslararası kuruluşlar bünyesindeki mevcut çerçeve belgeleri ve mekanizmaları hakkında genel bilgi sunması, boşlukları ve eksiklikleri belirlemesi, muhtemel bir yeni çerçeve belgesinin sağlayabileceği katma değeri belirtmesi ve bu tür bir belgenin kapsamı ile biçim ve içerik açısından seçenekleri açıklaması öngörülmüştür.

10. Birkaç ülkeden eğitim uzmanları ve gençlik kuruluşları temsilcilerinden oluşan bir gayri resmi uzmanlar grubunun yardımı ile yapılabirlik araştırmasını yürütmek üzere bir uzman görevlendirilmiştir. Uzman, araştırmayı Nisan 2007'de sunmuştur.

11. Araştırma, "çerçeve politikası belgesini" devletlere yönelik olan ve DVE/İHE alanında izlenecek kararlaştırılmış standartlar ve politikaları içeren bir uluslararası belge (bağlayıcı veya bağlayıcı olmayan) olarak yorumlamıştır. Araştırma, kökleri Konsey'in insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğünün teşvik edilmesine yönelik temel misyonunda bulunan demokratik vatandaşlık eğitimi alanında Avrupa Konseyi'nin yaptığı çalışmaların kökenlerini gözden geçirmiştir. Araştırmada Avrupa Konseyi'nin üye devletlerinin her ortak ilgi ve çalışma alanındaki (insan hakları, ulusal azınlıklar, sosyal politika, terörizmle mücadele, vs.) sürekli uygulamasının, üye devlet düzeyinde çalışmaların başlatılması için bir odak ve başlangıç noktası sağlayan ve Avrupa çapında iyi uygulamaların yayılması ve standartların yükseltilmesinin bir yolunu oluşturan çeşitli biçimlerdeki çerçeve politika belgelerinin oluşturulmasına yönelik olduğu kaydedilmiştir. Araştırma, ayrıca mevcut belgeleri gözden geçirmiş, boşluklar ve eksiklikler yanı sıra yeni bir belgenin katabileceği değeri belirlemiştir. Bağlayıcı veya bağlayıcı olmayan yeni bir belgenin olası biçimlerini ve kapsamı ve içeriği konusundaki seçenekleri incelemiştir.

12. Araştırma, sonuç bölümünde bu alandaki yeni bir çerçeve politika belgesinin biçimi ve içeriği konusundaki müzakerelerin başlatılması konusunda bir ilke kararı alınmasının uygun olacağı tavsiyesinde bulunmuştur.

13. 2007 ve 2008’de araştırma, ilk olarak Demokratik Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Geçici Danışma Grubu’na (ED-EDCHR) ve daha sonra da tamamı bunu dikkate alan ve yorumlarda bulunan diğer çeşitli Avrupa Konseyi organlarına sunulmuştur (İnsan Hakları Yönlendirme Komitesi (CDDH), Gençlik Ortak Komitesi (JCY), Yüksek Öğrenim Yönlendirme Komitesi (CDESR), Eğitim Yönlendirme Komitesi Bürosu (CDED) ve son olarak Mart 2008’de CDED genel toplantısı). Danışmalarda bulunulan bütün organlar, eğitim konusunda esas sorumluluğu üstlenen organ olan CDED’e yazılı görüşlerini sunmuşlardır. Üye devletlerin DVE/İHE koordinatörleri ile de danışmalarda bulunulmuş ve görüşlerini CDED’e sunmuşlardır.

14. Bu inceleme döneminde belirli görüşler oluşturulmuştur. Araştırmada siyasi ve hukuki durum, mevcut durum ve mevcut çerçeve politika belgelerinin boşlukları ve eksiklikleri konusunda yapılan analiz, genel olarak paylaşılmıştır. Sonuçta yeni bir belgenin, önemli katma değer sağlayabileceği görüşüne varılmıştır. Bu belgenin içeriği ile ilgili olarak bunun kapsamı ve açık tanımlar ve önemli terimlere duyulan gereksinim ve kesin içerikleri konusunda daha sonra önemli ölçüde tartışmalar yapılmasını gerektirecek amaçlar, ilkeler ve politikaları açıklayan maddelerin gerekli olacağı konusunda geniş mutabakat vardı. Devletlerin görüşlerini açıklayacak ve tavsiyelerde bulunacak bir Avrupa Konseyi uzmanlar komitesi tarafından incelenmek üzere yeni politikayı uygulamaları konusunda düzenli olarak rapor sunmaları şartı ile birlikte bir harici izleme mekanizmasının tavsiye edilmesi konusunda daha az mutabakat vardı. Bazıları bunun önemli faydalar sağlayacağını düşünürken diğerleri gereksiz yükler neden olacağı görüşündeydi. Belgenin biçimi konusundaki görüşler de farklıydı. Bazıları bağlayıcılık seçeneğini tercih ederlerken diğerleri bağlayıcı olmayan seçeneği savunuyorlardı.

15. CDED, 10 Mart 2008’de yaptığı genel toplantıda araştırmayı yaptıran organ olarak ve diğer organların bütün görüşlerini dikkate alarak bunu memnuniyetle karşıladı ve “biri bağlayıcı ve diğeri bağlayıcı olmayan iki metni içeren bir taslak belge hazırlayarak ve Demokratik Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi konusundaki Geçici Danışma Grubu’nun politika belirleyenler için önemli konulara ilişkin belge hakkındaki devam eden çalışmalarını dikkate alarak çerçeve politika belgesi konusundaki tartışmayı sürdürmeyi” kararlaştırdı. CDED, ayrıca bazı üyelerini belgeyi hazırlayacak gruba katılmakla görevlendirdi ve Sekreteryadan eğitim ve gençlik konusunda uzmanlığa sahip olan grubun diğer üyelerini atamasını istedi. İki taslak metnin, Mart 2009’daki toplantısında incelenmek üzere zamanında sunulmasını talep etti.

16. Belgenin hazırlanması ile görevli grup, Haziran, Eylül ve Kasım 2009’da üç toplantı yaptı. İlk toplantıda iki taslağın hukuki biçimi ile genel görünümü ve içeriği hakkındaki görüşler paylaşıldı ve yapılabirlik araştırmasını hazırlayan uzmandan, iki metnin ilk taslaklarını hazırlamasını isteme kararı alındı. İkinci toplantıda iki alternatif taslak ilk kez incelendi ve çeşitli yorumlarda bulunuldu.

16. Taslak hazırlama grubu, Haziran, Eylül ve Kasım 2009’da üç toplantı yaptı. Grup, ilk toplantıda iki taslağın hukuki biçimi, genel şekli ve içeriği konusunda görüş teatisinde bulundu ve yapılabirlik araştırmasının yazarından, iki metnin ilk taslaklarını hazırlamasını istemeye karar verdi. İkinci toplantıda ise iki alternatif taslağı ilk kez inceledi ve çeşitli yorumlarda bulundu. Bunlar, metinlerin daha fazla incelemeye tabi tutulduğu ve hemen

bütün tartışmalı konularda uzlaşmalara varılan üçüncü toplantıya sunulan değişiklik yapılmış taslaklarda dikkate alındı. Sadece bazı değişkenler, CDED Bürosu'nun Aralık ayındaki toplantısında karara bağlanmak üzere bırakıldı. Büro, seçimini yaptı ve CDED genel toplantısına sunulacak taslakları onayladı.

17. Mart 2009'da yapılan CDED genel toplantısında üyelere iki taslak metin sunuldu. Bunlar, karşılanması gereken ihtiyaçların ve gerçekleştirilmesi gereken amaçların aynı olması nedeniyle özünde büyük ölçüde birbirine benziyordu. Biçim ve yasal etki açısından ise farklılık gösteriyorlardı. Bunlardan biri, yükümlülük hükümleri içeren bağlayıcı bir çerçeve konvansiyon iken diğeri, daha esnek ifadeler kullanan (İngilizce'de "shall" yerine "should") bağlayıcı olmayan bir bildirgeydi. İçerik açısından yegane önemli fark, izleme ile ilgili bölümdeydi. Taslak konvansiyon, devletlerin bildirimde bulunmasını ve harici denetimi öngörürken bildirge, devletlerin kendi kendine değerlendirme yapmalarına dayanıyordu.

18. Bunu izleyen tartışmalarda söz alan bütün devlet temsilcileri, yeni bir belgenin kabul edilmesi konusunda görüş birliğine vardılar ve bunların büyük çoğunluğu, bağlayıcı olmayan bildirgeyi tercih ettiler. Komite, bu çerçevede 20 Mart 2009'da resmi olarak kaydedilen bir karar aldı:

"Komite:

- çerçeve politikası belgesini hazırlayan yazım grubunun çalışmalarının sonuçlarını memnuniyetle not etmiş;
- grup tarafından sunulan iki öneriyi inceledi ve DVE/İHE konusundaki bildirgeyi tercih ettiğini belirtmiş;
- üye devletlerde DVE/İHE politikaları ve uygulamalarının sürdürülebilir gelişiminin sağlanması için böyle bir bildirgenin yararlı olacağını vurgulamış;
- CDED'in 2010 genel oturumundan önce bildirgenin sonuçlandırılması için bir yol haritası oluşturmuştur ..."

19. Yol haritasındaki ilk aşama, bildirgenin mevcut metninde yapılacak değişikliklere ilişkin önerilerini bir son tarihe kadar sunmaları için çağrıda bulunulmasıydı. Bunlar, yapılabirlik araştırmasını yazan uzmanın yardımcı olduğu ve değişiklikleri öneren ve hazırlama sürecinde yer almayı arzu eden heyetlerin katılabileceği CDED'in mevcut ve eski başkanlarından oluşan küçük bir grup tarafından incelenecekti. Bu grup, Haziran 2009'da toplandı ve önerilen bütün değişiklikleri inceledi. Bunlardan bazılarını kabul ederken diğerlerini reddetti. Birkaç durumda önerilen değişikliği başlangıç noktası olarak kullanıp taslağı yeniden yazdı veya kendisi bazı değişiklikler yaptı.

20. CDED Bürosu, 9-10 Eylül 2009'da toplandı ve Haziran toplantısında değişiklik yapılmış olan metni, Avrupa Konseyi Hukuki Tavsiye Bölümü'nün 4 Eylül 2009 tarihli tavsiyesi ışığında değerlendirdi. Bu tavsiyenin esas noktası, Avrupa Konseyi uygulamalarına uygun olması için Bildirge'nin Bakanlar Komitesi'nin bir tavsiye kararı çerçevesinde kabul edilmesi gerekeceği görüşünü dayanıyordu. Büro, değişiklik yapılmış olan taslağı ve hukuki tavsiyeyi, CDED'in 10-11 Aralık 2009'da yapılan bir olağanüstü toplantısına sundu. Ayrıca, bu açıklayıcı notun ilk taslağını not etti ve bunu, genel toplantıya gönderdi. CDED üyeleri, her iki metin konusundaki görüşlerini açıklamaya ve değişiklikler önermeye davet edildi.

21. CDED, Aralık toplantısında Bildirge metninde yapılması önerilen değişiklikleri inceledi. Alınan hukuki tavsiyeye uygun olarak yapılan bir değişikliği onayladı. Bu

değişikliğe göre Bildirge, Bakanlar Komitesi tavsiye kararının bir eki oldu ve Bildirge'nin giriş bölümü de tavsiye kararının giriş bölümünü oluşturdu. Bütün tavsiye kararlarının bağlayıcı olmaması nedeniyle bu biçimin, kuşkuyla yer vermeyecek şekilde Bildirge'nin bağlayıcı olmayan özelliğini yansıtacağı kaydedildi. Bildirge metninde başka bazı değişiklikler konusunda da görüş birliği vardı. CEDED, açıklayıcı notta önerilen değişiklikleri görüştü ve taslağın yeniden hazırlanmasını istedi.

22. Komite, 24-26 Şubat 2010'daki toplantısında Bakanlar Komitesinin demokratik vatandaşlık eğitimi (DVE) ve insan hakları eğitimi (İHE) konusundaki Avrupa Bildirgesi hakkında üye devletlere yönelik tavsiye kararı taslağının ve açıklayıcı notunun nihai metnini inceledi. Komite, taslak tavsiye kararını onaylamaya ve bunu, kabul edilmek üzere Bakanlar Komitesi'ne iletmeye karar verdi. Komite, ayrıca taslak tavsiye kararının açıklayıcı notunu, bilgi için Bakanlar Komitesi'ne iletmeyi kararlaştırdı.

II. Tavsiye kararı ve bildirge hükümleri hakkındaki görüşler

Tavsiye kararı: giriş ve resmi hükümler

23. Tavsiye kararı, resmi açılış hükümleri ile başlamakta ve 1. Bentte¹⁷ özellikle spor alanında bildirgelerin kabul edilmesi için daha önceki bazı durumlarda kullanılmış olan Bildirge'nin kabul edilmesini sağlayan yetki açıklanmaktadır. Bundan sonra alışlageldiği şekilde giriş bölümünün geri kalan kısmında üye devletlerin Bildirge'yi kabul etmelerine zemin oluşturan hususlar belirtilmekte ve okuyucuya bunun kaynağını ve amaçlarını açıklamaktadır. "Anımsatarak, "dikkate alarak", vs. gibi geniş zaman ortaçları ile sona eren bir dizi bent şeklindeki biçim, ayrıca antlaşma statüsüne sahip belgelerde de kullanılmakla birlikte belgenin bu tür bir statüye sahip olduğu anlamını taşımamaktadır. Bu, ayrıca hiçbir zaman bağlayıcı olmayan Bakanlar Komitesi tavsiyelerinde kullanılan normal biçimdir.

24. Girişteki ikinci ve üçüncü bentler, Avrupa Konseyinin temel görevinin insan haklarını, demokrasiyi ve hukukun üstünlüğünü yaygınlaştırmak olduğunu ve bu amacın gerçekleştirilmesinde eğitimin temel bir rol oynayabileceğini belirtmektedir. Bu, üye devletlerin söz konusu Proje'ye ve gerçekleştirmek amacıyla oluşturdukları standartlara bağlılıklarının bir ifadesi olarak 1997'den bu yana bütün DVE/İHE projesinin ve Bildirge'nin temelini oluşturmuştur.

25. Girişteki dördüncü ve beşinci bentlerde örneğin eğitimin "insan hakları ve temel özgürlüklere saygıyı güçlendirmesini" ve "herkesin bir özgür topluma etkin şekilde katılabilmesini" sağlamasını öngören Avrupa Konseyi İnsan Hakları Sözleşmesi ve Birleşmiş Milletler belgelerinde (1996 tarihli Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi, Madde 13(1)) eğitim haklarının yasal kökenleri ve insan hakları konusunun eğitim programlarına dahil edilmesinin önemini vurgulayan ve üye devletlere bunu yapmaları için çağrıda bulunan 1993 tarihli Viyana Sözleşmesi üzerinde durulmaktadır.

26. Girişteki 7-10 arasındaki bentlerde, Bildirge'nin kabul edilmesi yolundaki önemli aşamaları oluşturmuş olan Avrupa Konseyi organlarının tavsiye kararları ile

---

¹⁷ Metinde giriş bentlerinin gerçekte sayıları olmamakla birlikte bunlara bulmayı kolaylaştırmak için açıklayıcı notta sırayla numara verilmiştir (ilk giriş bendi için 1, ikinci giriş bendi için 2, vs.).

bakanların önemli siyasi deklarasyonları belirtilmektedir. Birçok açıdan Bildirge öncesindeki en önemli belge, yukarıda belirtilen ve benzeri bir kapama ve amaçlara sahip olan demokratik vatandaşlık eğitimine ilişkin Bakanlar Komitesi'nin (2002) 12 sayılı Tavsiye Kararıdır. Girişteki on birinci bentte, Bildirge daha genel bir çerçeveye oturtulmakta ve Avrupa Konseyi'nin Avrupa'da programla ilgili bölgesel ortağı olması nedeniyle büyük benzerlikler taşıyan Dünya İnsan Hakları Eğitimi Programı amaçlarının gerçekleştirilmesine katkıda bulunması arzusu dile getirilmektedir.

28. Girişteki on ikinci bentte, DVE/İHE Projesinde önemli bir etkinlik olan ve Bildirge'nin başlıca amaçlarından birini, yani bu uygulamaların derlenmesi ve Avrupa çapında dağıtımlarının sağlanması yoluyla Yıl boyunca kanıtlanmış olduğu gibi birçok üye devlette oluşturulmuş olan eğitim politikasına ilişkin iyi uygulamalardan yararlanılmasını vurgulayan 2005'teki Avrupa Eğitim Yoluyla Vatandaşlık Yılı üzerinde durulmaktadır.

29. Girişteki on üçüncü bentte Bildirge'nin bütünü için yönlendirme sağlayan eğitimin bir özelliği belirtilmektedir. Dördüncü bentte spesifik olarak belirtilen bu özelliğe göre eğitim, üye devletlerin sistemlerinin önemli farklılıklar gösterdiği bir konudur ve bu farklılıklara her zaman saygı gösterilmelidir. Bu farklılıklar, anayasa ile ilgili olabileceği gibi eğitimin düzenlenme şekli ile de ilgili olabilir. Bu çerçevede Bildirge'de belirtilen bütün politikalar ve uygulamalar, her devlet tarafından bu anayasal ve yapısal sistemlere gerekli saygı gösterilerek uygulanacaktır.

30. Girişteki on dördüncü bentte, sivil toplum kuruluşlarının ve gençlik kuruluşlarının eğitimin bu alanında önemli rol oynadığı kabul edilmektedir.

Gerçekte resmi olman eğitim, bu tür kuruluşlar tarafından giderek artan biçimde verilmektedir ve birçok devlet, bunu yapmak için bu kuruluşlardan yararlanmaktadır. Girişteki bu bent yanı sıra onuncu bentte yaptıkları katkıların değerli olduğu ve desteklenmeye ihtiyaç duydukları kabul edilmektedir.

31. Daha sonra tavsiye kararının, giriş niteliğinden çok uygulamaya dönük olan ve bu çerçevede yol gösterici olan resmi nihai maddeleri gelmektedir. Komite, üye devletlerin hükümetlerinin, ekteki Bildirge'ye dayalı olarak önlemleri uygulamalarını ve eğitim ve gençlikten sorumlu olan kendi kurum ve kuruluşlarına geniş ölçüde dağıtılmasının sağlanmasını tavsiye etmektedir. Son olarak Genel Sekretere tavsiye kararını aynı zamanda Avrupa Konseyi üyesi olmayan Avrupa Kültür Sözleşmesi Taraf Devletleri hükümetlerine ve uluslar arası kuruluşlara iletmesi için talimat verilmektedir. Bu, demokratik vatandaşlık ve insan hakları eğitimi hareketinin daha geniş uluslar arası özelliğini ve yeni Bildirge'nin Avrupanın sınırları ötesinde ve aynı zamanda etki yaratması arzusunu yansıtmaktadır.

Bildirge

Başlık

32. "Bildirge" terimi, uluslararası uygulamada en çok bilinen örneği Birleşmiş Milletler Bildirgesi olan bağlayıcı belgeler ve Avrupa Birliği Temel Hak ve Görevler Bildirgesi (2000'de kabul edilmiştir: 2005 tarihli Lizbon Antlaşması çerçevesinde Avrupa Birliği (AB) üyesi devletlerin birçoğu, bu bildirgenin kendileri için bağlayıcı olmasını kabul ederken bazı üye devletler için bağlayıcı değildir) gibi bağlayıcı olmayan belgelerde kullanılmaktadır. Avrupa Konseyi uygulamalarında da bu terim belirsizdir. Avrupa Sosyal Bildirgesi (Şartı) (1961'de kabul edilmiş ve 1996'da

değişiklik yapılmıştır) bağlayıcı iken Gençlerin Yerel ve Bölgesel Yaşama Katılımı hakkındaki Avrupa Bildirgesi (2003), bağlayıcı değildir. Bir bildirgenin başlığı ve biçimi, Avrupa Konseyi tarafından daha önce kabul edilmiş olan belgelere göre daha “ağırlıklı” bir belge arzusunun ortaya koymak üzere seçilmiştir ve daha güçlü bir taahhüdü ima etmektedir. Bununla birlikte üye devletlerin açıkça Gençlerin Yerel ve Bölgesel Yaşama Katılımı hakkındaki Avrupa Bildirgesinin, kamu uluslar arası hukuku açısından bağlayıcı olmamasını amaçlamış olmaları nedeniyle başlangıçta “bir konvansiyon statüsü olmayan Bildirge” alt başlığının eklenmesi yoluyla bunun kuşkuya yer vermeyecek şekilde belirtilmesi kararlaştırılmıştır. Ancak Bildirge’nin bir tavsiye çerçevesinde kabul edilmesi kararlaştırıldığında tavsiye kararlarının ve bunlara ekli her türlü belgenin, tanım itibarıyla bağlayıcı olmaması nedeniyle bu alt başlık, artık gerekli görülmemiştir. Bu çerçevede başlıktan sonra “Bakanlar Komitesi’nin CM/Rec(2010)7 sayılı Tavsiye Kararı çerçevesinde kabul edilmiştir” kelimelerinin gelmesi kararlaştırılmıştır. Bildirge’nin sık sık bunun kabul edilmesine ilişkin tavsiye kararı metni olmadan yayınlanması halinde (bu, olası görülmektedir), bu kelimeler, bağlayıcı olmayan özelliğini kesin olarak belirtecektir.

Madde I – Genel hükümler

1. Kapsam

33. Bu hüküm, Bildirge’nin özdeksel kapsamı ile ilgilidir. Bildirge’nin kabul edilmesinden önceki incelemeler ve müzakereler sırasında daha önceki belgelerde belirlenmiş olan eksikliklerden biri de bunların bir çoğunun, sadece demokratik vatandaşlık veya sadece insan hakları eğitimine yönelik olduğu şeklindeydi. Bunların, ayrı olmakla birlikte birbirleri ile çok yakından bağlantılı konular olarak ele alınması, bilinçli bir karardı. Bu kapsamlılık, yeni belgenin katma değer sağlayacağı konulardan biri olarak değerlendirildi. Bu noktada ortaya çıkan başka bir mesele de dördü metinde belirtilen birbirleri ile bağlantılı olmakla birlikte farklı ders konularının nasıl ele alınacağı ile ilgiliydi. “Kültürler arası eğitim,” çok kültürlü toplumlarda karşılıklı anlayış ve saygı için gerekli olan bilgi, yetkinlikler, beceriler ve davranışların geliştirilmesi yoluyla demokrasinin korunmasını ve insan haklarının güçlendirilmesini amaçlamaktadır. “Eşitlik eğitimi” ve “barış eğitimi” için açıklama yapmaya gerek yoktur. “Sürdürülebilir kalkınma için eğitim,” UNESCO Genel Müdürü’nün Ağustos 2005’teki bir raporuna göre “bireylerin, kuşaklar arası hakkaniyete katkıta bulunmak için çevreye özen gösterdikleri adil, barışçı ve sürdürülebilir bir dünyanın ideallerine bağlı sorumlu vatandaşlığa hazırlama sürecinin bir parçasıdır.” BM Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi On Yılı’nın (2005-14) amacı, bu eğitimin teşvik edilmesi ve bunun, resmi, resmi olmayan ve enformel eğitim müfredat ve programlarına dahil edilmesidir. Sürdürülebilir kalkınma eğitimi, DVE-İHE’ye önemli ölçüde benzerlikler göstermekle birlikte kökleri, BM bünyesindeki çevre hareketindedir ve birinci önceliği de çevre ile ilgilidir. Benzer şekilde belirtilen bütün konuların, kapsamlı DVE/İHE kavramına dahil olan belirli bir önceliği bulunmakla birlikte konunun özellikle bir bölümü üzerinde yoğunlaşma eğilimi göstermektedir. Bildirge’nin bu bağlantılı konulara açık bir şekilde değinmemesi ve bunların, sadece DVE/İHE ile çakışmaları ve etkileşime girmeleri halinde kapsamına dahil edilmeleri kararlaştırılmıştır.

2. Tanımlar

34. Projenin birinci aşamasının büyük ölçüde tanımlar, kavramlar, vs. ile ilgili olmasına karşın mevcut çerçeve politikası belgelerinde “demokratik vatandaşlık eğitimi” ve “insan hakları eğitimi” gibi önemli terimler hala açık bir şekilde tanımlanmamıştı. Bunlar tanımlanmış bile olsa bu terimin anlamından çok neyi

içerdiği konusunda uzun açıklamalardan oluşmaktaydı. Başka bir deyişle bunlar, gerçek bir tanım değil bir açıklamaydı. Yeni bir belgenin hazırlanmasına ilişkin görüşmeler sırasında bütün yeni belgeyi anlamak ve uygulamak isteyen politika belirleyenlerin ve diğerlerinin önemli terimlerin anlamlarını bilmeleri için açık ve kısa tanımlara gerek olduğu konusunda kesinlikle bir görüş ayrılığı bulunmamaktaydı.

35. *a* ve *b* fıkralarındaki iki önemli tanım, mevcut tanımlardan yararlanılarak oluşturulmuştu: demokratik vatandaşlık eğitimi ile ilgili olarak Yıl için kullanılan tanım; insan hakları eğitimi ile ilgili olarak BM İnsan Hakları Komiserliği tarafından kullanılan tanım. Ancak biraz daha ayrıntılı inceleme sonucunda kapsamı genişletilmiş ve geliştirilmişlerdir. Bu şekilde “bunların güçlendirilmesi için” kelimelerine benzer anlamlar kazanmışlardır ve bundan sonra bir tarafta demokratik bir toplumda yaşama ilişkin beceriler, diğer tarafta da insan haklarının teşvik edilmesi ve savunulması önceliklerine göre farklılıklar göstermektedirler. Her ikisinde de bu tür eğitimin sonucunun, sadece bilgi değil, güçlendirme şeklinde ortaya çıktığı ve gerekli çalışmaların yapılmasına zemin oluşturduğu vurgulanmaktadır.

36. *c*, *d* ve *e* fıkralarındaki tanımlar, 2002’de Avrupa Konseyi tarafından yayınlanmış olan gençlere yönelik insan hakları eğitim kitapçığı olan COMPASS’daki tanımlara dayanmaktadır. Hazırlama aşamasında bu tanımlar genişletilmiş ve daha iyi bir hale getirilmiştir. Örneğin, resmi eğitimin tanımlayıcı bir özelliğinin, sertifika verilmesi olduğu konusunda görüş birliğine varılmış ve buna ilişkin ifadeler eklenmiştir. Resmi olmayan eğitimde, enformel eğitime göre çok daha sık bir şekilde sertifika verilmekle birlikte, bu oldukça daha karmaşık olan noktaya metinde yer verilmemesi kararlaştırılmıştır.

3. DVE ve İHE arasındaki ilişki

37. Bildirge metnini hazırlayan kişilerin bilgisi dahilinde DVE ve İHE arasındaki önemli ilişki, daha önce hiç tanımlanmamıştır. 1997’de başlatılan ve her iki terimin de kullanıldığı sürekli programla ilgili birçok Avrupa Konseyi belgesinde, bunlar normalde sadece bir “/” (DVE/İHE) ile birleştirilmektedir. Ancak bu da aralarındaki ilişki konusundaki belirsizliği giderememektedir. Bu, ayrıca araştırmada bu meselenin daha fazla göz ardı edilemeyeceği ve yeni bir belgede çözüme kavuşturulması gerekeceği yolunda bir açıklamada bulunulmasına neden olan yapılabirlik araştırmasına ilişkin görev tanımı açısından da geçerlidir. Örneğin oy kullanma, ifade özgürlüğü ve toplantı özgürlüğü gibi vatandaşlık açısından önem taşıyan haklar, İHE kadar DVE kapsamına da giren klasik insan haklarıdır. Bununla birlikte, üçüncü bent metninin açıklığa kavuşturmayı amaçladığı bir ayrım vardır. Daha önce belirtildiği gibi amaçlar ve uygulamalardan çok öncelik ve kapsam açısından bir fark bulunmaktadır.

4. Anayasal yapılar ve üye devlet öncelikleri

38. Bu temel hüküm, girişteki 13. bentle ilgili olarak yukarıda değinilen hususları kapsamaktadır. Hazırlık ve müzakere sürecinde üye devletlerin, anayasal yapılarının ve eğitim sistemlerinin büyük değişiklik göstermesi (Avrupa işbirliğinin diğer alanlarına göre eğitimde bu fark daha büyüktür) nedeniyle Bildirge hükümlerini uygulamak için kullandıkları araçlar konusunda daha fazla takdir yetkisine sahip olmaları gerektiği kabul edilmiştir. Örneğin bazı eğitim sistemleri çok merkezleşmiştir ve ders programları ve yöntemler, üye devlet düzeyinde belirlenmektedir. Diğerleri ise merkezizetçi değildir ve yerel makamlar ve her okul,

genel bir amaçlar çerçevesi içinde önemli özerkliğe sahiptir. Federal eyaletlerde eğitim konusundaki sorumluluk, federasyonu oluşturan farklı eyaletlerin hükümetlerine verilmiştir. Bu yüzden *a.* fıkrası ve *b.* Fıkrasına duyulan gereksinimle ilgili olarak program boyunca ve özellikle Yıl içinde açıkça görüldüğü gibi çeşitli üye devletlerin, DVE ve İHE konusundaki kendi mevzuatları ve uygulamalarının çok farklı aşamalarında buldukları kabul edilmektedir. Bazı devletlerde bu ders konuları, uzun yıllardır ders programı ve uygulamanın bir parçasını oluştururken diğerlerinde daha yeni başlamaktadır. Bu nedenle öncelikleri ve gereksinimleri farklılık gösterecektir ve bu nedenle, Bildirge'nin farklı kısımları üzerinde odaklaşmaları ve bunları farklı bir sırada ele almaları gerekebilir.

Madde II – Amaçlar ve ilkeler

5. Amaçlar ve ilkeler

39. Bu noktadan itibaren Bildirge'nin yapısına göre bir dizi amaç ve ilke, genel olarak bent 5'te açıklanmakta ve bunların bir çoğu, 6-16 bentler arasındaki daha temel hükümlerde daha ayrıntılı olarak ele alınmakta ve değerlendirilmektedir. Ancak daha sonra her konunun ele alınmaması ve üye devletlerin tamamının DVE/İHE konusundaki faaliyetlerini hala yönlendirmeleri nedeniyle 5. bentteki hükümlerin kapsamı ve genelliği önemini korumaya devam etmektedir.

40. Açılış formülündeki “kılavuz” kelimesi, önemlidir: amaçlar ve ilkeler, politikalar, mevzuat ve uygulama konusunda kural koyucu ayrıntılı bir plan veya sadece genel bilgi niteliğinde olmayan yönlendirme sağlamaktadır. Belgeyi hazırlayanlar, daha güçlü (“kendi mevzuatları, vs'yi aşağıda belirtilen amaçlara ve ilkelere dayandırmaları gerekmektedir”) ve daha zayıf (“..... oluşturulmasında aşağıda belirtilen amaçları ve ilkeleri dikkate almaları gerekmektedir”) diğer seçenekleri de dikkate almakla birlikte bilinçli olarak mevcut formülü seçmişlerdir.

a. Bu amaç, herkes için DVE ve İHE fırsatının sağlanması konusunda 1993 tarihli Birleşmiş Milletler Viyana Deklarasyonunu ve bunun sadece vatandaşlar için değil devlet sınırları içinde yaşayan herkese sağlanması konusunda Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni (Madde 1) anımsatmaktadır.

b. Özellikle vatandaşlık ve insan hakları konusundaki eğitimin hayat boyu hayat boyu devam eden bir süreç olduğu gerçeği, Avrupa Konseyi programlarında her zaman yer verilen bir konudur. Bu sürece katılan paydaşların listesi, bilinçli olarak uzun ve açık uçlu biçimde (“dahil”) hazırlanmıştır ve her türlü kuruluş, sivil toplum kuruluşu (STK), vs. dahil edilmiştir.

c. Bu ilke, devletlerin anlaşılabilir bir şekilde en çok etkileyebilecekleri ve finanse edebilecekleri eğitim biçimine yani resmi eğitime daha fazla kaynak ayıracak olmalarına karşın her türlü eğitimin, bu süreçte değerli olduğuna dikkati çekmektedir.

d. STK'ların ve gençlik kuruluşlarının vazgeçilmez katkıları, girişteki fıkra 14 ile ilgili olarak yukarıda vurgulanmıştır. “Destek” ifadesi genel bir anlam taşımaktadır: mali veya başka bir destek konusunda herhangi bir hak tanınmamakla birlikte bu ilkede, STK'ların ve gençlik kuruluşlarının devletin veya diğer kaynakların desteğine gereksinim duydukları kabul edilmektedir. Gençlik kuruluşlarına yapılan belirli atıf, insan hakları eğitiminde önemli ortaklar olarak öğrenci kuruluşlarını da içermektedir.

e. Eğitim kuruluşlarının bir yanda demokratik ilkelere ve insan haklarına saygıyı öğretirken diğer yanda tamamen demokratik olmayan bir şekilde yönetilmeleri mantıklı değildir. Okullarda ve diğer eğitim kuruluşlarında demokratik yönetim gereksinimi, Avrupa Konseyi programında sürekli olarak vurgulanmıştır. Bu ilkeye temel nitelikteki sekizinci bentte değinilmektedir.

f. Çeşitliliğe duyulan saygı da temel bir Avrupa Konseyi ilkesidir (örneğin “Hepsi farklı, hepsi eşit” gençlik kampanyalarına bakınız) ve DVE/İHE’nin başlıca amaç ve yararlarından biri de anlayışın artırılması ve çatışmadan kaçınılmasıdır. Farklı dini ve etnik grupların örnekleri, anlayış ve saygı oluşturulması çerçevesinde verilmekle birlikte aynı ilke, aralarında yanlış anlamalar ve anlaşmazlıkların meydana gelebileceği başka gruplar için de geçerlidir.

g. DVE ve İHE tanımlarında olduğu gibi bu ilkede, sadece bilgi ve becerilerin edinilmesine değil, eyleme de vurgu yapılmaktadır.

h. Bu ilke, temel 9. bentte açıkça belirtildiği gibi hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimin bütün aşamaları için geçerlidir. Bu ilke, gönüllülerin ve eğitimi düzenleyecek kişilerin eğitilmesi konusundaki imkanları genellikle çok sınırlı ve geçici olan ve bağış yapan kuruluşların desteğine gereksinim duyan sivil toplum kuruluşları ve gençlik sektörü açısından özel bir önem taşımaktadır.

i. Bazı çıkarlarının kesinlikle çatışacak olması ve sınırlı kaynaklar için aralarında rekabet yaşanacak olması nedeniyle bu kadar çok sayıdaki paydaşlar arasında ortaklık ve işbirliği ile ilgili amacın gerçekleştirilmesi kolay değildir. Bununla birlikte paydaşlar arasında işbirliği, devletlerin bunun için gösterebilecekleri her türlü çabaya değecek faydalar sağlayabilir.

j. Bildirge, Avrupa Konseyi’ne üye 47 devlet arasında ve eğitim alanında da Avrupa Kültür Sözleşmesi’ne taraf olan bütün devletler arasındaki uluslararası işbirliğinin bir sonucudur. Bildirge’nin yasal ve siyasi destekleyici unsurları, işbirliğine dayanmaktadır ve bu nedenle bu işbirliğinin gelecekte sürdürülmesi amacı ve ilkesine önem verilmesi beklenmektedir. Özünde taşıdığı önemin dışında bu işbirliği ve iyi uygulamaların paylaşılması, çalışmaların tekrarlanması önlenmesi, sinerjinin teşvik edilmesi ve masrafların azaltılması gibi önemli pratik faydalar sağlayabilir.

Madde III – Politikalar

41. Bildirge'nin 6-16'ncı bentleri, bunun çalışmalara ilişkin başlıca hükümlerini içermektedir. Bunlar, beşinci bentte belirtilen amaçlar ve ilkeleri hayata geçirmek için izlenecek belirli alanlardaki politikaları açıklamaktadır. Bu politikalar, ana hatları ile açıklandıkları için üye devletlerin bunların uygulanması konusunda takdir yetkilerini önemli ölçüde kullanmalarına imkan vermektedir ve kuşkusuz dördüncü bent de geçerlidir (yukarıdaki 38'inci bende bakınız).

6. Resmi genel ve mesleki eğitim

42. Yukarıda belirtildiği gibi bu, diğer eğitim biçimlerini hariç tutmamakla birlikte devletlerin fark yaratabilecekleri ve sonuç alabilecekleri konumda buldukları bir alan olarak önemli faydalar sağlama olasılığı nedeniyle Avrupa Konseyi'nin bu alandaki çalışmalarının odak noktasını oluşturmaktadır. Bazı devletlerin anayasaları ve yapılarının, merkezi hükümetin ders programında doğrudan değişiklikler yapmalarına izin verirken diğerlerinde merkezi hükümetin, sadece bunu yapma yetkisine sahip olan diğer makamlardan talepte bulunabilmesi ve onları teşvik etmesi nedeniyle bu hüküm, dördüncü bent hükümlerinin uygulanmasının iyi bir örneğini oluşturmaktadır. Federal devletlerde federal hükümet, eğitimde herhangi bir şeyi uygulamaya koya veya bunu talep etme konusunda fazla bir sorumluluğa sahip değildir. Benzer şekilde bazı devletler, bunu çok daha önce yapmış oldukları için başka öncelikleri bulunacak, diğerleri için ise bu konu, onların önceliklerini oluşturacaktır. Bildirge, kullanılacak bu farklı yöntemler ve yapılacak farklı seçimler konusunda serbestlik sağlamaktadır. Farklılıkların bulunduğu başka bir alan ise resmi eğitimin, genel ve mesleki dallar şeklinde düzenlenmesidir. Metinde, her devletin kendi sistemine göre uygulayabileceği ifadelerin benimsenmesi amaçlanmaktadır.

43. Taslağı hazırlayanlar, bu konuların ders programına dahil edilmesi yerine DVE ve İHE alanındaki "yetkinliklerin" eğitimin çeşitli seviyelerine dahil edilmesi yolunda uluslar arası eğitim STK'larının yaptığı bir öneriyi dikkate almışlardır. "Yetkinlikler" terimi, akademik literatürde ve uygulamada giderek artan ölçüde bir beceri, bilgi ve davranış kümesini tanımlamak için kullanılmaktadır. Bu terim, öğrenen kişilerin amaçlarından çok sonuçlar üzerinde odaklanmakta ve bu sonuçların karmaşık olabileceğini kabul etmektedir. Taslağı hazırlayan grup, bu modern terminolojinin çekiciliğini kabul etmekle birlikte genel olarak anlaşılacak "ders programı" teriminin aksine henüz yeterince yerleşmediği ve anlaşılmadığı sonucuna varmıştır. Bununla birlikte yukarıdaki ikinci bentte verilen tanımlarla birlikte okunduğunda bu hüküm amacı, kuşkusuz verilen eğitimin sadece bilginin aktarılmasını değil aynı zamanda topluma ve insan haklarının savunulmasına etkin katılımın teşvik edilmesi amacıyla becerilerin geliştirilmesini ve davranışların etkilenmesini amaçlamaktadır.

44. İkinci cümlede DVE ve İHE'nin ders programına dahil edilmesinin bir kerelik bir işlem olmadığı vurgulanmaktadır: ders programının faydalı olmaya devam etmesi ve öğretme yöntemlerinin etkin olmasını sağlamak amacıyla ders programı sürekli incelemeye tabi tutulmalıdır. Bu durum, söz konusu konuların kendi ders programlarında ne kadar süredir yer aldığına bakılmaksızın bütün devletler için geçerlidir.

7. Yüksek öğrenim

45. Daha düşük düzeylere göre yüksek öğrenim kuruluşlarının durumundaki fark, “dahil etmelidir” yerine “dahil edilmesini teşvik etmelidir” şeklindeki ifadelerle yansıtılmaktadır. Bu, bütün devletlerde olmasa bile birçoğunda yüksek öğrenim kuruluşlarının, genellikle kendi ders programları konusunda bağımsız olmasıdır. Aynı husus, 2007’de yeni bir çerçeve politikası belgesine yönelik teklifi incelediği toplantısında Yüksek Öğrenim Yönlendirme Komitesi’nin dikkate aldığı temel husus olan akademik özgürlükle ilgili ifadelerde de belirtilmektedir. Kuşkusuz “yüksek öğrenim kuruluşları”, üniversiteleri içermektedir ancak bunlarla sınırlı değildir.

8. Demokratik yönetim

46. Bendin ilk cümlesi, eğitim kuruluşlarında demokratik yönetişimin iki faydasını vurgulamaktadır: etkin bir yönetim yöntemi olarak kendi başına yararlı ve değerlidir ve öğrenen kişilere, demokrasi ve insan haklarına saygıyı hayata geçirme fırsatını vermektedir. İkinci cümle, belirtilen paydaşların “uygun araçlarla” bu yönetime etkin katılımının teşvik edilmesi ile ilgilidir. Bu, yönlendirici genelgeleri ve eğitimi içerebilir. Ayrıca, eğitimin bütün seviyelerine öğrencilerin anlamlı ve sürdürülebilir katılımına ilişkin yapıları içerebilir. Bu, demokratik vatandaşlığın hayata geçirilmesinin en etkin yolu olarak görülmektedir.

47. İngilizce’de “yönetişim (governance)” kavramı (Bildirge’nin müzakerelerinde kullanılmıştır) karmaşıktır ve diğer dillere tek bir kelime olarak çevrilmesi güçtür. İdare ve karar verme süreçlerinin ötesine geçerek bu süreçler ve kararların, üzerlerinde görüş birliğine varılmış değerler ve tercihler arasındaki ilişkiyi kapsamaktadır. Bunun bir tanımı şöyledir: “Ortaya konulmuş olan değerler ve tercihlerin bir grubun ve bireysel üyelerinin güvenliği, gönenci ve ahlaki gelişimini destekleyen toplu eylemlere dönüştürüldüğü süreçler ve kurumlar.”

Daha fazla açıklama için 2005’te düzenlenen ve bu terim, anlamı, çevirisi ve pratik olarak uygulanması hakkında önemli tartışmaların yapıldığı Yüksek Öğrenimde Yönetişim konulu Avrupa Konseyi konferansına ilişkin rapor çok aydınlatıcı olabilir. Bu konferansta esas olarak yüksek öğrenim üzerinde durulmasına ve diğer kuruluşların yönetişiminde bazı farklılıklar olmasına karşın bu ilkelerin birçoğu, genel olarak geçerlidir.

9. Eğitim

48. Öğretmenleri ve gençlik liderleri gibi diğerlerini eğitim sistemi ve içinde DVE/İHE konusunda eğitime tabi tutmadan bu eğitim, etkisiz ve yararsız olacaktır. Bu konu, geleneksel konulardan çok farklıdır. Bunu öğretecek olan kişilerin ilk olarak bu konuda eğitim görmeleri gerekmektedir.

Bunun öğretilmesinin en iyi yöntemleri de farklıdır ve öğrenilmeleri gerekmektedir. Bu hüküm, eğitimin sadece öğretmenler için değil aynı zamanda öğretmenleri eğiten kişiler açısından önemini vurgulamaktadır.

10. Sivil toplum kuruluşları, gençlik kuruluşları ve diğer paydaşların rolü

49. STK'ların ve gençlik kuruluşlarının DVE/İHE konusundaki rolünün önemi, girişteki 14. bentte ve 5. benden *d* fıkrasında vurgulanmıştır. Bu kuruluşlar, sadece eğitimle ilgili çalışmaların önemli bir bölümünü yürütmekte, aynı zamanda araştırmalar, hükümetler nezdindeki lobi çalışmaları ve halkın bilinçlendirilmesi alanlarında da etkin rol oynamaktadırlar. Ayrıca genellikle öğrenen kişiler, çocuklar ve gençlerin insan hakları ve demokrasi konusunda alıştırmaya ve uygulama yapabilecekleri yegane ortamı sağlamaktadırlar. Bu kuruluşların yaptığı çalışmalar ve bunların değerinin farkına varılmalıdır ve bu konu, bu hükmün başlıca amacını oluşturmaktadır. İlk iki cümlede, devletlerin bu kuruluşların rolünün artırılması ve buna değer verilmesi konusundaki taahhütleri üzerinde durulmaktadır. Bent 5.*d*'de olduğu gibi herhangi bir biçimde destek sağlanacağı konusunda bir taahhütte bulunulmamaktadır ve verilecek destek, devletlerin kaynakları ve önceliklerine göre değişiklik gösterecektir. Son cümle, diğer aktörlerin, özellikle de medya ve kamuoyunun DVE ve İHE'nin teşvik edilmesi ve duyurulmasına yardımcı olmalarını sağlamak için daha geniş bir biçimde formüle edilmiştir. Bu cümledeki ifadeler, devletlerin kendi durumlarında uygun gördükleri şekilde uygulamalarına imkan vermek için bilerek genel nitelikte kaleme alınmıştır. Örneğin gazetelerde makaleler yayınlanması, televizyon duyuru kampanyaları, internet web siteleri, veli öğretmen dernekleri, sendikalar, inanç grupları ile işbirliği, vs.'yi içerebilir.

11. Değerlendirme kriterleri

50. Her türlü eğitimde söz konusu olduğu gibi bunun etkinliğinin değerlendirilmesine ilişkin kriterler bulunmalıdır. Bu tür kriterlerin oluşturulması kolay değildir. Ancak, kriterlerin ve göstergelerin oluşturulmasına yönelik olarak uluslar arası düzeyde girişimlerde bulunulmuştur. Sonuçta her devlet, kendi kriterlerini benimseyecektir. Ancak özellikle Avrupa Konseyi'nde, Avrupa devletlerinin bölgesel örgütlerinde veya koordinatör ağı yoluyla (aşağıdaki 12, 14, 15 ve 16'ncü bentlere bakınız) deneyimlerin paylaşılması ve ortak kriterler oluşturulması konusunda uluslar arası işbirliğinden sağlanacak önemli faydalar bulunmaktadır. İkinci cümlede, kriterlerin oluşturulması konusunda öğrenen kişilerin belirtecekleri görüşlerin oynadığı önemli rol vurgulanmaktadır.

12. Araştırma

51. Araştırmalarla değerlendirme arasında yakın bir ilişki vardır. Birinci cümlede açıkça belirtildiği gibi araştırmaların hükümetler tarafından yürütülmesi gerekmez. Gerçekte eğitim alanındaki deneyimler, bunun büyük bölümünün uluslar arası ve üye devlet düzeyinde STK'lar ve belirli projeler için hükümetin sağladığı finansmandan yararlı olsalar bile hükümetten bağımsız olan diğer kuruluşlar tarafından yapıldığını göstermektedir. Araştırmaların, birçok amacı ve faydalanan tarafları bulunmaktadır. Başlıca amaçlar arasında mevcut durum hakkında bir değerlendirme yapılması ve DVE/İHE alanında faaliyet gösteren kuruluşlara kendi performanslarını ölçmelerinde ve verimlilik ve etkinliklerini artırarak verimsiz çalışmaları azaltmalarına ve tasarrufta bulunmalarına yardımcı olmak için

karşılaştırmalı bilgiler sağlanması bulunmaktadır. İkinci cümlede uzun olmakla birlikte tam kapsamlı olmayan (“başka hususlar yanı sıra”) muhtemel araştırma alanları örneklerinin bir listesi bulunmaktadır. Araştırma sonuçlarının diğer üye devletlerle paylaşılması konusundaki son cümle, 15. ve 16. bentlerdeki işbirliğine ilişkin hükümlerle bağlantılıdır.

13. Sosyal uyumun teşvik edilmesi, çeşitliliğe değer verilmesi, farklılıklar ve anlaşmazlıkların yönetilmesi becerileri

52. Bu hükümde bent 5.7'deki ilke açıklanmaktadır ve belirtilen görüşler, bunun için de geçerlidir. Eğitimin bütün diğer alanlarında DVE/İHE ilkelerinin uygulanmasının teşvik edilmesi amacıyla DVE/İHE'nin konu olarak öğretilmesine ilişkin dar kavramın ötesine geçmektedir. Bunun özünde çeşitliliğe dayalı bir toplumda birlikte yaşamının öğrenilmesi, farklılıklara saygı gösterilmesi ve anlaşmazlıkların şiddete başvurmadan çözülmesi bulunmaktadır. DVE/İHE tanımlarının gösterdiği gibi bunlar sadece veya hatta esas olarak bilgi ile ilgili değil, becerilerin kazanılması ve davranışların değiştirilmesi ile ilgilidir. Her türlü ayrımcılık ve şiddetle, özellikle de okullarda yaygın olarak görülebilen türde ayrımcılık ve şiddet, yani fiziksel, psikolojik veya giderek artan ölçüde internet (şiber zorbalık) üzerinden zorbalık ve tacizle mücadele edilmesi konusunda özel bir ifade bulunmaktadır.

Madde IV – Değerlendirme ve işbirliği

14. Değerlendirme ve gözden geçirme

53. Hazırlık grubu, üye devletlerin çoğunluğunun içereceği maliyet dahil olmak üzere çeşitli nedenlerle bir harici izleme sisteminden yana olmadığını dikkate alarak her üye devletin kendi kendine değerlendirme yapmasını öngören bir sistem oluşturulmasını kararlaştırmıştır. Bu değerlendirmenin, düzenli ve kapsamlı olarak yapılması ve izlenmesi gerekmektedir. Bu hüküm, değerlendirme kriterlerine ilişkin 11. Bent, araştırma ile ilgili 12. bent ve işbirliği hakkındaki 15. bentle bağlantılıdır. İkinci cümle, özellikle değerlendirme sürecinde diğer devletlerle işbirliği yapma konusunda devletlerin sahip olduğu seçeneği ve aynı zamanda Avrupa Konseyi'nden yardım talep edebilecekleri yolundaki üçüncü cümleyi belirtmektedir. Bu iki uygulama, çok yararlı olabilmekle birlikte tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır.

15. İzleme faaliyetlerinde işbirliği

54. Bu hüküm, Avrupa Konseyi'ne üye devletler arasında bu konuda 1997'den bu yana olan dönemde gerçekleşen mükemmel işbirliğinden yararlanmayı amaçlamaktadır. Fıkralardan üçü, yani *a*, *c* ve *d*, özellikle hükümetlere yönelikken *b* ve *e*, hükümetlerin, kendi topraklarında kişiler ve kuruluşlar arasındaki işbirliğini güçlendirmeleri ve desteklemeleri hakkındadır. Üye devletlerin Avrupa çapındaki DVE/İHE koordinatörleri ile STK ve gençlik kuruluşları ağı, yıllık içinde önemli çalışmalar gerçekleştirmişlerdir ve bu süreç, bu bağlantılarla teşvik ettikleri

sinerjilerin desteklenmesini amaçlamaktadır. Benzer şekilde hükümetler, birlikte hareket ederek israfa yol açan tekrarlardan kaçınabilir ve kıt olan kaynakları daha verimli bir şekilde kullanabilirler.

55. c fıkrasındaki “derleme” terimi, iyi tür uygulama örneklerinin daha geniş bir şekilde uygulanmak üzere bir tür kurula dönüştürülmesi anlamını taşımaktadır. Bu, nitelik olarak düzenleyici olabilmekle birlikte kurallar veya tavsiyeler şeklinde olması ihtimali daha yüksektir. Doğası nedeniyle bu derleme, her üye devlet tarafından kendi topraklarında uygulanmak üzere benimsenir. Ancak, birkaç üye devlet tarafından uygulanacak ortak kararlaştırılmış tavsiye veya kurallar olması da mümkündür. Gerçekte Bildirge, iyi uygulamaların derlenmesi konusunda bir örnek oluşturmaktadır.

16. Uluslar arası işbirliği

56. Bu hüküm, işbirliğinin kapsamını, DVE/İHE konusundaki çalışmalarda Avrupa Konseyi'nin ortağı olan diğer uluslar arası kuruluşları, özellikle de Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatını kapsayacak şekilde genişletmektedir. Bu dört kuruluş arasında sekreteryaya düzeyinde yakın bağlantılar bulunmaktadır ve bu konu ile ilgili olarak birlikte önemli toplantılar düzenlemişlerdir. Ancak bu hüküm, bir uluslar arası kuruluşta çalışan memurların başka bir kuruluşta aynı konuda yapılmakta olan çalışmalardan haberdar olmamaları çok sık karşılaşılan bir durum olduğu için üye devletler arasında ve üye devletlerde daha yakın bağlantıları teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Bu hüküm, Bildirge ve bununla bağlantılı olarak benimsenen politika ve uygulamalardan elde edilen faydaların bütün Avrupa'da ve ötesinde yaygınlaştırılmasıdır. Kuşkusuz, bu hüküm, aynı zamanda başka uluslar arası kuruluşların üyesi olan üye devletlerin, kendi deneyimleri ve iyi uygulamalarını doğrudan bu kuruluşlarla paylaşmalarını hiçbir şekilde engellememektedir.

Avrupa Konseyi Yayınlarının Satış Yerleri

BELÇİKA

La Librairie Europeenne –
The European Bookshop
Rue de l'Orme, 1
BE-1040 BRUXELLES
Tel.: +32 (0)2 231 04 35
Faks.: +32 (0)2 735 08 60
E-mail: order@libeurop.be
<http://www.libeurop.be>

Jean De Lannoy/DL Services
Avenue du Roi 202 Koninslaan
BE-1190 BRUXELLES
Tel.: +32 (0)2 538 43 08
Faks.: +32 (0)2 538 08 41
E-mail: jean.de.lannoy@dl-servi.com
<http://www.jean-de-lannoy.be>

BOSNA HERSEK

Robert's Plus d.o.o
Marka Marulića 2/V
BA-71000, SARAJEVO
Tel.: +387 33 640 818
Faks.: +387 33 640 818
E-mail: ropertsplus@bih.net.ba

KANADA

Renouf Publishing Co. Ltd.
1-5369 Canotek Road
CA-OTTAWA, Ontario K1J 9J3
Tel.: +1 613 745 2665
Faks.: +1 613 745 7660
Toll-Free Tel.: (866) 767-6766
E-mail: order.dept@renoufbooks.com
<http://www.renoufbooks.com>

HIRVATİSTAN

Robert's Plus d.o.o.
Marasovićeve 67
HR-21000, SPLIT
Tel.: +385 21 315 800,801,802,803
Faks.: +385 21 315 804
E-mail: robertsplus@robertsplus.hr

ÇEK CUMHURİYETİ

Suweco C, s.r.o.
Klecakova 347
CZ-180 21 PRAHA 9
Tel.: +420 2 424 59 204
Faks.: +420 2 848 21 646
E-mail: import@suweco.cz
<http://www.suweco.cz>

DANİMARKA

GAD
Vimmelskaftet 32
DK-1161 KOBENHAVN K
Tel.: +45 77 66 60 00
Faks.: +45 77 66 60 01
E-mail: gad@gad.dk
<http://www.gad.dk>

FİNLANDİYA

Akateeminen Kirjakauppa

KANADA

PO Box 128
Keskuskatu 1
FI-00100 HELSINKI
Tel.: +385 (0)9 121 4430
Faks.: +385 (0)9 121 4242
E-mail: akatilaus@akateeminen.com
<http://www.akateeminen.com>

FRANSA

La Documentation française
(diffusion/distribution France entiere)
124, rue Henri Barbusse
FR-93308 AUBERVILLERS CEDEX
Tel.: +33 (0)1 40 15 70 00
Faks.: +33 (0)1 40 15 68 00
E-mail: commande@ladocumentationfrancaise.fr
<http://www.ladocumentationfrancaise.fr>

Librairie Kleber
1 rue des Francs Bourgeois
FR-67000 STRASBOURG
Tel.: +33 (0)3 88 15 78 88
Faks.: +33 (0)3 88 15 78 80
E-mail: librairie-kleber@coe.int
<http://www.librairie-kleber.com>

ALMANYA/AVUSTURYA

UNO Verlag GmbH
August-Bebe-Allee 6
DE-53175 BONN
Tel.: +49 (0)228 94 90 20
Faks.: +49 (0)228 94 90 222
E-mail: bestellung@uno-verlag.de
<http://www.uno-verlag.de>

YUNANİSTAN

Librairie Kauffman s.a.
Stadiou 28
GR-105 64 ATHINAI
Tel.: +30 210 32 55 321
Faks.: +30 210 32 30 320
E-mail: ord@otenet.gr
<http://www.kauffmann.gr>

MACARİSTAN

Euro Info Service
Pannonia u. 58.
PF.1039
HU-1136 BUDAPEST
Tel.: +36 1 329 2170
Faks.: +36 1 349 2053
E-mail: euoinfo@euoinfo.hu
<http://www.euoinfo.hu>

İTALYA

Licosa SpA
Via Duca di Calabria, 1/1
IT-50125 FIRENZE
Tel.: +39 0556 483215
Faks.: +39 0556 41257
E-mail: licosa@licosa.com

MEKSİKA

Mundi-Prensa Mexico, S.A. De C.V.
Rio Panuco, 141, Delegacion Cuauhtemoc
MX-06500 MEXICO, D.F
Tel.: +52 (0)1 55 55 33 56 58
Faks.: +52 (0)1 55 55 14 67 99
E-mail: mundiprensa@mundiprensa.com.mx
<http://www.mundiprensa.com.mx>

HOLLANDA

Roodveldt Import BV
Nieuwe Hemweg 50
NL-1030 CX AMSTERDAM
Tel.: +31 20 622 8035
Faks.: +31 20 625 5493
E-mail: orders@publidis.org
<http://www.publidis.org>

NORVEÇ

Akademika
Postboks 87 Blindern
NO-0314 OSLA
Tel.: +47 2 218 8100
Faks.: +47 2 218 8103
E-mail: support@akademika.no
<http://www.akademika.no>

POLONYA

Ars Polona JSC
25 Obroncow Street
PL-03-933 WARSZAWA
Tel.: +48 (0)22 509 86 00
Faks.: +48 (0)22 509 86 10
E-mail: arspolona@arspolona.com.pl
<http://www.arspolona.com.pl>

PORTEKİZ

Livraria Portugal
(Dias & Andrade, Lda.)
Rua do Carmo, 70
PT-1200-094 LISBOA
Tel.: +351 21 347 42 82/85
Faks.: +351 21 347 02 64
E-mail: info@livrariaportugal.pt
<http://www.livrariaportugal.pt>

RUSYA FEDERASYONU

Ves Mir
17b, Butlerova ul.
RU-101000 MOSCOW
Tel.: +7 495 739 0971
Faks.: +7 495 739 0971
E-mail: orders@vesmirbooks.ru
<http://www.vesmirbooks.ru>

İSPANYA

Mundi-Prensa Libros, s.a.
Castello, 37
ES-28001 MADRID
Tel.: +34 914 36 37 00
Faks.: +34 915 76 39 98
E-mail: libreria@mundiprensa.es
<http://www.mundiprensa.com>

İSVİÇRE

Planetis Sarl
16 chemin des pins
CH-1273 ARZIER
Tel.: +41 22 366 51 77
Faks.: +41 22 366 57 78
E-mail: info@planetis.ch
<http://www.licosa.com>

İNGİLTERE

The Stationery Office Ltd
PO Box 29
GB-NORWICH NR3 IGN
Tel.: +44 (0)870 600 5522
Faks.: +44 (0)870 600 5533
E-mail: books.enquiries@tso.co.uk
<http://www.tso.co.uk>

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ VE

Manhattan Publishing Company
468 Albany Post Road
US-CROTON-ON-HUDSON, NY 10520
Tel.: +1 914 271 5194
Faks.: +1 914 271 5856
E-mail: Info@manhattanpublishing.com
<http://www.manhattanpublishing.com>

Avrupa Konseyi Yayını / Editions du Conseil de l'Europe

FR-67075 STRASBOURG Cedex

Tel.: +33 (0)3 88 41 25 81 – Faks.: +33 (0)3 88 41 39 10 – E-mail: publishing@coe.int – Website: <http://book.coe.int>

Vatandaşlık ve insan hakları eğitimi, şiddet, ayrımcılık ve hoşgörüsüzlüğün tırmanmasına karşı toplumun en güçlü savunma araçları arasında bulunmaktadır. Ancak, bunların amaçları, hedefleri ve yaklaşımları, her zaman anlaşılmamaktadır ve politika ve uygulama açısından etkileri sadece kısmen kabul edilmektedir.

Bu politika aracı, vatandaşlık ve insan hakları eğitiminin ne olduğunu ve bir hayat boyu hayat boyu öğrenme açısından yani genel eğitimden mesleki eğitime ve mesleki eğitimden yetişkin eğitimine kadar resmi, enformel veya resmi olmayan öğretim ve eğitimin farklı aşamalarında ne anlam taşıdıklarını açıklamaktadır. Politikaların oluşturulması ve uygulanması yanı sıra politikaların gözden geçirilmesi ve sürdürülebilirliğini kapsayan bir politika döngüsünü açıklamaktadır.

Bu araç, üye devletlerdeki bakanlar, parlamenterler ve hükümet yetkilileri gibi önemli karar vericilere destek sağlamayı amaçlamaktadır. Ancak, hükümet ve uluslar arası kuruluşlar, eğitim ve öğretim kurumları, sivil toplum kuruluşları ve gençlik örgütlerinde konuya ilişkin politikaların oluşturulması, uygulanması ve gözden geçirilmesi sürecinde rol oynayan herkes tarafından kullanılabilir.

www.coe.int

Avrupa Konseyi'nde neredeyse tüm Avrupa'yı kapsayan 47 üye devlet bulunmaktadır. Konsey, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile kişilerin korunmasına dair diğer referans metinlere dayalı olarak ortak demokratik ve yasal ilkelerin geliştirilmesini amaçlamaktadır. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından 1949 yılında kurulmasından bu yana, Avrupa Konseyi uzlaşının sembolü haline gelmiştir.

ISBN 978-92-871-6896-2

9 789287 168962

€15/US\$30

<http://book.coe.int>
Avrupa Konseyi Yayınları